

NIEUWSBRIEF • RECHTSPRAAK EUROPA

Inhoud

In deze nieuwsbrief vindt u de volgende onderwerpen:

(Door op het onderwerp te klikken komt u direct bij de uitspraken op het betreffende rechtsgebied.)

Inhoud.....	1
Leeswijzer.....	4
Deel I – Rechtspraak.....	5
Aanbesteding en overheidsopdrachten.....	5
Arbeid, sociale zekerheid en vrij verkeer werknemers.....	7
Asiel, migratie en Unieburgerschap.....	9
Belastingen.....	12
Belastingen, btw.....	12
Belastingen, douane en tariefindeling.....	15
Belastingen, vennootschapsbelasting.....	15
Brexit.....	15
Civiel.....	16
Consumenten.....	17
COVID-19.....	20
Detentie, politiebehandeling en politieonderzoek.....	20
Diensten, elektronische communicatiediensten.....	21
Digitale markt, social media, AI.....	23
Discriminatie.....	23
EHRM – algemeen.....	24
Eigendomsrecht.....	24

Maandelijks overzicht van de rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJEU).

De Nieuwsbrief Rechtspraak Europa is een samenvoeging van de Nieuwsbrief Rechtspraak Europa (Marc de Werd/Hof Amsterdam) en de GCE-nieuwsbrief (Joanne Bik/LBVR).

Kernredactie: Joanne Bik, Doeke Kingma, Mariëlle Leenaers. Vaste medewerkers: Roel Andrea, Anouk Biersteker, Anne-Marie ten Bosch, Stella van Gennip, Nicolien Keerweer, Nadine Laatsch, Suus Pesch, Charlotte Roseboom, Chris Sillen, Nynke Veenstra en Bonita van Vliet.

Rechtspraak Europa komt tot stand door een samenwerkingsverband tussen het Gerechtshof Amsterdam en het Landelijk Bureau Vakinhoud rechtspraak (LBVR), en wordt gepubliceerd op de website van de rechtspraak en op MKO (alleen intern). Het archief is te raadplegen op rechtspraak.nl.

Rechtspraak Europa rechtstreeks ontvangen? Stuur een mail naar RechtspraakEuropa@rechtspraak.nl om te worden toegevoegd aan de verzendlijst.

Energiemarkt	24
Erfrecht en erfbelasting	24
Europese subsidies	25
Familieleven en familierecht	25
Financiële markt en diensten, EMU, Bankenunie	27
Gewasbeschermingsmiddelen	27
Gezondheid, geneesmiddelen en etikettering	29
Godsdienstvrijheid	31
Grondrechten (Handvest) en EVRM, algemeen	31
Handel en anti-dumping	31
Huurrecht	32
IE - Intellectuele eigendom	33
Insolventie	34
Institutioneel	35
IPR	37
Landbouw en visserij	37
Levenslang	38
LHBTI-rechten	39
Luchtvaart	41
MH17	42
Mededinging	42
Milieu, natuur, duurzame energie	45
Nationaliteit	48
Ne bis in idem	48
Oekraïne	48
Onderwijs	49
Overlevering en uitlevering	49
Prejudiciële procedure HvJ	51
Privacy en persoonsgegevens	51
Procesrecht en recht op eerlijk proces	55
Procesrecht en recht op eerlijk proces – civiel recht	56
Procesrecht en recht op eerlijk proces – strafrecht	56
Rechtsstaat en rechterlijke macht	60
Recht op leven	61
Staatssteun	62
Strafrecht	64
Terrorisme en witwassen	66
Toegang tot documenten	66

Vennootschappen.....	67
Verkiezingen en kiesrecht	67
Vrijheid van meningsuiting, persvrijheid en demonstratierecht	68
Vervoer en reizen	69
Vrijheid van vereniging	69
Vrijheid van verplaatsing (artikel 2, Vierde Protocol EVRM)	70
Deel II – Algemeen	71
Algemeen.....	71
Cursus en opleiding.....	71
Nieuwsbrieven	73
NL zaken bij het HvJEU.....	74
NL prejudiciële verwijzingen	74
NL zaken bij het EHRM	75
Verzoeken Protocol no. 16 EVRM.....	76

Leeswijzer

De redactie heeft ervoor gekozen om de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en van het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJEU) en het Gerecht per rubriek gezamenlijk aan te bieden. De toenemende vervlechting van het EU recht en het EVRM sinds het Verdrag van Lissabon (2009) is met name zichtbaar op het terrein van de grondrechtenbescherming. Deze ontwikkeling naar een Europees ius commune maakt dat beide kenbronnen in een juridische casus gelijktijdig relevant kunnen zijn. De redactie wil aldus recht doen aan die Europese realiteit.

- Om sneller te scrollen: klik op tweede icoon van boven “bladwijzers”, de index blijft dan in de linkerkolom staan.
- De nieuwsbrief is ingedeeld in alfabetisch gerangschikte onderwerpen.
- Prejudiciële verwijzingen bevatten een link naar de verwijzingsuitspraak op de website van het ECER. Voor de samenvattingen wordt gebruik gemaakt van de samenvattingen van ECER. Als de verwijzing nog niet beschikbaar is verwijst de link, voorzien van een * naar de algemene pagina van ECER.

Volledigheid en selectiecriteria

- Voor wat betreft de Europese uitspraken streeft de redactie ernaar een volledig overzicht te geven van de voor Nederland relevante uitspraken.
- Alle prejudiciële verwijzingen uit alle lidstaten worden opgenomen in de nieuwsbrief.
- De Nederlandse uitspraken die in de nieuwsbrief staan, worden opgenomen omdat er een blog over is of omdat iemand de redactie heeft gewezen op een bepaalde uitspraak. Het overzicht van de Nederlandse jurisprudentie is dus niet volledig. Signalering van een relevante Nederlandse uitspraak wordt zeer op prijs gesteld.
- De redactie houdt ontwikkelingen bij via Twitter, Legal Intelligence etc. Uiteraard is dit overzicht niet volledig. Datzelfde geldt voor opleidingen, literatuur en noten bij arresten. Ook hiervoor geldt dat signalering door lezers op prijs wordt gesteld.

Deel I – Rechtspraak

Aanbesteding en overheidsopdrachten

HvJ – ARREST – 26 januari 2023 – zaak C-403/21 – NV Construct – Roemenië – ECLI:EU:C:2023:47 – geen conclusie – arrest

Prejudiciële procedure – Begrip ‚nationale rechterlijke instantie’ - Overheidsopdrachten – Selectiecriteria – Inschrijver die beroep doet op draagkracht andere entiteit

Artikel 267 VWEU. Richtlijn 2014/24/EU. Een openbare aanbestedingsprocedure was georganiseerd met het oog op de gunning van een opdracht die betrekking had op de aanleg van een verbindingsweg. NV Construct heeft zich tot de verwijzende instantie gewend met het verzoek om de drie voor haar geklasseerde inschrijvers te diskwalificeren en hun inschrijvingen opnieuw te beoordelen. NV Construct betoogt in wezen dat deze drie inschrijvers niet hebben voldaan aan eisen die niet in de aanbestedingsstukken waren opgenomen, maar die voortvloeiden uit bijzondere wetten die verschillende activiteiten regelen die bij de uitvoering van de opdracht zullen moeten worden verricht of mogelijk anderszins zullen worden verricht. Roemeense rechters zijn verdeeld over de vraag of een aanbestedende dienst een ondernemer kan uitsluiten wiens inschrijving niet voldoet aan een uit de beroepsregels voortvloeiende verplichting, zonder hem zelfs maar de mogelijkheid te bieden zijn inschrijving te verbeteren en dit terwijl deze verplichting niet uitdrukkelijk in de betrokken aanbestedingsstukken was vermeld.

Het Hof gaat eerst na of de Consiliu Național de Soluționare a Contestațiilor kan worden aangemerkt als een „nationale rechterlijke instantie” in de zin van artikel 267 VWEU. Dat is volgens het Hof inderdaad het geval, zodat het verzoek om een prejudiciële beslissing ontvankelijk is. De derde vraag, onder b), wordt door het Hof niet-ontvankelijk verklaard omdat de verwijzingsbeslissing het feitelijke en juridische kader van het hoofdgeding niet voldoende beschrijft om het Hof in staat te stellen een nuttig antwoord te geven op de derde vraag

Hof: Artikel 58 van richtlijn 2014/24/EU, gelezen in samenhang met de in artikel 18, lid 1, eerste alinea, van deze richtlijn gewaarborgde beginselen van evenredigheid en transparantie, moet aldus worden uitgelegd dat de aanbestedende dienst de mogelijkheid heeft om in de selectiecriteria verplichtingen op te nemen die voortvloeien uit bijzondere regelgeving die van toepassing is op activiteiten die in het kader van de uitvoering van een overheidsopdracht mogelijk anderszins zullen moeten worden verricht en die van ondergeschikt belang zijn.

De in artikel 18, lid 1, eerste alinea, van richtlijn 2014/24 gewaarborgde beginselen van evenredigheid en transparantie verzetten zich ertegen dat aan de aanbestedingsstukken automatisch kwalificatiecriteria worden toegevoegd die voortvloeien uit bijzondere regelgeving die van toepassing is op activiteiten in verband met de te gunnen opdracht, die niet in deze documenten waren opgenomen en die de aanbestedende dienst niet aan de betrokken ondernemers heeft willen opleggen.

Artikel 63, lid 1, van richtlijn 2014/24 verzet zich ertegen dat een inschrijver van een aanbestedingsprocedure wordt uitgesloten op grond dat hij niet de onderaannemer heeft aangewezen aan wie hij de uitvoering wil toevertrouwen van verplichtingen die voortvloeien uit bijzondere regelgeving die van toepassing is op activiteiten die verband houden met de betrokken opdracht en die niet in de aanbestedingsstukken zijn opgenomen, wanneer die inschrijver in zijn inschrijving heeft vermeld dat hij deze verplichtingen zou nakomen door een beroep te doen op de draagkracht van een andere entiteit, zonder evenwel door een onderaannemingsovereenkomst aan deze laatste te zijn gebonden.

HvJ – ARREST – 26 januari 2023 – zaak C-682/21 – HSC Baltic e.a. – Litouwen – ECLI:EU:C:2023:48 – geen conclusie – arrest

Niet-nakoming afspraken - Plaatsing op lijst met onbetrouwbare leveranciers

Richtlijn 2014/24/EU. Richtlijn 89/665/EEG. De vraag is o.a. of een besluit van een aanbestedende dienst om een ondernemer op de lijst van onbetrouwbare leveranciers op te nemen en hem hierdoor voor een bepaalde periode de mogelijkheid te ontnemen om deel te nemen aan aanbestedingsprocedures, met als argument dat er sprake is van wezenlijke niet-nakoming van een met de aanbestedende dienst gesloten overeenkomst, een juridisch aan te vechten maatregel is.

Hof: Artikel 18, lid 1, en artikel 57, lid 4, onder g), van richtlijn 2014/24/EU moeten aldus worden uitgelegd dat zij zich verzetten tegen een nationale regelgeving of praktijk die inhoudt dat wanneer de aanbestedende dienst een aan een combinatie van ondernemers gegunde overheidsopdracht beëindigt wegens aanzienlijke of voortdurende tekortkomingen die tot niet-uitvoering van een wezenlijk voorschrift in het kader van deze opdracht hebben geleid, alle leden van deze combinatie automatisch op een lijst van onbetrouwbare leveranciers worden opgenomen waardoor zij, in beginsel, tijdelijk niet kunnen deelnemen aan nieuwe openbare aanbestedingsprocedures.

Artikel 18, lid 1, en artikel 57, lid 4, onder g), van richtlijn 2014/24 moeten aldus worden uitgelegd dat een ondernemer die lid is van een combinatie waaraan een overheidsopdracht is gegund, in geval van beëindiging van deze opdracht wegens niet-naleving van een wezenlijk voorschrift – teneinde te bewijzen dat het niet gerechtvaardigd is om hem op een lijst van onbetrouwbare leveranciers op te nemen – alle mogelijke gegevens mag aanvoeren, ook gegevens met betrekking tot derden zoals bijvoorbeeld de leidende partner van deze combinatie, die kunnen aantonen dat hij de tekortkomingen die tot de beëindiging van die opdracht hebben geleid niet heeft veroorzaakt en dat redelijkerwijs niet meer van hem kon worden geëist dan hij heeft gedaan om die tekortkomingen te verhelpen.

Artikel 1, leden 1 en 3, van richtlijn 89/665/EEG moet aldus worden uitgelegd dat een lidstaat die bij het vastleggen van de voorwaarden voor toepassing van de in artikel 57, lid 4, onder g), van richtlijn 2014/24 bedoelde facultatieve uitsluitingsgrond bepaalt dat de leden van een combinatie van ondernemers waaraan een overheidsopdracht is gegund, in geval van beëindiging van deze opdracht wegens niet-naleving van een wezenlijk voorschrift op een lijst van onbetrouwbare leveranciers worden opgenomen waardoor zij, in beginsel, tijdelijk niet mogen deelnemen aan nieuwe openbare aanbestedingsprocedures, het recht van deze ondernemers moet waarborgen om op doeltreffende wijze beroep in te stellen tegen hun opneming op deze lijst.

- EU-Hof: EU-aanbestedingsrichtlijn verzet zich tegen automatische opname van alle leden van een combinatie van ondernemers op een lijst van onbetrouwbare leveranciers (ECER)

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Denemarken – 11 november 2022 (ECER 24.1.23) – C-737/22 - BibMedia

Overheidsopdrachten - Onderhandelingsverbod

Richtlijn 2014/24/EU. SKI heeft een aanbesteding uitgeschreven voor een raamovereenkomst inzake bibliotheekmateriaal. De markt voor bibliotheekmateriaal wordt gekenmerkt door het feit dat er slechts enkele gespecialiseerde leveranciers en potentiële inschrijvers zijn. Voor Deense boeken en bladmuziek is een aanbesteding met een zogenoemd 'oost-west-model' uitgeschreven, hetgeen betekent dat het de bedoeling is de raamovereenkomst te gunnen aan een leverancier in Oost-Denemarken en aan een andere leverancier in West-Denemarken, maar dat voor alle klanten dezelfde voorgestelde prijzen gelden, ongeacht of zij in Oost- of in West-Denemarken gelegen zijn. Voor de inschrijvers betekent het oost-west-model dat zij, indien uit de beoordeling blijkt dat zij de economisch voordeligste inschrijving hebben ingediend, ermee instemmen dat zij de andere inschrijvers volledig inzage in hun voorgestelde prijzen geven, in de eerste plaats de inschrijver met de op een na economisch voordeligste inschrijving en, indien

deze niet bereid is leverancier in Oost-Denemarken te worden, de volgende op de lijst en zo verder.

De vraag is o.a. in hoeverre het onderhandelingsverbod in het kader van de oproep tot mededinging voor percelen in het kader van een „openbare procedure” voor het plaatsen van overheidsopdrachten zich ertegen verzet dat een inschrijver die niet de economisch voordeligste inschrijving heeft ingediend, na het verstrijken van de termijn voor indiening van de inschrijvingen, de mogelijkheid wordt geboden om in te stemmen met de levering van de aangeboden diensten voor één perceel tegen dezelfde prijs als die van een inschrijver die de economisch voordeligste inschrijving heeft ingediend en aan wie daarom een ander perceel wordt gegund.

NOOT – bij HvJ 22 december 2022, gevoegde zaken [C-383/21](#) en [C-384/21](#) (Sambre & Biesme).

EU-Hof: het zitting hebben in de raad van bestuur van een gecontroleerde rechtspersoon is niet voldoende voor het voldoen aan de inbestedingseis over uitoefenen van toezicht ([ECER](#))

Arbeid, sociale zekerheid en vrij verkeer werknemers

EHRM – ARREST – 17 januari 2022 - Hoppen and trade union of AB Amber Grid employees t. Litouwen – persbericht – [arrest](#) – [976/20](#) - ECLI:CE:ECHR:2023:0117JUD000097620

Ontslag van werknemer die tevens voorzitter was van de vakbond - Geen strijd met artikelen 14 en 11 EVRM nu het ontslag geen verband houdt met zijn activiteiten voor de vakbond

Samenvatting onder: [Vrijheid van vereniging](#)

EHRM – ARREST – 19 januari 2023 - Domenech Aradilla en Rodríguez González t. Spanje – [persbericht](#) – [arrest](#) - [32667/19](#) - [30807/20](#) - ECLI:CE:ECHR:2023:0119JUD003266719

Partnerpensioen – Samenwonend stel – Eigendomsrecht

Artikel 1, Eerste Protocol EVRM. Klaggsters hebben verzocht om toekenning van het partnerpensioen van hun overleden partners met wie zij samenwoonden. Op het moment van overlijden van de partners van klaggsters bestond er nog geen wettelijke verplichting om de partnerschappen twee jaar voorafgaand aan het overlijden te melden. Dit vereiste trad echter kort daarna in werking, toen de aanvragen van klaggsters nog in behandeling waren. De nationale autoriteiten waren van oordeel dat de nieuwe eis van toepassing was. De aanvragen werden daarom afgewezen.

Het Hof oordeelt dat de nieuwe meldplicht de klagster buitensporig belast. Het is ongerechtvaardigd dat een overgangperiode voor deze wetwijziging ontbreekt. Er heeft geen juiste belangenafweging plaatsgevonden.

Zie over hetzelfde onderwerp ook: EHRM arrest van 26 januari 2022, [Valverde Digon t. Spanje](#)

HvJ – ARREST – 12 januari 2023 – zaak [C-356/21](#) – T.P. – Polen – ECLI:EU:C:2023:9 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

Gelijke behandeling in arbeid en beroep – Discriminatie op grond van seksuele geaardheid – ZZP-er

Richtlijn 2000/78/EG. Nederland, België, Portugal, Polen en de Europese Commissie hebben in deze zaak schriftelijke opmerkingen ingediend. Na zeven jaar te hebben samengewerkt weigerde TP, een publieke televisieomroep, een nieuwe overeenkomst voor redactiediensten met J.K. aan te gaan vanwege zijn seksuele geaardheid. Heeft J.K., een zelfstandige, krachtens richtlijn

2000/78 recht op bescherming tegen discriminatie? De kernvraag die de Poolse rechter aan het Hof stelt, betreft dus de werkingssfeer van richtlijn 2000/78 (beschermt die naast werknemers ook zelfstandigen?).

Staat artikel 3, lid 1, onder a en c, van die richtlijn toe dat de vrije keuze van een contractpartij van de werkingssfeer van de richtlijn wordt uitgesloten, wanneer de gestelde discriminatie erin bestaat dat er wordt geweigerd een civielrechtelijke overeenkomst, volgens welke werkzaamheden worden verricht door een natuurlijk persoon die als zelfstandige een economische activiteit uitoefent, te sluiten op basis van de seksuele geaardheid van de potentiële contractpartij?

Het Hof oordeelt dat seksuele geaardheid geen reden mag zijn om het sluiten van een contract met een zelfstandige te weigeren. De richtlijn inzake gelijke behandeling in arbeid en beroep, die betrekking heeft op een breed scala aan beroepsactiviteiten, stelt een algemeen kader vast voor de bestrijding van discriminatie op grond van onder meer seksuele geaardheid.

Hof: Artikel 3, lid 1, onder a) en c), van richtlijn 2000/78/EG moet aldus moet worden uitgelegd dat het zich verzet tegen een nationale regeling die ertoe leidt dat de op de seksuele geaardheid van een persoon gebaseerde weigering om met die persoon een overeenkomst te sluiten of te verlengen voor het verrichten van bepaalde prestaties door deze persoon in het kader van de uitoefening van arbeid als zelfstandige, op grond van de vrije keuze van de contractpartij wordt uitgesloten van de krachtens deze richtlijn te verlenen bescherming tegen discriminatie.

- 🇪🇺 EU-Hof: seksuele geaardheid kan geen reden zijn om te weigeren een overeenkomst met een zelfstandige te sluiten of verlengen ([ECER](#))
- 🇪🇺 EU law protection from discrimination extends to self-employed workers, confirmed the CJEU in a landmark judgment with LGBT+ rights in the background ([European law blog](#))
- 🇪🇺 Battling the hydra in EU anti-discrimination law ([Verfassungsblog](#))

Can a company refuse to conclude or renew a contract with a self-employed person because he is gay? And may contractual freedom prevail over the prohibition of discrimination in such a situation? A short answer stemming from the recent ECJ judgment in J.K. v. TP would be a resounding no. Yet, a further analysis is in order because the judgment also brings a significant shift in the ECJ's anti-discrimination case law.

RECHTSPRAAK NL – Hoge Raad – 20 januari 2023 - [ECLI:NL:HR:2023:65](#)

Overgang van onderneming - Senioriteit

Richtlijn 2001/23/EG. In hoeverre dient bij vervreemder opgebouwde senioriteit door verkrijger te worden gehandhaafd? Uit rechtspraak van het HvJEU moet worden afgeleid dat de door anciënniteit bepaalde senioriteit van de vrachtvliegers geen recht is dat bij overgang van onderneming mee overgaat. Voor zover deze senioriteit evenwel medebepalend is voor rechten van financiële aard van de vrachtvliegers, dienen deze rechten door de verkrijger op dezelfde voet als bij de vervreemder te worden gehandhaafd. De Hoge Raad ziet daarom geen aanleiding prejudiciële vragen te stellen. De Hoge Raad vernietigt het arrest van het gerechtshof Den Haag van 8 juni 2021; verwijst het geding naar het gerechtshof Arnhem -Leeuwarden ter verdere behandeling en beslissing.

- 🇪🇺 Senioriteit is als zodanig geen recht dat bij overgang van onderneming mee overgaat ([cassatieblog](#))
- 🇪🇺 Cassatievlog #045 | Senioriteitsrechten en overgang van onderneming ([cassatieblog](#))

OVERIG

- Raad neemt aanbeveling aan over toereikend minimuminkomen ([ECER](#))
- Commissie presenteert concrete maatregelen om betrokkenheid van de sociale partners op nationaal en EU-niveau te versterken ([ECER](#))
- Werkgevers vinden inclusief digitaal werving- en selectieproces belangrijk, maar weten niet altijd hoe ([college voor de rechten van de mens](#))

EHRM factsheets en case-law guide

- [Trade union rights](#)
- [Work-related rights](#)
- [Legal professional privilege](#)
- [Slavery, servitude and forced labour](#)
- [Surveillance at workplace](#)
- [Guide on Article 4 ECHR on prohibition of slavery and forced labour](#)

WIKI

- [Wiki Coördinatieverordeningen 1408 71 en 883 2004 en de bijbehorende toepassingsverordeningen](#)

Asiel, migratie en Unieburgerschap

HvJ – ARREST – 12 januari 2023 – zaak C-280/21 – Migracijos departamentas – Litouwen – ECLI:EU:C:2023:13 – [conclusie](#) – [arrest](#)

Asiel - Verzet tegen een corrupte groepering die invloed op staatsniveau heeft - Risico van vervolging – Begrip ‚politieke overtuiging‘

Richtlijn 2011/95/EU. Verzoeker heeft asiel aangevraagd. Verzoeker heeft verklaard dat personen met corrupte banden met de autoriteiten hadden getracht om grootschalige, door zijn onderneming ontwikkelde projecten tegen ongunstige voorwaarden van hem over te nemen. Een van de zakenlieden had in 2015 een strafprocedure aangespannen om hem te intimideren. Verweerder heeft de asielaanvraag afgewezen.

Moet verzet tegen een illegaal opererende en corrupte invloedrijke groepering – die een asielzoeker via het staatsapparaat onderdrukt en waartegen als gevolg van omvangrijke corruptie in de staat niet met wettige middelen kan worden opgekomen –, worden gelijkgesteld met een toegeschreven politieke overtuiging in de zin van artikel 10 van richtlijn 2011/95/EU? Het hof beantwoordt die vraag bevestigend.

Hof: Artikel 10, lid 1, onder e), en lid 2, van richtlijn 2011/95/EU moet aldus moet worden uitgelegd dat het begrip „politieke overtuiging” ook ziet op de pogingen van een persoon die om internationale bescherming verzoekt in de zin van artikel 2, onder h) en i), van deze richtlijn, om zijn persoonlijke vermogensrechtelijke en economische belangen met wettige middelen te verdedigen tegen illegaal opererende niet-overheidsactoren wanneer deze actoren, wegens hun corrupte banden met de betrokken staat, het repressieve apparaat van deze staat tegen de verzoeker kunnen inzetten, voor zover deze pogingen door de actoren van vervolging worden opgevat als oppositie of verzet aangaande een aangelegenheid die verband houdt met deze actoren of hun beleid en/of hun methoden.

HvJ – ARREST – 12 januari 2023 – gevoegde zaken C-323/21 (B), C-324/21 (F) en C-325/21 (K) – Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid – Nederland – Raad van State (B), Raad van State (F) en Raad van State (K) – ECLI:EU:C:2023:4 – conclusie – arrest

Asielprocedure - Dublinverordening - Verantwoordelijke lidstaat - Overdrachtstermijn

Verordening (EU) nr. 604/2013. Nederland Frankrijk, Italië en Zwitserland hebben schriftelijke opmerkingen ingediend. De vragen gaan met name over de vaststelling van de verantwoordelijke lidstaat en de overdrachtstermijnen, in het geval asielzoekers door meer dan één lidstaat zijn gereisd en verscheidene asielaanvragen hebben ingediend.

Deze zaken bieden het Hof de gelegenheid om te verduidelijken op welke wijze terugnameprocedures op elkaar moeten worden afgestemd wanneer verschillende EU-lidstaten betrokken zijn (Dublin-III-verordening). B had eerst asiel aangevraagd in Duitsland, maar is vervolgens doorgereisd naar Nederland waar hij ook asiel aanvraagde. Hij was de EU echter via Italië binnengekomen, en zowel Duitsland als Nederland vroegen Italië om B. terug te nemen. Italië is daarop ingegaan, maar de termijn was intussen overschreden en B. vecht de terugname aan.

Hof: De zaken C-323/21, C-324/21 en C-325/21 worden gevoegd voor het arrest.

De artikelen 23 en 29 van verordening (EU) nr. 604/2013 moeten aldus worden uitgelegd dat wanneer een termijn voor de overdracht van een onderdaan van een derde land is begonnen te lopen tussen een aangezochte lidstaat en een eerste verzoekende lidstaat, de verantwoordelijkheid voor de behandeling van het door deze derdelander ingediende verzoek om internationale bescherming door het verstrijken van deze termijn overgaat op deze verzoekende lidstaat, ook al heeft die derdelander ondertussen in een derde lidstaat een nieuw verzoek om internationale bescherming ingediend dat heeft geleid tot de aanvaarding door de aangezochte lidstaat van een door deze derde lidstaat ingediend terugnameverzoek, voor zover deze verantwoordelijkheid niet is overgegaan op die derde lidstaat omdat een van de termijnen van artikel 23 is verstreken.

Na die overdracht van die verantwoordelijkheid kan de lidstaat waar deze persoon zich ophoudt, niet overgaan tot overdracht van deze persoon aan een andere lidstaat dan de lidstaat die nu verantwoordelijk is geworden, maar kan hij wel binnen de in artikel 23, lid 2, van deze verordening vastgestelde termijnen een terugnameverzoek bij deze laatste lidstaat indienen.

Artikel 27, lid 1, van verordening nr. 604/2013, gelezen in het licht van overweging 19 van deze verordening, en artikel 47 Handvest EU moeten aldus worden uitgelegd dat een onderdaan van een derde land die achtereenvolgens in drie lidstaten een verzoek om internationale bescherming heeft ingediend, in de derde van deze lidstaten moet kunnen beschikken over een daadwerkelijk en snel rechtsmiddel dat hem in staat stelt zich te beroepen op het feit dat de verantwoordelijkheid voor de behandeling van zijn verzoek is overgegaan op de tweede van die lidstaten omdat de overdrachtstermijn van artikel 29, leden 1 en 2, van die verordening is verstreken.

- B** EU-Hof verduidelijkt hoe lidstaten moeten omgaan met terugnameprocedures en overdrachtstermijnen wanneer dezelfde asielzoeker achtereenvolgens in meerdere lidstaten een asielverzoek indient ([ECER](#))
- B** HvJ EU beantwoordt prejudiciële vragen 'chain rule' en Dublinverordening ([NJB](#))

HvJ – CONCLUSIE A-G SZPUNAR – 26 januari 2023 – zaak C-689/21 – Udlændinge- og Integrationsministeriet – Denemarken – ECLI:EU:C:2023:53 – conclusie

Van rechtswege verlies van nationaliteit bij het bereiken van bepaalde leeftijd – Geen verblijf in lidstaat – Verlies Unieburgerschap

Samenvatting onder: [Nationaliteit](#)

NOOT - bij HvJ 22 november 2022, C-69/21

- Wanneer kan een ernstig zieke vreemdeling niet worden uitgezet? ([Verblijfblog](#))
- Return of a seriously ill person: judgment of the CJEU in the case of Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Éloignement – Cannabis thérapeutique) ([Johan Callewaert](#))

CONSULTATIE

Europees migratienetwerk — evaluatie, Feedback mogelijk van 16 Januari 2023 - 13 Maart 2023 ([EC](#))

OVERIG

- Europese Commissie presenteert nieuwe operationele strategie voor de effectievere terugkeer van derdelanders ([ECER](#))
- Gerechtshof: Staat moet asielopvang zo snel mogelijk verbeteren en alle asielzoekers gelijk behandelen ([college voor de rechten van de mens](#))
- Annulment of charges against humanitarians in Greece: procedural rights victory, long way to justice ([fair trials](#))
- #Asylum2032: Four scenarios for asylum-related migration to Europe ([EUAA](#))
- EUAA reports on the situation of Afghan refugees in Iran ([EUAA](#))
- Somalia: Defection, desertion and disengagement from Al-Shabaab ([EUAA](#))
- Reception Authorities; Who is Who in International Protection in the EU+, Issue No 5 ([EUAA](#))
- Country Guidance: Afghanistan (January 2023) ([EUAA](#))
- Judicial Analysis on Qualification for international Protection - second edition ([EUAA](#))
- The Dutch Asylum Policy for Russian Draft Evaders ([Verfassungsblog](#))
- Russian defections and political asylum: A complex conundrum ([EU migration law blog](#))
- Russische deserteurs en asiel: Een complexe constellatie ([Verblijfblog](#))
- Mag Nederland Russische dienstweigeraars en deserteurs terugsturen? ([verblijfblog](#))
- Hof van Justitie over nareis en kindhuwelijken ([Verblijfblog](#))
- Redders en drenkelingen en de Europese rechtsruimte ([NJB](#))

Afgelopen week is op het Griekse eiland Lesbos het proces begonnen tegen Sarahardini en 23 andere vrijwilligers voor de hulporganisatie Emergency Response Center International. Onder hen is ook een 75-jarige Nederlander. [Amnesty International, de International Commission of Jurists](#) en diverse speciale rapporteurs van de [Verenigde Naties](#) hebben er hun afschuw over uitgesproken. In een in opdracht van het Europese Parlement geschreven rapport is de zaak "the largest case of criminalization of solidarity in Europe" genoemd.

- The new EU Resettlement Framework: the Ugly Duckling of the EU asylum acquis? ([EU law analysis](#))

Many may have been surprised by the deal struck between the European Parliament and the Council of the EU on key migration and asylum instruments on 15 December 2022. More concretely, these are the [Reception Conditions Directive](#) and the [Resettlement Framework Regulation](#) (the Regulation, the Framework). While this development is welcome in view of the six-year delay in the reform of the [Common European Asylum System](#), it also raises some important questions. This post focuses on the EU Resettlement Framework, as an analysis of some aspects of the Reception Conditions Directive is already available [here](#).

EHRM factsheets en case-law guides

- [Accompanied migrant minors in detention](#)
- [Unaccompanied migrant minors in detention](#)
- [Migrants in detention](#)
- [Dublin” cases](#)
- [Collective expulsions of aliens](#)
- [Guide on the case-law of the ECHR on Immigration](#)
- [Guide on Article 3 of Protocol No. 4 ECHR - prohibition of expulsion of nationals](#)
- [Guide on Article 4 of Protocol No. 4 to ECHR - prohibition of collective expulsions of aliens](#)
- [Guide to Article 1 of Protocol No. 7 ECHR - procedural safeguards relating to expulsion of aliens](#)

Belastingen

OVERIG

New Book: Taxation at the European Court of Human Rights ([ECHR blog](#))

EHRM factsheet

- [Taxation](#)

Belastingen, btw

HvJ – CONCLUSIE A-G PITRUZZELLA – 19 januari 2023 – zaak C-461/21 – Cartrans Preda – Roemenië – ECLI:EU:C:2023:35 – conclusie

Btw – Invoer goederen – Naheffingsaanslag – Vervoer - Roemeense bronheffing voor niet-ingezetenen

Richtlijn 2006/112/EG. Artikelen 56 en 57 VWEU. Beroep van verzoekster tegen een opgelegde naheffingsaanslag door de Roemeense belastingautoriteit, bestaande uit extra btw en belasting over inkomsten uit commissie die in Roemenië door niet-ingezetenen zijn verworven. Vragen van een Roemeense rechter betreffende de verenigbaarheid van nationale bepalingen die ten grondslag liggen aan de vaststelling van een naheffingsaanslag met het Unierecht.

A-G geeft het Hof in overweging: Artikel 57 VWEU moet aldus worden uitgelegd, dat een overeenkomst onder bezwarende titel waarvan de kenmerkende prestatie bestaat in de terugvordering van btw en accijnzen bij de belastingautoriteiten van meer dan één lidstaat, neerkomt op de verrichting van een ‚dienst‘ in de zin van die bepaling.

Artikel 56 VWEU moet aldus worden uitgelegd, dat de verplichting die krachtens de wettelijke regeling van een lidstaat aan de dienstontvanger wordt opgelegd om een bronheffing in te houden over de vergoeding voor een in een andere lidstaat gevestigde dienstverrichter, die daadwerkelijk in meer dan één lidstaat diensten verricht – welke verplichting niet aan de orde is bij vergoedingen voor dienstverrichters die in de betrokken lidstaat zijn gevestigd – het vrij verrichten van diensten in de zin van die bepaling beperkt omdat die verplichting een aanvullende administratieve last en de daarmee samenhangende aansprakelijkheidsrisico's met zich meebrengt.

Voor zover de beperking van de vrijheid van dienstverrichting als gevolg van een dergelijke nationale wettelijke regeling voortvloeit uit de verplichting om een bronheffing in te houden – omdat zij een bijkomende administratieve last en de daarmee samenhangende aansprakelijkheidsrisico's met zich meebrengt –, kan zij worden gerechtvaardigd door de behoefte om de doelmatige invordering van belastingen te verzekeren en gaat zij niet verder dan ter bereiking van die doelstelling noodzakelijk is.

Artikel 56 VWEU moet aldus worden uitgelegd, dat het zich verzet tegen een nationale wettelijke regeling uit hoofde waarvan de inkomsten van niet-ingezetenen uit vergoedingen voor verrichte diensten in de regel worden belast zonder mogelijkheid tot aftrek van de rechtstreeks met de betrokken activiteit verbonden bedrijfskosten, terwijl ingezetenen dienstverrichters die mogelijkheid wel hebben.

Het staat aan de nationale rechter om op basis van zijn nationaal recht te beoordelen welke bedrijfskosten kunnen worden geacht rechtstreeks verbonden te zijn met de betrokken activiteit.

- 🇧🇪 Roemeense bronheffing voor niet-ingezetenen in strijd met EU-recht volgens A-G HvJ. ([VN-Vandaag-2023/116](#))

HvJ – CONCLUSIE A-G KOKOTT – 12 januari 2023 – zaak C-677/21 – Fluvius Antwerpen – België – ECLI:EU:C:2023:24 – conclusie

Btw – Onrechtmatige afname energie – Economische activiteit – Btw-belastingplichtig

Richtlijn 2006/112/EG. Verzoeker, een distributienetbeheerder, eist van verweerder dat hij betaalt voor het verbruik van elektriciteit op het adres waar hij woont. Verweerder heeft geen contract afgesloten met verzoeker. Verzoeker is als openbaardienstverlener verplicht tot levering.

Volgt uit artikel 2, lid 1, onder a) in samenhang gelezen met artikel 14, lid 1 Richtlijn 2006/112/EG dat de onrechtmatige afname van energie een “levering van goederen is, zijnde de overdracht of overgang van de macht om als eigenaar over een lichamelijke zaak te beschikken”?

A-G geeft het Hof in overweging: Artikel 2, lid 1, onder a), van richtlijn 2006/112/EG, gelezen in samenhang met artikel 14, lid 1, ervan, moet aldus worden uitgelegd dat de onrechtmatige afname van elektriciteit moet worden aangemerkt als een levering van goederen onder bezwarende titel, wanneer de wettelijk verschuldigde vergoeding is gebaseerd op het verbruik.

Artikel 9, lid 1, van richtlijn 2006/112 moet aldus worden uitgelegd dat een distributienetbeheerder ook dan een economische activiteit kan verrichten wanneer hij als bijkomstige activiteit ook stroom levert. Dit is het geval wanneer zich bij die levering, bijvoorbeeld wegens onrechtmatige stroomafname, een aan zijn economische activiteit als distributienetbeheerder verbonden risico verwezenlijkt.

Van werkzaamheden van onbeduidende omvang in de zin van artikel 13, lid 1, derde alinea, van richtlijn 2006/112 kan alleen sprake zijn wanneer het publiekrechtelijk lichaam niet op grond van andere activiteiten als belastingplichtige moet worden aangemerkt.

- 🇧🇪 Volgens A-G HvJ ook BTW verschuldigd bij onrechtmatige afname van elektriciteit. ([VN-Vandaag-2023/75](#))

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Polen – 22 september 2022 (ECER 25.1.23) - C-709/22 - Syndyk Masy Upadłości A

Btw-fraude – Insolventie – Faillissement - Eigendomsrecht

Richtlijn 2006/112/EG. Uitvoeringsbesluit (EU) 2019/310 waarbij Polen wordt gemachtigd een bijzondere maatregel toe te passen die afwijkt van artikel 226 van richtlijn 2006/112/EG. Verordening (EU) 2015/848.

De vraag is o.a. of nationale bepalingen en een nationale praktijk inzake het overboeken van geld dat op de btw-rekening van een belastingplichtige staat (mechanisme van gesplitste betaling) in de context van het insolventierecht in overeenstemming is met het EU recht.

De twijfels van de verwijzende rechter hebben betrekking op de juistheid van de invoering en op de grenzen van de toepassing van de nationale maatregel ter zake van het mechanisme van gesplitste betaling, die is getroffen ter bestrijding van btw-fraude. Het mechanisme is bij besluit 2019/310 tijdelijk toegestaan. Uit de bewoordingen van artikel 1 van het besluit volgt dat deze

betrekking heeft op artikel 226 van de btw-richtlijn. Er moet derhalve een specifieke vermelding op de factuur worden opgenomen, namelijk „mechanisme van gesplitste betaling”. Dit komt tot uiting in de bewoordingen van artikel 106e, lid 1, punt 18a, van de btw-wet. De eerste kwestie waarover bij de verwijzende rechter twijfel is gerezen komt neer op de vraag of de vastgestelde nationale maatregel niet als afwijking van artikel 206 van de btw-richtlijn moet worden beschouwd en als zodanig een passende kennisgeving in de zin van artikel 395 van de btw-richtlijn vereist. Bij de verwijzende rechter is ook twijfel gerezen over de schending van het recht van eigendom bedoeld in artikel 17, lid 1, van het Handvest. Vast staat dat geld op een btw-rekening toebehoort aan de belastingplichtige, ook wanneer deze in staat van insolventie verkeert. Het blokkeren van dergelijke bedragen vormt een beperking van het gebruik dat ervan kan worden gemaakt. Ten derde is de bestrijding van btw-fraude een van de erkende doelstellingen van de Unie en kan deze niet uitsluitend in termen van doeltreffendheid worden beoordeeld.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Bulgarije - 18 november 2022 (ECER 25.1.23) – C-733/22 - Valentina Heights

Verlaagd btw-tarief – Toeristische sector - Categorisering gastverblijf

Richtlijn 2006/112/EG. Partijen zijn het niet eens over de toepassing van het verlaagde btw-tarief op de verhuur van accommodaties in een toeristencomplex. In 2019 is de indeling in de categorie “gastenverblijf” opgeheven. Deze beschikking is niet aangevochten door verweester. Belastingautoriteiten hebben in de bestreden naheffingsaanslag verklaard dat verweester voor de periode na 7 maart 2019 geen verklaring betreffende de categorisering van een toeristisch goed bezat en ten onrechte 9% btw in rekening heeft gebracht.

De vraag rijst of de omstandigheid waarbij het Bulgaarse nationale recht aanvullende eisen stelt aan de categorisering van accommodatie, als beperking van de toepassing van het verlaagde tarief tot concrete en specifieke aspecten kan worden aangemerkt dan wel of de in hotels geldende verlaagde tarieven voor het verstrekken van accommodatie moeten worden toegepast op grond van de soort activiteit die wordt uitgeoefend, en niet afhangen van een aanmelding die is geregeld in een bijzondere wet.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Roemenië – 15 juli 2022 (ECER 11.1.23) - C-696/22 – C.

Honorarium van insolventiedeskundige

Richtlijn 2006/112/EG. Verzoekster, C, is een vennootschap van beroepsbeoefenaren met beperkte aansprakelijkheid waarin insolventiedeskundigen werkzaam zijn.

Wat de *eerste vraag* betreft, wijst de verwijzende rechter erop dat het begrip „goederenleveringen of diensten die worden verricht gedurende een bepaalde periode” als bedoeld in artikel 64, lid 2, van richtlijn 2006/112, verduidelijking behoeft, evenals de vraag of deze definitie van toepassing is op de specifieke activiteit van bewindvoerders of curatoren in het kader van de insolventieprocedure. Met betrekking tot de *tweede vraag* is de verwijzende rechter van oordeel dat het in casu gaat om de bepaling van het belastbare feit en het moment waarop de belasting verschuldigd wordt in geval van de specifieke activiteiten van insolventiedeskundigen, wanneer de btw pas wordt geïnd op het tijdstip van betaling van de in het kader van de insolventieprocedures verrichte diensten en de algemene vergadering van schuldeisers heeft vastgesteld dat de betaling van het honorarium van de insolventiedeskundige ervan afhangt of de schuldenaars voldoende geld in kas hebben. Verzoekster stelt dat er bij gebreke van een belastbare transactie geen btw-schuldvordering kan ontstaan. De verwijzende rechter merkt evenwel op dat er volgens artikel 4, lid 4, van wet nr. 85/2006 altijd sprake is van een bepaalde betaling. In casu rijst dan de vraag of het correctiemechanisme niet geschikt was indien de debiteuren geen geld in kas hadden, met als gevolg dat de btw onmiddellijk werd geïnd. Met de *derde vraag* wordt beoogd vast te stellen of het voor het aantonen van het recht op btw-aftrek in het geval van een co-brandingsovereenkomst volstaat dat de belastingplichtige, bij de vaststelling van de materiële voorwaarde inzake het bestaan van een rechtstreeks en onmiddellijk verband tussen de door de belastingplichtige stroomopwaarts in de keten verrichte aankopen en de

stroomafwaarts verrichte transacties, na sluiting van de overeenkomst enkel de verhoging van de omzet of van de waarde van de belastbare transacties hoeft te bewijzen, zonder andere bewijsstukken. De vierde vraag is gesteld in de context waarin de instantie die op het bezwaar heeft beslist, met betrekking tot de btw die het belastingcontroleteam als niet-afrekbaar beschouwde, de belastingaanslag heeft gehandhaafd maar de feitelijke fiscale situatie heeft aangevuld met nieuwe feitelijke en juridische argumenten ten opzichte van het belastingcontroleverslag dat als grondslag voor de vaststelling van de belastingaanslag heeft gediend.

Belastingen, douane en tariefindeling

HvJ – CONCLUSIE A-G RICHARD DE LA TOUR – 26 januari 2023 – zaak C-640/21 – Zes Zollner Electronic – Roemenië – ECLI:EU:C:2023:56 – [conclusie](#)

Douanewetboek – Douaneaangifte – Goederen - Sanctiebesluit

Verordening (EU) nr. 952/2013. Hoger beroep in het kader van een bestuursrechtelijk geding over de nietigverklaring van een besluit tot vaststelling en sanctionering van een overtreding van de douanewetgeving. Vraag is onder andere of, wanneer de ontvanger vaststelt dat er meer goederen zijn dan in de aanvankelijke douaneaangifte is vermeld, artikel 173 of 174 van verordening (EU) 952/2013 van toepassing is?

A-G geeft het Hof in overweging: Artikel 173, lid 1, van verordening (EU) nr. 952/2013 moet aldus worden uitgelegd dat onder de zinsnede ‚andere goederen‘ dan die waarop de oorspronkelijke douaneaangifte betrekking had in de zin van artikel 173, lid 1, van het douanewetboek van de Unie, niet een extra hoeveelheid van dezelfde goederen valt wanneer kan worden aangetoond dat deze tweede hoeveelheid identiek is aan de eerste hoeveelheid goederen, omdat zij onder dezelfde tariefonderverdeling zijn ingedeeld en in één enkele aangifte hadden kunnen worden opgenomen indien er geen materiële fout was gemaakt.

Artikel 173, lid 3, van verordening nr. 952/2013 verzet zich er niet tegen dat een douaneaangifte na vrijgave van de goederen wordt gewijzigd om daarin een extra hoeveelheid van de reeds eerder aangegeven goederen op te nemen, mits het verzoek om wijziging vergezeld gaat van bewijsstukken aan de hand waarvan een verband kan worden gelegd tussen deze extra hoeveelheid en de invoerdocumenten en elk vermoeden van fraude wordt uitgesloten.

Artikel 174 van verordening nr. 952/2013 moet aldus worden uitgelegd dat het zich ertegen verzet dat, wanneer een extra hoeveelheid goederen niet in de oorspronkelijke douaneaangifte is vermeld, de bevoegde douaneautoriteiten na vrijgave van de goederen deze aangifte ongeldig maken.

Belastingen, vennootschapsbelasting

NOOT – bij Prejudiciële verwijzing Gerechtshof Den Bosch, [ECLI:NL:GHSHE:2022:4471](#)

[NTRF 2023/63 - Met noot - Blaakman, A.M.](#)

Brexit

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Frankrijk – 15 november 2022 (ECER 17.1.23) - [C-716/22 - Préfet du Gers et Institut national de la statistique et des études économiques II](#)

Kiesrecht - Britse staatsburgers - Europese verkiezingen

Samenvatting onder: [Verkiezingen en kiesrecht](#)

OVERIG

- Europese Commissie keurt een drietal Nederlandse steunregelingen goed ([ECER](#))
- Return of the anti-suit injunction: parallel European proceedings and English forum selection clauses ([conflict of laws](#))

Wiki

[Wiki Brexit](#)

Civiel

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Italië – 3 november 2022 (ECER 26.1.23) - [C-713/22 - LivaNova](#)

Milieuschade – Hoofdelijke aansprakelijkheid - Splitsing NV's

Zesde Richtlijn 82/891/EEG. Sorin wordt hoofdelijk aansprakelijk gesteld voor alle schulden – wegens saneringskosten en milieuschade – waarvoor Snia aansprakelijk was vóór de splitsing die op 02-01-2004 rechtswerking kreeg. Volgens Snia moest de aansprakelijkheid van Sorin onbeperkt worden geacht, aangezien de saneringskosten en de milieuschade, voor zover vastgesteld, hadden moeten worden aangemerkt als gedeelten van de passiva waarvan de bestemming niet uit het splitsingsvoorstel kon worden afgeleid. Verweersters, zijnde overheidsinstellingen, hebben gevorderd dat Sorin samen met Snia zou worden veroordeeld tot hoofdelijke vergoeding van de schade.

De vraag betreft in het bijzonder het begrip “gedeelte van de passiva van het vermogen dat niet in het splitsingsvoorstel wordt toegescheiden” in artikel 3 van de richtlijn dat als referentie moet worden gebruikt bij de uitlegging van nationaal recht met het oog op de vaststelling of de vennootschap die bij een gedeeltelijke splitsing de verkrijger is, hoofdelijk aansprakelijk is. De verwijzende rechter stelt als uitlegging van de nationale regeling voor dat doorslaggevend is dat de feitenrechter t.a.v. Snia heeft vastgesteld dat de gedragingen die tot de milieuschade hebben geleid, vóór de splitsing hebben plaatsgevonden. Op grond van die gedragingen wordt de omvang van de hoofdelijke aansprakelijkheid voor de daarmee corresponderende voortdurende onrechtmatige daad vastgesteld.

REGELGEVING

Uitvoeringsbesluit (EU) 2023/117 van de Commissie van 13 januari 2023 betreffende de vereisten inzake het dienstverleningsniveau voor de door eu-LISA uit te voeren activiteiten met betrekking tot e-CODEX, [PB L 15 van 17.1.2023](#)

CONSULTATIE

Betalingsachterstand — actualisering van de EU-regels, Raadplegingsperiode 20 Januari 2023 - 17 Maart 2023 ([EC](#))

Consumenten

HvJ – ARREST – 12 januari 2023 – zaak C-395/21 – D.V. – Litouwen – ECLI:EU:C:2023:14 – persbericht – conclusie – arrest

Onerlijke bedingen – Kostenbeding – Uurtarief advocaat - Overeenkomst juridische dienstverlening

Richtlijn 93/13/EEG. Verzoekster is advocaat en heeft met verweerder vijf overeenkomsten inzake juridische dienstverlening gesloten. Verzoekster heeft bij de rechter betaling gevorderd voor de verleende juridische diensten. De rechter in eerste aanleg heeft vastgesteld dat de bedingen inzake betaling voor de te verlenen juridische diensten in alle vijf de overeenkomsten oneerlijk waren.

Kunnen bepalingen in een contract tussen een advocaat en diens cliënt worden aangemerkt als oneerlijke bedingen in de zin van consumentenrichtlijn 93/13/EEG? In casu gaat het om de vergoeding op basis van een vast uurtarief.

Het Hof oordeelt dat een beding in een tussen een advocaat en een consument gesloten overeenkomst voor het verrichten van juridische diensten waarin de kosten worden vastgelegd op basis van een uurtarief en dat geen verdere preciseringen bevat, niet voldoet aan het vereiste van duidelijkheid en begrijpelijkheid. De nationale rechter mag de situatie herstellen waarin de consument zich zonder dat oneerlijke beding zou hebben bevonden, zelfs wanneer dat betekent dat de advocaat geen vergoeding ontvangt voor de verleende diensten.

- HvJ EU: advocaat mag niet zonder meer uurtarief rekenen. ([BS-13-01-2023](#))
- Opening 2023 in style: CJEU C-395/21, transparency of hourly fees in contracts for legal assistance ([ECLB](#))
- HvJ EU: overeenkomst advocaat met alleen uurtarief niet duidelijk en begrijpelijk ([NJB](#))

HvJ – CONCLUSIE A-G MEDINA – 12 januari 2023 – zaak C-598/21 – Všeobecná úverová banka – Slowakije – ECLI:EU:C:2023:22 – conclusie

Onerlijke bedingen - Consumentenkrediet – Keten van verstrekte kredieten - Gedwongen openbare verkoop van een gezinswoning - Vervroegde opeisbaarheid

Richtlijn 93/13/EEG. Richtlijn 2008/48/EG. Richtlijn 2005/29/EG. Artikelen 7, 47 en 38 Handvest EU. Wat betreft de executie van een zekerheidsrecht op onroerend goed waarin de consument woont, heeft het Hof in het arrest van 10 september 2014, Kušionová (C-34/13), onderzocht of de Slowaakse wetgeving inzake buitengerechtelijke executieprocedures verenigbaar is met richtlijn 93/13/EEG. Deze prejudiciële verwijzing vormt een vervolg op dat arrest. De verwijzende rechter verzoekt het Hof het verband tussen executieprocedures, het consumentenrecht en de in het Handvest verankerde grondrechten nader te onderzoeken.

Meer bepaald is de vraag aan de orde welke bevoegdheden de rechter heeft om de evenredigheid te beoordelen van de vervroegde executie van een kredietovereenkomst in het kader van een buitengerechtelijke executieprocedure. Voorts vraagt hij zich af of een bankpraktijk om nieuwe kredietovereenkomsten te sluiten waarbij het grootste deel van de middelen niet aan de consument wordt uitbetaald, maar bestemd is voor de aflossing van eerdere kredieten, verenigbaar is met richtlijn 2005/29/EG en welke gevolgen deze praktijk heeft voor het vaststellen van de werkingssfeer van richtlijn 2008/48/EG.

A-G geeft het Hof in overweging: Artikel 1, lid 2, van richtlijn 93/13/EEG moet aldus worden uitgelegd dat deze richtlijn van toepassing is op een contractueel beding waarin een bepaling van nationaal recht is overgenomen die de beroepsbeoefenaar toestaat de procedure voor vervroegde terugbetaling van de lening in te leiden wegens niet-nakoming door de schuldenaar van zijn verplichtingen gedurende een specifieke beperkte periode, zonder dat dit recht is onderworpen aan het evenredigheidsvereiste.

Artikel 3, lid 1, en artikel 4, lid 1, van richtlijn 93/13 moeten aldus worden uitgelegd dat de verwijzende rechter, wat betreft de beoordeling door een nationale rechter van een eventuele oneerlijkheid van het beding betreffende de procedure voor vervroegde terugbetaling wegens niet-nakoming door de schuldenaar van zijn verplichtingen gedurende een beperkte specifieke periode, onder meer de volgende criteria moet onderzoeken: ten eerste of aan de mogelijkheid voor de kredietgever om de gehele lening op te eisen de voorwaarde is verbonden dat de consument in het kader van de desbetreffende contractuele betrekking tekortschiet in de nakoming van een hoofdverplichting, ten tweede of deze mogelijkheid is bedoeld voor gevallen waarin die niet-nakoming voldoende ernstig is gelet op de looptijd en het bedrag van de lening, ten derde of deze mogelijkheid, bij gebreke van specifieke contractuele bepalingen, afwijkt van de ter zake toepasselijke regels van gemeen recht, en ten vierde of het nationale recht de aan een dergelijk beding gebonden consument geschikte en doeltreffende middelen aanreikt om de gevolgen van de opgeëiste lening te ondervangen.

Artikel 7, lid 1, van richtlijn 93/13, gelezen in het licht van de artikelen 7, 47 en 38 Handvest EU en het beginsel van doeltreffendheid van het Unierecht moet aldus worden uitgelegd dat het zich verzet tegen nationale rechtspraak volgens welke het niet mogelijk is de executie van een zekerheidsrecht bij wege van de particuliere openbare verkoop van de woning van consumenten of andere personen in wezen op te schorten, voor zover voorlopige maatregelen noodzakelijk zijn om de volle werking te verzekeren van een beslissing van de rechter die bevoegd is om over de oneerlijkheid van een beding te oordelen.

Richtlijn 2005/29/EG van het Europees Parlement en de Raad van 11 mei 2005 betreffende oneerlijke handelspraktijken van ondernemingen jegens consumenten op de interne markt en tot wijziging van richtlijn 84/450/EEG van de Raad, richtlijnen 97/7/EG, 98/27/EG en 2002/65/EG moet in die zin worden uitgelegd dat ten eerste het herhaaldelijk verstrekken door een kredietinstelling aan een consument van kredieten die tot doel hebben eerdere kredieten af te lossen en die de consument niet kan terugbetalen, binnen de werkingssfeer van richtlijn 2005/29 valt en dat ten tweede een dergelijke handeling een oneerlijke handelspraktijk in de zin van artikel 5 daarvan kan vormen, en meer bepaald een agressieve handelspraktijk in de zin van de artikelen 8 en 9 daarvan, indien de verwijzende rechter vaststelt dat een dergelijke praktijk, in de feitelijke context, rekening houdend met alle kenmerken en omstandigheden ervan, een ongepaste beïnvloeding inhield op de grond dat de handelaar de te hoge schuldenlast van de consument gedurende een lange periode uitbuitte.

Artikel 2, lid 2, onder a), van richtlijn 2008/48/EG moet aldus worden uitgelegd dat het zich er niet tegen verzet dat deze richtlijn ook wordt toegepast in geval van een kredietovereenkomst die tot doel heeft eerdere consumentenkredieten af te lossen, ook al is deze overeenkomst gewaarborgd door een recht op een onroerend goed, onder omstandigheden waarin de nationale rechter vaststelt dat de betrokken kredietovereenkomst zodanig is vormgegeven dat de toepassing van die richtlijn op grond van artikel 22, lid 3, ervan wordt vermeden.

De door het Hof in het arrest van 21 april 2016, Radlinger en Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283), gevolgde benadering is van toepassing op een consumentenkredietovereenkomst krachtens welke een deel van het krediet niet aan de consument wordt uitbetaald, maar wordt gebruikt voor de dekking van de door de schuldeiser gemaakte kosten, zodat deze kosten niet in het totale kredietbedrag kunnen worden opgenomen.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Bulgarije - 21 november 2022 (ECER 27.1.23) - C-714/22 - Profi Credit Bulgaria

Consumentenkredietovereenkomst - Kosten nevendiensten

Richtlijn 93/13/EEG. Richtlijn 2008/48/EG. Verweerster brengt kosten in rekening voor nevendiensten. Verzoekster stelt dat de bepalingen van de consumentenkredietovereenkomst op grond waarvan de jaarlijkse rente, het JKP (Jaarlijks KostenPercentage) en de vergoeding voor de nevendiensten moet worden betaald, in strijd met de goede zeden en daarom nietig zijn. Zij stelt dat de nevendiensten in haar ogen gewone werkzaamheden in het kader van kredietbeheer vormen en daarom niet hoeven te worden vergoed. Verweerster stelt dat de verzoekster in haar

kredietaanvraag zelf heeft besloten tot de aanschaf van de nevendiensten, en beschikte over de vereiste aanvullende precontractuele informatie over in de overeenkomst vervatte prestaties.

De vraag is aan de orde of de kredietovereenkomst in het algemeen en de bedingen betreffende aanschaf van de nevendiensten geldig zijn. De rechter meent dat uit nationaal recht en uit artikel 4, lid 2 van richtlijn 93/13/EEG zoals uitgelegd door het Hof in zaak C-448/17 volgt dat de nationale rechter een beding inzake de vermelding van JKP in een consumentenkredietovereenkomst niet hoeft toe te passen wanneer het onduidelijk is geformuleerd. Daarbij moet wel worden onderzocht of de sanctie waarin het nationale recht voorziet, namelijk de ongeldigverklaring van de consumentenkredietovereenkomst, passend of evenredig is in de zin van artikel 23 van richtlijn 2008/48/EG. Volgens de verwijzende rechter dient dan ook de vraag te worden beantwoord of de onjuiste vermelding van de hoogte van het JKP in een consumentenkredietovereenkomst moet worden gelijkgesteld aan het ontbreken van een dergelijke vermelding. Dienovereenkomstig moet de vraag worden beantwoord of de vergoedingen voor “nevendiensten” kosten vormen die overeenkomstig artikel 3, onder g) van richtlijn 2008/48/EG in het JKP moeten worden opgenomen. Tenslotte verzoekt de verwijzende rechter opheldering van het Hof over het gedeeltelijk betalen van proceskosten door een consument bij de nietigverklaring van een oneerlijk contractueel beding.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Tsjechië – 1 augustus 2022 (ECER 25.1.23) - [C-755/22 - Nárókuj](#)

Kredietovereenkomst – Beoordelen kredietwaardigheid

Richtlijn 2008/48/EG. Verzoekster heeft een schuldvordering verworven van een consument die met de vennootschap JET Money s.r.o. een overeenkomst inzake een consumentenkrediet ten bedrage van 50 000,00 CZK heeft gesloten. Vóór de sluiting van de overeenkomst heeft de consument zijn identiteitskaart en zijn rijbewijs overgelegd, alsmede loonstrookjes ter bevestiging van zijn arbeidsloon over een periode van drie maanden voorafgaand aan de sluiting van de kredietovereenkomst, bevestigingen van betalingen voor nutsvoorzieningen in verband met het gebruik van een woning alsmede van betalingen voor televisie en internet, eveneens over een periode van drie maanden voorafgaand aan de sluiting van de kredietovereenkomst, en een verklaring van zijn aandeel in de gezamenlijke huishoudelijke uitgaven. Bovendien heeft hij in de kredietaanvraag aangegeven dat hij geen andere eerdere schulden heeft, dat hij alleenstaand is en met zijn grootmoeder een gezamenlijke huishouding voert.

De vraag is o.a. of richtlijn 2008/48/EG tot doel heeft om een kredietgever een sanctie op te leggen wegens het onvolledig beoordelen van de kredietwaardigheid van een consument, ook wanneer die consument een door hem ontvangen krediet volledig heeft afgelost en hij gedurende de aflossing van het krediet geen bezwaren tegen de gesloten overeenkomst heeft opgeworpen.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Duitsland – 14 oktober 2022 (ECER 18.1.23) - [C-718/22 - Debeka Lebensversicherung](#)

Verzekeringspolis – Consumentenvoorlichting - Herroepingsrecht

Richtlijn 90/619/EEG (Tweede richtlijn levensverzekering). Richtlijn 92/96/EEG. De vraag is o.a. of het Unierecht zich verzet tegen een nationale regeling volgens welke de volledige consumentenvoorlichting pas wordt verstrekt nadat de consument een aanvraag heeft ingediend, namelijk wanneer de verzekeringspolis wordt toegezonden (polisafgiftemodel).

NOOT – bij HvJ 8 december 2022, [C-600/21](#)

Evaluating the unfairness of immediate repayment clauses in loan contracts: the CJEU in Case C-600/21 (QE v Caisse régionale de Crédit mutuel) ([ECLB](#))

REGELGEVING

Rectificatie van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad van 5 april 1993 betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten, [PB L 17 van 19.1.2023](#)

In artikel 4, lid 2 wordt het woord “gelijkwaardigheid” vervangen door “toereikendheid”.

COVID-19

HvJ – ARREST – 12 januari 2023 – zaak C-396/21 – FTI Touristik – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:10 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

Getroffen maatregelen – Covid 19-pandemie – Vakantiereis – Non-conformiteit

Samenvatting onder: [Vervoer en reizen](#)

WIKI

[Coronavirus – Europees recht](#)

EHRM - factsheet

[COVID-19 health crisis](#)

Detentie, politiebehandeling en politieonderzoek

EHRM – ARREST – 19 januari 2023 - Machalikashvili e.a. t. Georgië – [persbericht](#) – [arrest](#) - 32245/19 - ECLI:CE:ECHR:2023:0119JUD003224519

Gebrek aan een effectief en grondig onderzoek na een fatale antiterrorisme operatie

Artikel 2 EVRM. Artikel 3 EVRM. Artikel 13 EVRM. Klagers zijn Georgische staatsburgers en familie van T.M. T.M. werd verdacht van het verstrekken van materiaal en steunen van een groep die banden had met de IS. Op 26 december 2017 viel de Staatsveiligheidsdienst van Georgië binnen om T.M. te arresteren. Naar verluidt probeerde T.M. bij zijn arrestatie een granaat tot ontploffing te brengen. Daarop werd hij door de agenten neergeschoten. T.M. stierf uiteindelijk op 10 januari 2018 in het ziekenhuis. Binnen drie uur na de arrestatie werd door de afdeling terrorismebestrijding een huiszoeking gedaan. De vader van T.M. kreeg te horen dat T.M. had geprobeerd een handgranaat tot ontploffing te brengen en dat hij uit zelfverdediging was neergeschoten. De vader van T.M. kon dat niet geloven en een strafrechtelijk onderzoek naar de officieren van de Staatsveiligheidsdienst werd gestart. Dit onderzoek werd op 25 januari 2020 stopgezet omdat er niet genoeg aanwijzingen waren om te concluderen dat sprake was van een strafbaar feit. Met een beroep op artikel 2, 3 en 13 van het EVRM klagen klagers over het gebruik van onnodig dodelijk geweld door de Staatsveiligheidsdienst, het ontbreken van een effectief onderzoek naar de dood van T.M. en het op een vernederende manier behandeld worden door de veiligheidstroepen tijdens de arrestatieoperatie.

Het hof constateert dat het onderzoek naar de omstandigheden van de arrestatieoperatie direct is begonnen, maar dat de eerste onderzoeksmaatregelen zijn uitgevoerd door medewerkers van de Staatsveiligheidsdienst die niet volledig onpartijdig waren. Bovendien is de kamer van T.M. na het onderzoek niet afgesloten waardoor spullen zijn verplaatst en niet kon worden geverifieerd waar deze spullen lagen na het incident. In de maanden volgend op het incident werden alle betrokkenen geïnterviewd, maar de vertraging van bijna 5 weken in het interviewen van de medewerkers van de Staatsveiligheidsdienst betreft een tekortkoming in de adequaatheid van het onderzoek. Bovendien ontbreken formele rapporten over de voorbereiding van de operatie en kreeg de vader van T.M. niet de slachtofferstatus. Het hof is aldus van oordeel dat er verschillende tekortkomingen in de procedure kunnen worden vastgesteld. Gelet op die

tekortkomingen is door de nationale autoriteiten niet voldaan aan de vereisten van een doeltreffend en grondig onderzoek. Artikel 2 EVRM is ten aanzien van het procedurele aspect aldus geschonden.

Er is echter onvoldoende bewijs om zonder redelijke twijfel te concluderen dat T.M. is overleden door omstandigheden die onder verantwoordelijkheid van de staat vallen. Ook constateert het Hof dat het dossier geen aanwijzingen bevat dat de familie van T.M. meer stress en angst heeft geleden dan kon worden verwacht bij een dergelijke operatie. Er is aldus niet voldoende bewijs om te concluderen dat klagers zijn onderworpen aan mishandelingen en vernederingen. De inhoudelijke klacht ten aanzien van artikel 2 EVRM en de klacht met betrekking tot artikel 3 EVRM wordt aldus afgewezen. Het hof acht het niet nodig de klacht van klagers op grond van artikel 13 van het EVRM afzonderlijk te onderzoeken.

EHRM – ARREST – 31 januari 2023 - Kreyndlin e.a. t. Rusland - [persbericht](#) – [arrest](#) – [33470/18](#) - [ECLI:CE:ECHR:2023:0131JUD003347018](#)

Discriminatie – niet uitvoeren van effectief onderzoek naar aanvallen en naar vermeend haatmotief

Artikel 3 EVRM. De negen klagers waren vrijwilliger bij Greenpeace en namen deel aan de bestrijding van branden in de regio Krasnodar in de Russische Federatie. Nadat zij al twee keer ongewenst bezoek hadden gehad, zijn zij door onbekende personen bedreigd en mishandeld. De aanvallers hadden maskers op en waren uitgerust met onder meer wapenstokken, messen, pepperspray, vuurwapens en 'stuntexplosieven'. Ook maakten de aanvallers xenofobe opmerkingen. Naar aanleiding daarvan is een onderzoek gestart. Dit onderzoek is een aantal keer stilgelegd, weer voortgezet, maar uiteindelijk heeft de politie niemand weten te identificeren. De klagers hebben, gelet op het haatmotief, diverse malen erop aangedrongen om het onderzoek toch voort te zetten. Dit gebeurde niet en op 22 mei 2018 werd de vervolging definitief gestaakt omdat sprake zou zijn van verjaring. Op 22 januari 2022 is het dossier vernietigd. Het EHRM oordeelt dat er sprake is van schending van de artikelen 3 en 14 EVRM. Er is geen sprake geweest van een effectief onderzoek naar de vermeende haatmotieven.

EHRM - factsheets en guides

- [🔗 Hunger strikes in detention](#)
- [🔗 Migrants in detention](#)
- [🔗 Prisoners' right to vote](#)
- [🔗 Prisoners' health-related rights](#)
- [🔗 Detention and mental health](#)
- [🔗 Detention conditions and treatment of prisoners](#)
- [🔗 Use of force in the policing of demonstrations](#)
- [🔗 Guide on the case-law of the ECHR on Prisoners' rights](#)

Diensten, elektronische communicatiediensten

HvJ – ARREST – 19 januari 2023 – zaak C-292/21 – CNAE e.a. – Spanje – [ECLI:EU:C:2023:32](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

Concessieovereenkomst – Herscholingscursus rijveiligheid - Dienst algemeen economisch belang

Richtlijn 2006/123/EG. Nederland, Spanje, Tsjechië en de Europese Commissie hebben schriftelijke opmerkingen ingediend. De nationale verkeersdienst heeft een aanbestedingsprocedure uitgeschreven voor cursussen die bestuurders moeten volgen om de rijbewijspunten terug te krijgen die zij als gevolg van verkeersovertredingen zijn kwijtgeraakt. De opdracht werd aanbesteed in de vorm van een concessieovereenkomst voor openbare diensten.

Het nationale grondgebied – behalve Catalonië en Baskenland – werd daarvoor onderverdeeld in vijf zones. De aankondiging van de opdracht is door Audica aangevochten.

Is de nationale regeling volgens welke bewustmakings- en herscholingscursussen op het gebied van rijveiligheid moeten worden gegund door middel van een concessieovereenkomst voor openbare diensten verenigbaar met de dienstenrichtlijn of met andere Unierechtelijke beginselen?

Hof: Artikel 15 van richtlijn 2006/123/EG verzet zich tegen een nationale regeling volgens welke bewustmakings- en bijscholingscursussen op het gebied van rijveiligheid met het oog op het terugkrijgen van rijbewijspunten moeten worden gegund door middel van een concessie voor openbare diensten voor zover die regeling verder gaat dan noodzakelijk is om het nagestreefde doel van algemeen belang te bereiken, te weten het verbeteren van de verkeersveiligheid

- EU-Hof: het in een nationale regeling verplichten tot het aanbesteden van een openbare dienstenconcessie kan door onevenredigheid in strijd met de Dienstenrichtlijn zijn (ECER)

PREJUDICIËLE VERWIJZING – België – 9 november 2022 (9.1.23) – C-691/22 en C-692/22 - RTL Belgium et RTL BELUX e.a.

Televisieomroepactiviteiten – Mediadiensten - Regulerende autoriteit - Beginsel van loyale samenwerking – Concessie

Richtlijn 2010/13/EU (AVMD-richtlijn). De RTL Group is gevestigd in Luxemburg en exploiteert in delen van België een aantal televisiezenders, waaronder RTL-TVi via een vennootschapsgroep die onder meer de vennootschap naar Luxemburgs recht RTL Belux en de vennootschap naar Belgisch recht RTL Belgium omvat. De genoemde zenders worden in België aangeboden op grond van licenties die aan RTL Belux zijn verleend door de Luxemburgse onafhankelijke audiovisuele autoriteit (ALIA), die erop toeziet dat de uitzendingen voldoen aan de Luxemburgse wetgeving en aan de Europese regeling.

De hoge raad voor de audiovisuele sector (CSA) heeft van een Belgische televisiekijker een klacht ontvangen over een op RTL-TVi uitgezonden programma. Volgens RTL Belgium berust de verantwoordelijkheid bij RTL Belux, die de dienstaanbieder in de zin van de AVMD-richtlijn is. De CSA heeft evenwel vastgesteld dat RTL Belgium wel degelijk de aanbieder van de dienst RTL-TVi was en onder zijn bevoegdheid viel. RTL Belgium en RTL Belux vechten dat besluit aan.

De vraag is o.a. of richtlijn 2010/13/EU aldus moet worden uitgelegd dat zij zich ertegen verzet dat een regulerende autoriteit die van oordeel is dat de lidstaat waartoe zij behoort de lidstaat is waar de persoon is gevestigd die moet worden beschouwd als de aanbieder van een mediadienst, een sanctie oplegt aan die persoon wanneer een eerste lidstaat zich reeds bevoegd heeft geacht ten aanzien van die audiovisuele mediadienst, waarvoor hij een concessie heeft verleend.

NOOT – bij HvJ EU 22 december 2022, C-83/21 (AirBnB Ireland)

- EU-Hof: plicht in nationale regels voor AirBnB beheerders tot belastinginhouding en afdracht aan staat is geen beperking op het vrij verrichten van diensten (ECER)

Digitale markt, social media, AI

OVERIG

- P.T.J. Wolters, De invloed van de Data Act op de verschuivende balans tussen gegevensbescherming en het vrije verkeer van data, in: [AA 2023/0025](#)
- Proposed AI Liability Directive: The EC lending a helping hand ([EU law analysis](#))
- De vier voordelen van een Europese digitale identiteit ([Privacyweb](#))
- The Council of Europe Creates a Black Box for AI Policy ([Verfassungsblog](#))
- Understanding and Regulating ChatGPT, and Other Large Generative AI Models ([Verfassungsblog](#))

REGELGEVING

- [Joint Declaration on EU Legislative Priorities for 2023 and 2024 – Working document](#), zie onder: A Europe fit for the Digital Age
- Sterkere cyberbeveiliging in de EU door nieuwe cyberbeveiligingsrichtlijn ([ECER](#))

OVERIG

- Europese verklaring over digitale rechten en beginselen voor het digitale decennium 2023/C 23/01, [PB C 23 van 23.1.2023](#)
- Beleidsprogramma over het bereiken van Europese digitale doelstellingen in werking getreden ([ECER](#))
- Privacytoezichthouders wijzen overheden op vereisten bij gebruik clouddiensten ([AP](#))
- EDPB publiceert besluiten over Facebook en Instagram ([AP](#))

Discriminatie

EHRM – ARREST – 17 januari 2022 - Hoppen and trade union of AB Amber Grid employees t. Litouwen – persbericht – arrest – 976/20 - ECLI:CE:ECHR:2023:0117JUD000097620

Ontslag van werknemer die tevens voorzitter was van de vakbond - Geen strijd met artikelen 14 en 11 EVRM nu het ontslag geen verband houdt met zijn activiteiten voor de vakbond

Samenvatting onder: [Vrijheid van vereniging](#)

EHRM – ARREST – 31 januari 2023 - Kreyndlin e.a. t. Rusland - persbericht – arrest – 33470/18 - ECLI:CE:ECHR:2023:0131JUD003347018

Discriminatie – niet uitvoeren van effectief onderzoek naar aanvallen en naar vermeend haatmotief

Samenvatting onder: [Detentie, politiebehandeling en politieonderzoek](#)

HvJ – ARREST – 12 januari 2023 – zaak C-356/21 – T.P. – Polen – ECLI:EU:C:2023:9 – persbericht – conclusie – arrest

Gelijke behandeling in arbeid en beroep – Discriminatie op grond van seksuele geaardheid – ZZP-er

Samenvatting onder: [Arbeid en sociale zekerheid](#)

EHRM - factsheets en guides

- [Guide on Article 14 ECHR and on article 1 of Protocol No. 12 to the Convention - prohibition of discrimination](#)

EHRM – algemeen

Wiki

- [Europees Hof voor de rechten van de mens](#)

Eigendomsrecht

EHRM – ARREST – 12 januari 2022 - Parizek t. Tsjechië – [persbericht](#) – [arrest](#) – [76286/14](#) - [ECLI:CE:ECHR:2023:0112JUD007628614](#)

Deregulering en huurprijshoging – Rechtsontwikkeling door de rechter bij gebrek aan wetgeving

Samenvatting onder: [Huurrecht](#)

PREJUDICIËLE VERWIJZINGEN – Polen – 22 september 2022 (ECER 25.1.23) - [C-709/22](#) - [Syndyk Masy Upadłości A](#)

Btw-fraude – Insolventie - Faillissement

Samenvatting onder: [Belastingen, btw](#)

EHRM – factsheets en guides

- [Guide on Article 1 of Protocol No. 1 to the ECHR - protection of property](#)

Energiemarkt

OVERIG

Richtsoeren van de Commissie voor het actualiseren van de nationale energie- en klimaatplannen ([ECER](#))

Erfrecht en erfbelasting

PREDUDICIËLE VERWIJZING – Duitsland – 2 september 2021 (ECER 6.1.22) - [C-670/21](#) - [BA*](#)

Erfbelasting – In derde land gelegen bebouwd perceel dat wordt verhuurd – Verschil met in EU lidstaat gelegen perceel

Richtlijn 88/361/EEG. Artikelen 63, 64 en 65 VWEU. De vraag is of artikel 63, lid 1, en de artikelen 64 en 65 VWEU in de weg staan aan een nationale regeling van een lidstaat over de heffing van erfbelasting die met betrekking tot de berekening van de erfbelasting bepaalt dat een tot het privévermogen behorend bebouwd perceel dat in een derde land is gelegen en voor woondoeleinden wordt verhuurd, wordt gewaardeerd tegen de volledige waarde ervan, terwijl een

perceel dat in een lidstaat van de EU is gelegen bij de berekening van de erfbelasting slechts voor 90 % van de waarde ervan in aanmerking wordt genomen

Europese subsidies

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Roemenië – 15 december 2022 (ECER 11.1.23) – [C-701/22 - MFE](#)

EFRO - Vertragsrente

Verordening (EG) nr. 1083/2006. Richtlijn 2011/7/EU. In de motivering van de eerste drie vragen geeft de verwijzende rechter aan dat er in de onderhavige zaak, waarin het besluit tot opzegging van een overeenkomst voor financiering uit het EFRO definitief nietig is verklaard door de bestuursrechter, geen specifieke bepalingen bestaan op grond waarvan de bevoegde autoriteit kan worden verplicht tot betaling van rente wanneer de subsidiabele bedragen te laat zijn betaald, nadat de opzegging van de financieringsovereenkomst definitief nietig is verklaard. De vraag is o.a. of het beginsel van goed financieel beheer aldus moet worden uitgelegd dat het zich ertegen verzet dat een rechtspersoon die een onderneming met winstoogmerk drijft en een subsidie uit het EFRO heeft ontvangen, van de beheersautoriteit van de lidstaat vertragsrente over de te late betaling van de subsidiabele uitgaven kan verkrijgen gedurende een periode waarin een bestuurshandeling van kracht was die de terugbetaling uitsloot en die later bij rechterlijke beslissing nietig is verklaard.

Familielevens en familierecht

EHRM – ARREST – 12 januari 2023, Kilic t. Oostenrijk – [persbericht](#) – [arrest](#) - [27700/15](#) - [ECLI:CE:ECHR:2023:0112JUD002770015](#)

- Fostering, children's "best interests" and religion: *Kilic* ([law&religion](#))

EHRM – ARREST – 17 januari 2023 – Künsberg Sarre t. Oostenrijk – [persbericht](#) – [arrest](#) – [19475/20](#) - [20149/20](#) - [20153/20](#) - [20157/20](#) - [ECLI:CE:ECHR:2023:0117JUD001947520](#)

Wijziging adellijke achternaam

Imposed changes to the name of a person: judgment of the ECtHR in the case of Künsberg Sarre v. Austria ([Johan Callewaert](#))

In the case of Künsberg Sarre v. Austria (19475/20, 17.1.2023), the European Court of Human Rights found a violation of the applicants' private and family life (Art. 8 of the Convention) on account of the fact that after long periods of accepted use, in 2018 their surnames were changed by the authorities from "von Künsberg Sarre" to "Künsberg Sarre", pursuant to the Abolition of Nobility Act of 1919. The ECtHR considered, inter alia, that the domestic courts had not explained why, as claimed by the Government, the prohibition of the use of the impugned surname was necessary to maintain democratic equality and public safety.

EHRM – ARREST – 17 januari 2023 – Fedotova e.a. t. Rusland – [Grote Kamer](#) – [persbericht](#) – [arrest](#) – [40792/10](#) - [30538/14](#) - [43439/14](#) - [ECLI:CE:ECHR:2023:0117JUD004079210](#)

Privé- en gezinsleven - Weigering om homoseksuele relaties juridisch te erkennen en beschermen vormt schending

Samenvatting onder: [LHBTI](#)

HvJ – CONCLUSIE A-G EMILIOU – 12 januari 2023 – zaak C-638/22 PPU – Rzecznik Praw Dziecka e.a. – Polen – ECLI:EU:C:2023:21 – [conclusie](#)

Kinderontvoering – Bevel tot terugkeer – Cassatieberoep - Opschorting

Haags Kinderontvoeringsverdrag. Verordening (EG) n° 2201/2003. Artikelen 7 en 47 Handvest EU. De ouders zijn Poolse staatsburgers met twee kinderen. Het gezin woonde een aantal jaren in Ierland. De kinderen zijn daar geboren en hebben ook de Ierse nationaliteit. De ouders hebben allebei een vaste baan in dit land, hoewel de moeder langdurig met ziekteverlof is. In de zomer van 2021 is de moeder, met instemming van de vader, met de kinderen op vakantie naar Polen gegaan. In september liet ze hem weten dat ze daar permanent zou blijven. De vader heeft nooit ingestemd met de verandering van de gewone verblijfplaats van de kinderen en dus met hun niet-terugkeer naar Ierland. De Poolse rechter beveelt, op verzoek van de vader, de terugkeer van de kinderen naar Ierland binnen zeven dagen. In hoger beroep wordt dit bevestigd. De termijn is verstreken zonder dat de kinderen zijn teruggekeerd. De *médiateur des droits des enfants* heeft verzocht om opschorting van het terugkeerbevel.

De Poolse wet heeft in 2018 de mogelijkheid ingevoerd om cassatieberoep in te stellen tegen een terugkeerbesluit. Dit buitengewone rechtsmiddel staat echter niet open voor de ouders van de kinderen. Slechts drie openbare lichamen zijn bevoegd om beroep in cassatie in te stellen, waaronder de *médiateur des droits des enfants*.

De vraag is o.a. of een lidstaat kan voorzien in de mogelijkheid van beroep in cassatie waarbij de tenuitvoerlegging van een definitief bevel tot terugkeer wordt geschorst op verzoek van een van de openbare lichamen die bevoegd is om een dergelijk beroep in te stellen.

De A-G betoogt dat de Poolse wetgever door vaststelling van de betreffende bepaling de grenzen van zijn bevoegdheid heeft overschreden: hij heeft de terugkeerprocedure ondoeltreffend gemaakt. Bovendien heeft de wetgever daarmee ook het grondrecht op eerbiediging van het gezinsleven en het grondrecht op een doeltreffend rechtsmiddel van de ouder die om terugkeer verzoekt beperkt, terwijl er geen dwingende rechtvaardiging is voor een dergelijke beperking en de negatieve gevolgen die deze met zich meebrengt.

- Opinion of AG Emiliou on stay of enforcement of final return order in the case C-638/22 PPU ([conflict of laws](#))

RECHTSPRAAK NL – Gerechtshof “s-Hertogenbosch - 17 januari 2023 - [ECLI:NL:GHSHE:2023:89](#)

IPR - Bevoegdheid Nederlandse rechter - Nakoming van beslissing in overruling-procedure

Samenvatting onder: [IPR](#)

NOOT – bij EHRM 11 oktober 2022, [Beeler t. Zwitserland](#)

Freeing fatherhood from breadwinning – Are we ready for (formal) equality? *Beeler v. Switzerland*. ([strasbourgobservers](#))

EHRM - factsheets en case-law guide

- [Children's rights](#)
- [Gestational surrogacy](#)
- [International child abductions](#)
- [Parental rights](#)
- [Protection of minors](#)
- [Reproductive rights](#)
- [Guide on Article 8 ECHR - right to respect for private and family life, home and correspondence](#)

[Guide on Article 12 ECHR - right to marry](#)

Financiële markt en diensten, EMU, Bankenunie

HvJ – ARREST – 31 januari 2023 – zaak C-284/21 P – Commissie/Braesch e.a. – **Grote Kamer** – ECLI:EU:C:2023:58 – [conclusie](#) – [arrest](#)

Staatssteun – Herstructureringssteun – Bankensector – Procesbevoegdheid – Artikel 108, lid 2, VWEU – Begrip ‚belanghebbende‘

Samenvatting onder: [Staatssteun](#)

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Tsjechië – 1 augustus 2022 (ECER 25.1.23) - [C-755/22](#) – [Nárokuj](#)

Beoordelen kredietwaardigheid van consument

Samenvatting onder: [Consumenten](#)

Gewasbeschermingsmiddelen

HvJ – ARREST – 19 januari 2023 – zaak C-162/21 – Pesticide Action Network Europe e.a. – **België** – ECLI:EU:C:2023:30 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

Gewasbeschermingsmiddelen – Beroep tot nietigverklaring van toelating - Voorzorgsbeginsel

Richtlijn 2009/128/EG. Verordening nr. 1107/2009. Uitvoeringsverordening (EU) nr. 540/2011. Frankrijk, Finland, Hongarije, Griekenland, België en de Europese Commissie hebben schriftelijke opmerkingen ingediend. In deze zaak moet voor het eerst worden verduidelijkt in hoeverre een lidstaat door middel van een zogenoemde noodtoelating toch van beperkingen kan afwijken om een gevaar voor bepaalde landbouwgewassen met behulp van het gebruik van neonicotinoïden te beheersen. De rechtsgrondslag voor een dergelijke noodtoelating is artikel 53, lid 1, van de gewasbeschermingsverordening. De Belgische Staat heeft zes toelatingen verleend om bepaalde gewasbeschermingsmiddelen op de markt te brengen voor de behandeling van zaaizaad van bepaalde gewassen. Op grond van uitvoeringsverordeningen is het verboden om vanaf 19 december 2018 zaaizaad dat behandeld is met gewasbeschermingsmiddelen die bepaalde stoffen bevatten, op de markt te brengen en te gebruiken, tenzij voor de teelt in permanente kassen. Verzoekers (o.a. verenigingen ter bestrijding van pesticiden en ter bevordering van de biodiversiteit) hebben beroep ingesteld tot nietigverklaring van de toelating en verzocht om de onmiddellijke schorsing ervan.

Staat artikel 53 van verordening (EG) nr. 1107/2009 het een lidstaat toe om onder bepaalde voorwaarden toe te laten dat met gewasbeschermingsmiddelen behandeld zaaizaad wordt gebruikt, verkocht of gezaaid?

Het Hof oordeelt dat de lidstaten niet kunnen afwijken van het uitdrukkelijke verbod op het in de handel brengen en het gebruik van zaden die zijn behandeld met gewasbeschermingsmiddelen die neonicotinoïden bevatten. Deze verbodsmaatregelen zijn genomen om het hoge niveau van bescherming van de diergezondheid te waarborgen dat binnen de Unie wordt nagestreefd.

Hof: Artikel 53, lid 1, van verordening (EG) nr. 1107/2009 moet aldus worden uitgelegd dat een lidstaat op grond daarvan niet mag toelaten dat gewasbeschermingsmiddelen voor de behandeling van zaaizaad op de markt worden gebracht en dat zaaizaad dat met deze middelen is behandeld op de markt wordt gebracht en gebruikt, indien het op de markt brengen en het gebruik van met die middelen behandeld zaaizaad bij een uitvoeringsverordening uitdrukkelijk is verboden.

HvJ – ARREST – 19 januari 2023 – zaak C-147/21 – CIHEF e.a. – Frankrijk – ECLI:EU:C:2023:31 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

Biociden – Verbod op reclame - Beperking handelspraktijken in belang van volksgezondheid

Verordening (EU) nr. 528/2012. Richtlijn 2000/31/EG. Nederland, Frankrijk, Italië en de Europese Commissie hebben schriftelijke opmerkingen ingediend. Artikelen 34 en 36 VWEU. Met het oog op een hogere bescherming van de volksgezondheid en het milieu heeft de Franse regelgever besloten dat voor rodenticiden en insecticiden, twee categorieën biociden, bepaalde handelspraktijken, zoals kortingen, rabatten en disconto's, niet toegelaten zijn. Ook is reclame voeren voor dezelfde categorieën producten alsmede voor bepaalde desinfecteermiddelen aan banden gelegd.

Staat de verordening eraan in de weg dat een lidstaat in het belang van de volksgezondheid en het milieu beperkende regels op het gebied van handelspraktijken en reclame vaststelt? Zo ja, onder welke voorwaarden kan een lidstaat dergelijke maatregelen nemen?

Het Hof oordeelt dat het niveau van harmonisatie dat op EU-niveau wordt bereikt door de biocidenverordening de lidstaten er niet van weerhoudt om restrictieve regels vast te stellen voor de bevordering van de verkoop van die producten. Deze verboden vormen geen belemmering van het vrije verkeer van goederen als ze tot doel hebben de gezondheid en het milieu te beschermen, als ze geschikt zijn om dat doel te bereiken en als ze niet verder gaan dan nodig is om dat doel te bereiken.

Hof: Artikel 72 van verordening (EU) nr. 528/2012 moet aldus moet worden uitgelegd dat :

– het zich verzet tegen een nationale regeling die vereist dat, naast de in dat artikel bedoelde vermelding, op voor professionele gebruikers bestemde reclame voor biociden van de productsoorten 2 en 4, die deel uitmaken van hoofdgroep 1 van deze productsoorten en zijn opgenomen in bijlage V bij deze verordening, en de productsoorten 14 en 18, die deel uitmaken van hoofdgroep 3 van deze productsoorten en zijn opgenomen in bijlage V bij deze verordening, een vermelding wordt aangebracht;

– het zich niet verzet tegen een nationale regeling die voor het grote publiek bestemde reclame verbiedt voor biociden van de productsoorten 2 en 4, die deel uitmaken van hoofdgroep 1 van deze productsoorten en zijn opgenomen in bijlage V bij verordening nr. 528/2012, zoals gewijzigd bij verordening nr. 334/2014, en de productsoorten 14 en 18, die deel uitmaken van hoofdgroep 3 van deze productsoorten en zijn opgenomen in bijlage V bij deze verordening.

De artikelen 34 en 36 VWEU moeten aldus worden uitgelegd dat

– zij zich niet verzetten tegen een nationale regeling die bepaalde handelspraktijken zoals kortingen, rabatten, disconto's, differentiatie van de algemene en bijzondere verkoopvoorwaarden, overhandiging van gratis eenheden en alle soortgelijke praktijken verbiedt voor biociden van de productsoorten 14 en 18, die deel uitmaken van hoofdgroep 3 van deze productsoorten en zijn opgenomen in bijlage V bij verordening nr. 528/2012 op voorwaarde dat deze regeling wordt gerechtvaardigd door doelstellingen van bescherming van de gezondheid en het leven van personen en van het milieu en zij geschikt is om deze doelstellingen te verwezenlijken en niet verder gaat dan nodig is om die doelstellingen te bereiken, hetgeen de verwijzende rechter dient na te gaan;

– zij zich niet verzetten tegen een nationale regeling die voor het grote publiek bestemde reclame verbiedt voor biociden van de productsoorten 2 en 4, die deel uitmaken van hoofdgroep 1 van deze productsoorten en zijn opgenomen in bijlage V bij deze verordening, en de productsoorten 14 en 18, die deel uitmaken van hoofdgroep 3 van deze productsoorten en zijn opgenomen in bijlage V bij deze verordening, op voorwaarde dat deze regeling wordt gerechtvaardigd door doelstellingen van bescherming van de gezondheid en het leven van personen en van het milieu en zij geschikt is om deze doelstellingen te verwezenlijken en niet verder gaat dan nodig is om die doelstellingen te bereiken, hetgeen de verwijzende rechter dient na te gaan.

Gezondheid, geneesmiddelen en etikettering

HvJ – ARREST – 19 januari 2023 – gevoegde zaken C-495/21 en C-496/21 – Bundesrepublik Deutschland – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:34 – geen conclusie – arrest

Medisch hulpmiddel of geneesmiddel

Richtlijn 93/42/EEG. Verordening (EU) 2017/745. Richtlijn 2001/83/EG. In beide zaken hebben verzoeksters een product als medisch hulpmiddel op de markt gebracht. De bevoegde autoriteit heeft echter vastgesteld dat het een geneesmiddel betreft waarvoor een vergunning voor het in de handel brengen is vereist.

De verwijzende rechter vraagt om verduidelijking van het onderscheid tussen farmacologische middelen en fysisch-chemische middelen, alsmede het onderscheid tussen een geneesmiddel en een medisch hulpmiddel. Ten slotte wordt gevraagd of de voorrang van het geneesmiddelenrecht ook voor geneesmiddelen naar aandiening in de zin van de richtlijn geldt.

Hof: Artikel 2, lid 2, van richtlijn 2001/83/EG moet aldus worden uitgelegd dat het niet alleen van toepassing is op „geneesmiddelen naar werking” als bedoeld in artikel 1, punt 2, onder b), van richtlijn 2001/83, zoals gewijzigd, maar ook op „geneesmiddelen naar aandiening” als bedoeld in artikel 1, punt 2, onder a), van deze richtlijn.

Artikel 1, lid 2, onder a), van richtlijn 93/42/EEG van de Raad van 14 juni 1993 betreffende medische hulpmiddelen, zoals gewijzigd bij richtlijn 2007/47/EG van het Europees Parlement en de Raad van 5 september 2007, en artikel 1, punt 2, van richtlijn 2001/83, zoals gewijzigd bij richtlijn 2004/27, moeten aldus worden uitgelegd dat

een product waarvan het voornaamste werkingsmechanisme niet wetenschappelijk is vastgesteld, niet onder de definitie van het begrip „medisch hulpmiddel” in de zin van richtlijn 93/42, zoals gewijzigd bij richtlijn 2007/47, en ook niet onder die van het begrip „geneesmiddel naar werking” in de zin van richtlijn 2001/83, zoals gewijzigd bij richtlijn 2004/27, kan vallen. Het staat aan de nationale rechter om van geval tot geval te beoordelen of er is voldaan aan de voorwaarden die zien op de definitie van het begrip „geneesmiddel naar aandiening” in de zin van richtlijn 2001/83, zoals gewijzigd bij richtlijn 2004/27.

HvJ – ARREST – 26 januari 2023 – zaak C-469/21 – CGCOF – Spanje – ECLI:EU:C:2023:50 – geen conclusie – arrest

Databank geneesmiddelen – Knooppunt

Richtlijn 2011/62/EU. Gedelegeerde Verordening (EU) 2016/161. Volgens gedelegeerde verordening 2016/161 is het beheer van de controlebewerkingen de taak van de actoren in de geneesmiddelenketen, te weten fabrikanten, distributeurs en apotheken. Het instrument voor de opslag van alle informatie over verstrekking van geneesmiddelen is de gegevensbank, die door elke lidstaat moet worden opgericht. In elke lidstaat mag slechts één gegevensbank aanwezig zijn. Naast een gegevensbank bestaan er in elke lidstaat ook een of meerdere beheersinstrumenten waarmee de controle wordt verricht, de knooppunten. Bij het bestreden koninklijke besluit is een nieuw knooppunt aangewezen dat wordt beheerd door het Ministerie van Volksgezondheid. Volgens de bepaling van dit besluit moet dit knooppunt door apotheken worden gebruikt wanneer zij geneesmiddelen verstrekken die worden gefinancierd door het nationale gezondheidsstelsel. Het knooppunt zal worden geïntegreerd in de nationale gegevensbank. Volgens verzoeker druisen de bestreden bepalingen in tegen verordening 2016/161.

Staat de verordening het toe dat een knooppunt dat eigendom is van en wordt beheerd door de overheid wordt opgezet als instrument ten behoeve van het gebruik van de gegevensbank? De verwijzende rechter leidt uit de verordening af dat het systeem dat bij die verordening wordt opgezet voor de controlebewerkingen ten aanzien van geneesmiddelen berust op zelfbeheer door de actoren in de geneesmiddelenketen. Dat lijkt uit te sluiten dat de overheid op dit gebied middels direct beheer de hoofdrol op zich kan nemen.

Hof: Gedelegeerde verordening (EU) 2016/161 verzet zich niet tegen een nationale regeling waarbij als instrument voor toegang tot de nationale gegevensbank een interface wordt opgezet die eigendom is van en wordt beheerd door overheidsinstanties.

Gedelegeerde verordening 2016/161 moet aldus worden uitgelegd dat zij zich niet verzet tegen een nationale regeling die, ten eerste, apotheken verplicht om telkens wanneer zij door het nationale gezondheidsstelsel gefinancierde geneesmiddelen verstrekken gebruik te maken van een interface die eigendom is van en wordt beheerd door overheidsinstanties, en, ten tweede, de entiteit die de gegevensbank beheert, verplicht om die interface in die gegevensbank te integreren.

HvJ – CONCLUSIE A-G RICHARD DE LA TOUR – 12 januari 2023 – gevoegde zaken C-6/21 P en C-16/21 P – Duitsland / Pharma Mar en Commissie en Estland / Pharma Mar en Commissie – ECLI:EU:C:2023:8 – [conclusie](#)

Geneesmiddelen voor menselijk gebruik – Weigering van een vergunning voor het in de handel brengen van geneesmiddel Aplidin – Begrip ‚farmaceutisch bedrijf‘ – Belangenconflict – Begrip ‚rivaliserend product

Verordening (EG) nr. 726/2004. In de twee gevoegde hogere voorzieningen vorderen de Bondsrepubliek Duitsland (zaak C-6/21 P) en de Republiek Estland (zaak C-16/21 P) de vernietiging van het arrest van het Gerecht waarbij deze heeft geweigerd de onderneming Pharma Mar SA een vergunning voor het in de handel brengen (VHB) van het geneesmiddel voor menselijk gebruik Aplidin – plitidepsine te verlenen.

A-G geeft het Hof in overweging: Het arrest van het Gerecht in zaak T-594/18 wordt vernietigd. De zaak wordt terugverwezen naar het Gerecht van de Europese Unie.

HvJ – CONCLUSIE A-G CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA – 19 januari 2023 – zaak C-141/22 – TLL The Longevity Labs – Oostenrijk – ECLI:EU:C:2023:38 – [conclusie](#)

Nieuwe voedingsmiddelen – Voedingssupplementen - Boekweitmeel

Verordening (EU) 2015/2283. Verordening (EG) nr. 258/97(3). Verordening (EG) nr. 1852/2001. Er bestaat geen duidelijk antwoord op de vraag of een hoog spermidinegehalte, dat zonder verdere verwerking niet voorkomt in gewone boekweit, op zich reeds ertoe leidt dat verweersters product een nieuw voedingsmiddel is. Uitgelegd moet worden of een procedé in het kader van de primaire productie onderdeel van het productieprocedé is, het alleen als nieuw moet worden beschouwd wanneer het nog niet op levensmiddelen is toegepast of dat enkel de productie van het betrokken levensmiddel van belang is (derde vraag). Indien dit niet het geval is, moet worden uitgelegd of het procedé waarbij boekweitkiemen in een nutriëntoplossing (met natuurlijke of synthetische spermidine) worden gelegd onder de primaire productie valt, zodat verordening 2015/2283 niet van toepassing zou zijn (vierde en vijfde vraag).

Deze vragen zijn essentieel voor de beoordeling of het door verweerster verkochte product een nieuw voedingsmiddel is.

A-G geeft het Hof in overweging: Artikel 3, lid 2, onder a), van verordening (EU) 2015/2283 moet aldus worden uitgelegd dat:

- een product als meel van boekweitkiemen met een hoog spermidinegehalte kan worden aangemerkt als ‚nieuw voedingsmiddel‘ in de zin van punt iv) van deze bepaling;*
- het begrip ‚productieprocedé‘ voor levensmiddelen zoals bedoeld in punt vii) van deze bepaling ook het stadium van de primaire productie omvat;*
- de kwalificatie als nieuw voedingsmiddel afhangt van de vraag of het productieprocedé in elk afzonderlijk geval al dan niet is gebruikt om specifiek het litigieuze product te verkrijgen;*
- een boekweitkiem die is ontsproten in een spermidinerijke oplossing moet worden gekwalificeerd als een levensmiddel en niet kan worden aangemerkt als een ‚plant vóór de oogst‘*

in de zin van artikel 2, onder c), van verordening nr. 178/2002 van het Europees Parlement en de Raad van 28 januari 2002 tot vaststelling van de algemene beginselen en voorschriften van de levensmiddelenwetgeving, tot oprichting van een Europese Autoriteit voor voedselveiligheid en tot vaststelling van procedures voor voedselveiligheidsaangelegenheden;

– het synthetische of natuurlijke karakter van de spermidine niet relevant is voor het al dan niet aanmerken van meel van in een oplossing met spermidine ontkiemde boekweitzaad als nieuw voedingsmiddel.

Godsdienstvrijheid

NOOT – bij HvJ 13 oktober 2022, C-344/20

Not just another Islamic headscarf case: LF v SCRL and the CJEU's missed opportunity to inch closer to acknowledging intersectionality ([European law blog](#))

EHRM – factsheets en guides

- [Conscientious objection](#)
- [Freedom of religion](#)
- [Religious symbols and clothing](#)
- [Guide on article 9 ECHR - freedom of thought, conscience and religion](#)

Grondrechten (Handvest) en EVRM, algemeen

OVERIG

- New Handbook on the ECHR ([ECHR blog](#))
- New Book: Taxation at the European Court of Human Rights ([ECHR blog](#))

EHRM - factsheets en guides

- [Guide on Article 13 ECHR – right to an effective remedy](#)
- [Guide on Article 1 ECHR - obligation to respect human rights – Concepts of “jurisdiction” and imputability](#)
- [Guide on Article 46 ECHR - binding force and execution of judgments](#)

Wiki

- [Handvest grondrechten EU](#)
- [Europees Hof voor de rechten van de mens \(EHRM\)](#)

Handel en anti-dumping

HvJ – CONCLUSIE A-G EMILIOU – 12 januari 2023 – gevoegde zaken C-747/21 P en C-748/21 P – Severstal / Commissie en NLMK / Commissie – ECLI:EU:C:2023:20 – conclusie

Dumping – Invoer van bepaalde koudgewalste platte staalproducten van oorsprong uit China en Rusland - Regels van het laagste recht

Verordening (EG) nr. 1225/2009. Verordening (EU) 2016/1036. Twee vennootschappen naar Russisch recht die actief zijn op de markt voor de vervaardiging en distributie van staalproducten, in het bijzonder koudgewalste platte staalproducten – verzoeken het Hof in hogere voorziening

om vernietiging van de arresten van het Gerecht waarbij hun beroepen tot nietigverklaring van uitvoeringsverordening (EU) 2016/1328 zijn verworpen. Rekwirantes voeren drie (vrijwel identieke) middelen in hogere voorziening aan. Overeenkomstig het verzoek van het Hof blijft de conclusie beperkt tot het tweede middel in hogere voorziening, dat in wezen betrekking heeft op de uitlegging en toepassing van de „regel van het laagste recht” van artikel 9, lid 4, van verordening (EG) nr. 1225/2009. Hoewel de belangrijkste juridische kwesties die in de onderhavige hogere voorzieningen aan de orde worden gesteld dienaangaande eerder technisch zijn, moet voor de behandeling van bepaalde argumenten van rekwirantes worden teruggegrepen naar enkele „existentiële” vragen betreffende de antidumpingwetgeving van de EU: wat is de aard en het doel van antidumpingrechten?

A-G geeft het Hof in overweging: Bijgevolg geeft ik het Hof in overweging om het tweede middel in hogere voorziening van PAO Severstal in zaak C-747/21 P en van Novolipetsk Steel PJSC (NLMK) in zaak C-748/21 P af te wijzen.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – België – 6 oktober 2022 (ECER 31.1.23) - [C-719/22](#) - Openbaar Ministerie et Federale Overheidsdienst Financiën

Antidumping – Onderzoek - Betrokken product

Verordening (EG) nr. 1225/2009. Verordening (EU) nr. 1071/2012. Uitvoeringsverordening (EU) nr. 430/2013. De verwijzende rechter vraagt zich af of de bevindingen van een antidumping-onderzoek, dat uitsluitend gebeurde op basis van hulpstukken voor buisleidingen van smeedbaar gietijzer, zo maar kunnen worden doorgetrokken naar hulpstukken voor buisleidingen van nodulair gietijzer, wanneer een lidstaat heeft opgemerkt dat het begrip ‘smeedbaar gietijzer’ op basis van de destijds geldende toelichtingen op de gecombineerde nomenclatuur ook nodulair gietijzer omvat en de Commissie voor de bepaling van de nominale waarde, de uitvoerprijs, de vergelijking van de nominale waarde en de uitvoerprijs en de berekening van de dumpingmarges niet over gegevens beschikte voor hulpstukken voor buisleidingen van nodulair gietijzer.

RECHTSPRAAK LIDSTATEN

Irish Supreme Court rules Government’s proposed ratification of CETA unconstitutional ([Leiden law blog](#))

Huurrecht

EHRM – ARREST – 12 januari 2022 - Parizek t. Tsjechië – [persbericht](#) – [arrest](#) – [76286/14](#) - [ECLI:CE:ECHR:2023:0112JUD007628614](#)

Deregulering en huurprijsverhoging – Rechtsontwikkeling door de rechter bij gebrek aan wetgeving

Artikel 6 EVRM. Als gevolg van liberalisatie van de huurmarkt en verkoop van de flat gaat de huurprijs van een woning in de loop van een aantal jaren omhoog van (ongeveer) 11 euro naar uiteindelijk 215 euro.

Het EHRM ziet geen reden om af te wijken van het oordeel van het nationale Constitutionele Hof. Het in stand laten van de huurverhoging, in het kader van de huureregulering, diende een legitiem doel, namelijk een eind te maken aan de ongelijke behandeling van bepaalde categorieën van huiseigenaren, om hun recht op genot van eigendom te herstellen.

Het is niet aan het EHRM om te oordelen over vermeende juridische of feitelijke vergissingen van de nationale gerechten behalve voor zover deze de rechten en vrijheden schenden die door het EVRM worden beschermd. Verder dienen de gerechtelijke uitspraken behoorlijk te zijn gemotiveerd. Hoe ver deze verplichting reikt is afhankelijk van de aard van de beslissing en de omstandigheden van het geval.

In de onderhavige kwestie hebben de nationale gerechten in drie zaken moeten oordelen, voornamelijk om jurisprudentie door het Constitutionele Hof mogelijk te maken. Dit was cruciaal om regels vast te stellen voor de lagere rechtspraak ter beoordeling van vergelijkbare zaken, bij gebrek aan relevante wetgeving. Vanuit dit perspectief was de rechtsontwikkeling door het Constitutionele Hof noodzakelijk, of zelfs onvermijdelijk, voor de efficiënte doorvoering van het proces van huurliberalisatie.

Al was het dan een nogal ongebruikelijke manier van oordeelsvorming, op alle niveau's hebben de gerechten de bindende en zich ontwikkelende juridische standpunten van het Constitutionele Hof toegepast. Zij baseerden hun beslissingen op vastgestelde feiten, met inbegrip van deskundigenrapporten, en gaven er redenen voor teneinde aan de relevante, door het EHRM vastgelegde, beginselen te voldoen. Aldus geen schending van artikel 6 lid 1 EVRM (recht op een eerlijk proces) en ook geen schending van artikel 1 van het Eerste Protocol (bescherming van eigendom).

IE - Intellectuele eigendom

GERECHT EU – ARREST – 11 januari 2023 – zaak T-346/21 – Hecht Pharma / EUIPO - Gufic BioSciences – ECLI:EU:T:2023:2 – [arrest](#)

Uniemerkt – Procedure inzake vervallenverklaring – Uniewoordmerk Gufic – Normaal gebruik van het merk – Publiek gebruik en gebruik naar buiten toe – Gebruik voor de waren waarvoor het merk is ingeschreven

Verordening (EU) 2017/1001. Het gerecht overweegt dat verzoeksters argument, dat alleen geneesmiddelen naar werking die een farmacologisch effect hebben, als geneesmiddelen in de zin van klasse 5 kunnen worden beschouwd, faalt. Een waar die door de aandieningsvorm ervan door de consument als een geneesmiddel kan worden opgevat, kan ook worden aangemerkt als geneesmiddel in de zin van klasse 5.

Gerecht: Het beroep wordt verworpen.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Duitsland – 24 november 2022 (ECER 18.1.23) - [C-723/22 - Citadines](#)

Auteursrecht - Mededeling aan het publiek - Fysieke faciliteiten hotel

Richtlijn 2001/29/EG. (InfoSoc-richtlijn). Verweerster is de exploitant van een hotel in München. Op televisietoestellen in de kamers en de fitnessruimte van haar hotel was een door een publieke televisiezender uitgezonden aflevering uit de televisieserie "Wickie und die starken Männer" te zien. Verzoekster, een onafhankelijke collectieve beheersorganisatie met winstoogmerk naar Duits recht, vordert dat verweerster de mededeling aan het publiek van deze aflevering staakt, voor zover het zendsignaal door middel van coax- of datakabels naar de televisietoestellen wordt doorgegeven.

De vraag is o.a. of deze beschikbaarstelling als een mededeling aan het publiek kan worden beschouwd wanneer het signaal via het eigen kabeldistributiesysteem wordt doorgegeven, maar deze wederdoorgifte rechtmatig plaatsvindt op grond van een verworven licentie.

RECHTSPRAAK NL – Hoge Raad - 27 januari 2023 - [ECLI:NL:HR:2023:94](#)

Auteursrecht – Vrijstelling aansprakelijkheid internetproviders

Richtlijn 2001/29/EG. Richtlijn 2000/31/EG. Vervolg van HR 7 juni 2019, [ECLI:NL:HR:2019:849](#). Vordering tot verklaring voor recht aansprakelijkheid platform voor in verleden verrichte Usenetdiensten wegens auteursrechtinbreuk. Beroep op vrijstelling art. 6:196c BW (mere conduit en hosting). Beoordeling na HvJEU 22 juni 2021, gevoegde zaken C-682/18 en C-683/18,

ECLI:EU:C:2021:503 (YouTube en Cyando). Na dit arrest heeft de Hoge Raad het HvJEU desgevraagd laten weten het verzoek om een prejudiciële beslissing in de onderhavige zaak niet te handhaven. Naar het oordeel van de Hoge Raad is met het arrest van het HvJEU in de zaken YouTube en Cyando voldoende duidelijkheid verschaft over het in deze zaak toe te passen Unierecht.

Van een handeling bestaande in een mededeling als bedoeld in art. 3 lid 1 Auteursrechtlijn is pas sprake als de exploitant van het platform weloverwogen, dat wil zeggen met volledige kennis van de gevolgen van zijn handelwijze, intervenueert om zijn klanten toegang te verlenen tot een beschermd werk. Het gerechtshof Amsterdam heeft niet vastgesteld dat NSE een weloverwogen interventie in de hier bedoelde zin deed. De vaststellingen van het hof laten, beoordeeld tegen de achtergrond van het arrest van het HvJEU inzake YouTube en Cyando, geen andere conclusie toe dan dat NSE met haar hostingdiensten geen mededeling aan het publiek deed. Het voorgaande brengt mee dat, indien het hof heeft geoordeeld dat NSE geen mededeling aan het publiek deed, dat oordeel geen blijk geeft van een onjuiste rechtsopvatting. Als het hof in het midden heeft gelaten of NSE een mededeling aan het publiek deed, is de klacht gegrond, maar faalt deze bij gebrek aan belang omdat de vaststellingen van het hof geen andere conclusie toelaten dan dat NSE geen mededeling aan het publiek deed.

Het hof heeft geoordeeld dat het door de rechtbank gegeven stakingsbevel in strijd is met art. 15 Richtlijn inzake elektronische handel. Bovendien is het hof, gelet op de mededeling van NSE dat zij haar diensten niet zal hervatten, tot het oordeel gekomen dat Brein onvoldoende belang heeft bij voortzetting van de procedure met het oog op aanvullende maatregelen. Deze oordelen worden tevergeefs bestreden.

De Hoge Raad verwerpt het cassatieberoep.

OVERIG

Under the influence: Influencer marketing – when private individuals become professionals and (potentially) responsible for IP infringements (IPKat)

Insolventie

PREJUDICIËLE VERWIJZINGEN – Polen – 22 september 2022 (ECER 25.1.23) - C-709/22 - Sydyk Masy Upadłości A

Btw-fraude – Insolventie - Faillissement

Samenvatting onder: Belastingen, btw

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Roemenië – 15 juli 2022 (ECER 11.1.23) - C-696/22 – C.

Honorarium van insolventiedeskundige

Samenvatting onder: Belastingen, btw

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Spanje - C-687/22 – 11 oktober 2022 (ECER 4.1.23) - Agencia Estatal de la Administración Tributaria

Insolventie - Publiekrechtelijke schuldvordering - Kwijtschelding

Richtlijn (EU) 2019/1023. Aanbeveling 2014/135/EU. In een faillissementsprocedure van de Spaanse rechter in eerste aanleg, heeft de functionaris belast met insolventiezaken om de sluiting van het faillissement verzocht, omdat er geen activa en vorderingen van de gefailleerden meer

waren en de andere wettelijke vereisten waren vervuld. De gefailleerden hebben vervolgens een verzoekschrift ingediend met het verzoek om kwijtschelding van het niet-voldane passief.

De vraag gaat o.a. over de verenigbaarheid van de bepalingen van de Spaanse nationale wetgeving die publiekrechtelijke schuldvorderingen uitsluiten van het voordeel van kwijtschelding van het niet-voldane passief, met artikel 23, lid 4, van richtlijn 2019/1023.

REGELGEVING

Completing the Capital Markets Union: The Commission's Proposal for a Directive Harmonising Certain Aspects of Insolvency Law ([European law blog](#))

Institutioneel

HvJ – ARREST – 17 januari 2023 – zaak C-632/20 P – Spanje/Commissie – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2023:28 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

Deelname regulerende instantie Kosovo aan Orgaan Europese regulerende instanties voor elektronische communicatie – Berec-verordening - Bevoegdheid EC

Verordening (EU) 2018/1971. De zogenoemde Berec-verordening is de rechtsgrondslag voor het Orgaan van Europese regelgevende instanties voor elektronische communicatie (hierna: „Berec”) en het Bureau voor ondersteuning van Berec (hierna: „Berec-Bureau”).

Artikel 35 van deze verordening regelt in het bijzonder de samenwerking van deze organen met de nationale regelgevende instanties (hierna: „NRI”) van derde landen. Op de grondslag van deze bepaling heeft de Commissie bij besluit van 18 maart 2019 besloten dat de NRI van Kosovo kan deelnemen aan de raad van regulators en de werkgroepen van Berec, alsook aan de raad van bestuur van het Berec-Bureau.

Spanje verzet zich tegen dit besluit en is met name van mening dat de deelname van de NRI van Kosovo wordt uitgesloten door het feit dat sommige lidstaten, waaronder Spanje, Kosovo niet als onafhankelijke staat hebben erkend en ook de Unie geen standpunt over deze kwestie heeft ingenomen. Bovendien plaatst Spanje vraagtekens bij de bevoegdheid van de Commissie om eenzijdig over deze deelname te beslissen.

Het Hof vernietigt het besluit van de Commissie om Kosovo toe te staan deel te nemen aan het Orgaan van Europese regelgevende instanties voor elektronische communicatie. Die nietigverklaring staat echter los van het feit dat Kosovo niet door de EU en door verschillende lidstaten als soevereine staat wordt erkend.

Hof: Het arrest van het Gerecht in zaak T-370/19 wordt vernietigd. Het besluit van de Commissie van 18 maart 2019 inzake de deelname van de nationale regulerende instantie van Kosovo aan het Orgaan van Europese regulerende instanties voor elektronische communicatie wordt nietig verklaard.

De gevolgen van het besluit van de Commissie van 18 maart 2019 inzake de deelname van de nationale regulerende instantie van Kosovo aan het Orgaan van Europese regulerende instanties voor elektronische communicatie worden gehandhaafd tot de inwerkingtreding, binnen een redelijke termijn van ten hoogste zes maanden vanaf de datum van uitspraak van het onderhavige arrest, van eventuele nieuwe werkafspraken die overeenkomstig artikel 35, lid 2, van verordening (EU) 2018/1971 van het Europees Parlement en de Raad van 11 december 2018 tot instelling van het Orgaan van Europese regulerende instanties voor elektronische communicatie (Berec) en het Bureau voor ondersteuning van Berec (Berec-Bureau), tot wijziging van verordening (EU) 2015/2120 en tot intrekking van verordening (EG) nr. 1211/2009, worden gemaakt tussen het Orgaan van Europese regulerende instanties voor elektronische communicatie (Berec), het Bureau voor ondersteuning van Berec (Berec-Bureau) en de nationale regulerende instantie van Kosovo.

De Europese Commissie wordt verwezen in haar eigen kosten alsook in de kosten die het Koninkrijk Spanje in het kader van de onderhavige hogere voorziening en in de procedure voor het Gerecht van de Europese Unie heeft gemaakt.

- EU-Hof: Kosovo kan gelijk worden gesteld met een 'derde land' in de zin van de BERIC-verordening ([ECER](#))
- Kosovo is a Country, and a Country Means a State, Rules the Court of Justice of the European Union ([EJILtalk](#))

HvJ – CONCLUSIE A-G CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA – 12 januari 2023 – gevoegde zaken C-363/21 en C-364/21 – Ferrovienord – Italië – ECLI:EU:C:2023:7 – [conclusie](#)

Europees systeem van rekeningen (ESR) 2010 – Toetsing rechter

Verordening (EU) nr. 549/2013. Richtlijn 2011/85/EEG. Verordening (EU) nr. 1173/2011. Verordening (EU, Euratom) 2020/2092. Verordening (EU) nr. 473/2013. Beroepsprocedure tot vaststelling dat niet is voldaan aan de voorwaarden om verzoekster te plaatsen op de lijst van overheden die in de geconsolideerde winst-en-verliesrekening van de Italiaanse Staat zijn opgenomen en die zijn aangewezen overeenkomstig verordening (EU) nr. 549/2013.

De verwijzende rechter vraagt onder andere of de rechtstreekse toepassing van het Europees Systeem van rekeningen (ESR 2010) en het beginsel van de nuttige werking van verordening 549/2013 en richtlijn 2011/85, alsook de beginselen van effectieve rechterlijke bescherming en processuele gelijkheid, in de weg staan aan een nationale regeling die inhoudt dat de nationale rechter die bevoegd is om de juiste toepassing van het ESR 2010 te toetsen, en daarover uitspraak te doen, deze bevoegdheid slechts kan uitoefenen met het oog op de toepassing van de nationale regeling inzake de beteugeling van overheidsuitgaven.

A-G geeft het Hof in overweging: Verordening (EU) nr. 549/2013 is verbindend en heeft rechtstreekse werking, en kan derhalve door een institutionele eenheid (een publieke of particuliere entiteit) worden ingeroepen in verband met haar indeling door het nationale bureau voor de statistiek in sector S.13 (overheid) van het ESR 2010.

Richtlijn 2011/85/EU bevat uitsluitend regels voor de betrekkingen van de nationale instanties voor de statistiek en economische planning met de instellingen van de Unie, en bevat geen bepalingen die van toepassing zijn op andere soorten publieke of particuliere entiteiten, waarvoor zij dus geen rechtstreekse werking heeft.

Richtlijn 2011/85 en verordening (EU) nr. 473/2013 laten de lidstaten de vrijheid om te bepalen welke onafhankelijke instanties over de effectieve inachtneming van de begrotingsregels van de Unie moeten waken.

Een nationale wettelijke regeling waarbij de rechterlijke toetsing door de nationale rekenkamer van de lijst met institutionele eenheden die krachtens het ESR 2010 als overheidsinstellingen zijn geïnclassificeerd, tot een incidenteel rechtsmiddel wordt beperkt en waarbij de rechtstreekse rechterlijke toetsing van dat besluit wordt toegekend aan de bestuursrechter, schendt het bij artikel 47 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie beschermde recht op effectieve rechterlijke bescherming niet.

NOOT – bij Gerecht EU 9 november 2022, [T-158/21](#)

Case T-158/21 Minority SafePack: No hope for minority rights in EU law? ([European law blog](#))

OVERIG

The rise of Article 122 TFEU ([Verfassungsblog](#))

IPR

RECHTSPRAAK NL – Gerechtshof “s-Hertogenbosch - 17 januari 2023 - [ECLI:NL:GHSHE:2023:89](#)

IPR - Bevoegdheid Nederlandse rechter - Nakoming van beslissing in overrule-procedure

Verordening (EG) nr. 2201/2003. De vrouw heeft de kinderen in 2018 zonder toestemming van de man overgebracht naar Polen. In de door de man aangespannen procedure in het kader van het Haags Kinderontvoeringsverdrag hebben de Poolse rechterlijke autoriteiten, zowel in eerste instantie als in hoger beroep, het verzoek van de man om de onmiddellijke teruggeleiding van de kinderen naar Nederland afgewezen. In Nederland is daarop in een zogenoemde overrule-procedure beslist dat het hoofdverblijf van de kinderen bij de man in Nederland is. De man vordert thans in kort geding nakoming van die beslissing. De vraag is of de Nederlandse rechter bevoegd is van die vordering kennis te nemen. Het hof beantwoordt deze vraag anders dan de voorzieningenrechter positief.

Het hof vernietigt het bestreden vonnis in kort geding; verleent vervangende toestemming voor de aanvraag voor een paspoort of een ander reisdocument voor de kinderen en gelast de vrouw de huidige verlopen paspoorten aan de man af te geven binnen twee weken na de datum van het arrest.

NOOT – bij EHRM 20 oktober 2022, [Dolenc t. Slovenië](#)

The standard of human rights review for recognition and enforcement of foreign judgments: ‘due satisfaction’ or ‘flagrant denial of justice’? ([conflict of laws](#))

OVERIG

Return of the anti-suit injunction: parallel European proceedings and English forum selection clauses ([conflict of laws](#))

Landbouw en visserij

PREJUDICIËLE VERWIJZING - Spanje – 21 oktober 2022 (ECER 24.1.23) - [C-708/22 - Asoprovac](#)

GLB – Grasland - Landbouwsteun

Verordening (EU) Nr. 1306/2013. Verordening (EU) nr. 1307/2013. De vragen gaan over het verlenen van steun aan openbaar blijvend grasland voor gemeenschappelijk gebruik en het creëren van kunstmatige voorwaarden daarvoor.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Oostenrijk – 25 november 2022 (ECER 23.1.23.) - [C-731/22 - Agrarmarkt Austria](#)

GLB – Landbouwsteun - Akkerareaal

Verordening (EU) nr. 1307/2013. Gedelegeerde verordening (EU) nr. 639/2014. Verzoeksters dienden in de jaren 2019 tot en met 2021 verzamel aanvragen in waarin zij verzochten om een bepaalde akker als akkerareaal aan te merken en hiervoor steun toe te kennen. Deze akker is echter door de bevoegde autoriteit (verweerster) als een niet-subsidiabel „recreatie-areaal” aangemerkt. Bij de thans bestreden wijzigingsbesluiten zijn er voor de jaren 2019 tot en met 2021 voor deze akker geen rechtstreekse betalingen toegekend alsmede sancties en restituties opgelegd. De vraag is o.a. onder welke voorwaarden er voor een akkerareaal sprake is van een recht op steun.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Oostenrijk – 17 oktober 2022 (ECER 1.23) – [C-734/22 - Finanzprokuratu](#)

Plattelandsontwikkeling – Bescherming financiële belangen EU - Verjaringstermijn - Evenredigheidsbeginsel

Verordening (EG) nr. 1698/2005. Verordening (EG, Euratom) nr. 2988/95. Verweerder nam als exploitant van een landbouwbedrijf gedurende een periode van zeven jaar – van 2007 tot en met 2013 – deel aan het Oostenrijkse programma voor milieuvriendelijke landbouw ÖPUL. Verzoekster heeft wegens vermeende verschillen tussen de oppervlakten waarvoor steun was aangevraagd en de daadwerkelijk subsidiabele oppervlakten, terugbetaling verlangd van de in de jaren 2008 tot en met 2010 en in de jaren 2012 en 2013 toegekende subsidies. Voor zover de oppervlakten waarvoor steun was aangevraagd, maar die in de jaren 2012 en 2013 niet meer subsidiabel waren, in de voorafgaande jaren wel onder het ÖPUL vielen, was er sprake van schending van de zevenjarige verbintenisperiode. Om die reden werd ook voor de aanvraagjaren 2008 tot en met 2012 de voor de niet meer subsidiabele oppervlakten toegekende steun teruggevorderd.

De vraag is o.a. of artikel 3 van verordening 2988/95 rechtstreeks van toepassing is wanneer steun die Oostenrijk aan steunaanvragers op basis van een overeenkomst heeft toegekend in het kader van een agromilieuprogramma, door die lidstaat met privaatrechtelijke middelen wordt teruggevorderd omdat de ontvanger van de steun contractuele verplichtingen niet is nagekomen.

OVERIG

Europese Commissie keurt een drietal Nederlandse steunregelingen goed ([ECER](#))

Levenslang

EHRM – GECOMMUNICEERDE ZAAK – 9 januari 2023 – [Martis t. Nederland – 27963/18 - subject matter of the case](#)

Levenslang

Artikel 3 EVRM. De klacht gaat over het ontbreken van enig reëel vooruitzicht op de vrijlating van klager van zijn levenslange gevangenisstraf vanwege een gebrek aan rehabilitatiemogelijkheden. Die straf is hem in 2015 opgelegd door de rechtbank van eerste aanleg en in hoger beroep door het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba in 2016. Hij werd onder meer schuldig bevonden aan medeplegen van twee moorden en meerdere pogingen tot moord en poging tot doodslag.

Vraag aan partijen: Is de levenslange gevangenisstraf van klager verenigbaar met artikel 3 EVRM? Zijn met name het regime en de voorwaarden van de opsluiting van klager zodanig dat zij hem een reële kans bieden om zichzelf te rehabiliteren (zie [Harakchiev en Tolumov tegen Bulgarije](#), nrs. 15018/11 en 61199/12, §§ 263-65, EVRM 2014 (uittreksels), en [Murray t. Nederland \[GC\]](#), nr. 10511/10, §§ 101-04, 26 april 2016)?

Zie ook: [EHRM – GECOMMUNICEERDE ZAAK – 9 januari 2023 – \[Martha t. Nederland – 29348/18 - subject matter of the case\]\(#\)](#)

LHBTI-rechten

EHRM – ARREST – 17 januari 2023 - Valaitis t. Litouwen – [persbericht](#) – [arrest](#) – [39375/19](#) - [ECLI:CE:ECHR:2023:0117JUD003937519](#)

Daadwerkelijk rechtsmiddel - Positieve wijziging in houding Litouwse autoriteiten ten aanzien van vervolging haatmisdrijven

Artikel 13 EVRM. Klager had een essay op het internet geplaatst waarin een finalist van een zangwedstrijd werd genoemd die was uitgekomen voor zijn homoseksualiteit. Onder het essay kwamen veel reacties die beledigend waren voor klager en voor homoseksuelen, waarbij sommigen suggereerden dat homoseksuelen zouden moeten worden verbrand in Auschwitz. De autoriteiten staakten aanvankelijk het strafrechtelijk onderzoek omdat de commentaren niet als misdrijf werden beschouwd. Het onderzoek werd uiteindelijk heropend na een andere EHRM-uitspraak over een vergelijkbare zaak, maar leidde niet tot strafrechtelijke vervolging van de auteurs van de commentaren. In deze eerdere EHRM-zaak oordeelde het hof dat haat zaaiende uitlatingen (*hate crimes* en *hate speeches*) tegen seksuele minderheden in Litouwen dermate ernstige vormen hadden aangenomen dat het tot strafrechtelijke aansprakelijkheid leidde en de Litouwse autoriteiten hun reactie op haatmisdrijven moesten verbeteren,

EHRM: Het heropenen van het onderzoek gaf blijk van een positieve wijziging in de houding van de autoriteiten wat betreft de vervolging van haatmisdrijven (*hate crimes*) en van erkenning dat het aanzetten tot haat (*hate speech*) tegen seksuele minderheden in Litouwen tot strafrechtelijke aansprakelijkheid kan leiden. Dat het strafrechtelijke onderzoek niet heeft geleid tot een veroordeling, maakt niet dat het onderzoek discriminatoir was. De verplichting tot een effectief onderzoek is geen resultaatverplichting. Geen schending van artikel 13 EVRM.

EHRM – ARREST – 17 januari 2023 – Fedotova e.a. t. Rusland – [Grote Kamer](#) – [persbericht](#) – [arrest](#) – [40792/10](#) - [30538/14](#) - [43439/14](#) - [ECLI:CE:ECHR:2023:0117JUD004079210](#)

Privé- en gezinsleven - Weigering om homoseksuele relaties juridisch te erkennen en beschermen vormt schending

Artikel 8 EVRM. De zes klagers vormen drie stellen van hetzelfde geslacht. Hun voornemen om te trouwen was door de Russische autoriteiten geweigerd, omdat de nationale wet het huwelijk definieerde als een vrijwillige huwelijkse verbintenis tussen man en vrouw.

EHRM: Uit de jurisprudentie van het EHRM volgt dat artikel 8 EVRM vereist dat lidstaten een specifiek juridisch kader bieden voor erkenning en bescherming van relaties van personen van hetzelfde geslacht. Op het moment dat de klagers hadden verzocht om juridische erkenning van hun relatie, bood het Russische recht die mogelijkheid niet. Dat is sindsdien niet veranderd. Rusland heeft ook niet gesteld dat het voornemens is het recht aan te passen. In eerdere zaken over vrijheid van meningsuiting en vereniging voor seksuele minderheden heeft het hof het argument dat de meerderheid van de Russische bevolking homoseksualiteit afkeurt reeds afgewezen. Democratie betekent niet dat de opvattingen van de meerderheid altijd voorgaan: er moet een balans worden gevonden waarbij minderheden eerlijk worden behandeld en een meerderheidspositie niet wordt misbruikt. De beslissingen van de nationale autoriteiten vallen niet binnen hun beoordelingsmarge. Rusland heeft niet voldaan aan zijn positieve verplichting om het recht op respect voor het privéleven en gezinsleven van klagers te beschermen. Schending van artikel 8 EVRM.

- Milestone or missed opportunity? The ECtHR Grand Chamber judgment in Fedotova v. Russia on the legal recognition of same-sex couples ([EJILtalk](#))
- Is there a right to same-sex marriage under the ECHR? *Fedotova* ([law&religion](#))
- No New Rights in Fedotova ([Verfassungsblog](#))
- The many troubles of the Fedotova judgment ([Verfassungsblog](#))

EHRM – ARREST – 23 januari 2023 – Macaté t. Litouwen – Grote Kamer - [persbericht](#) – [arrest](#) – [61435/19](#) - [ECLI:CE:ECHR:2023:0123JUD006143519](#)

Vrijheid van meningsuiting – Verbod van holebi (LHBT) sprookjesboek dient geen legitiem doel

Artikel 10 EVRM. Distributie van een kinderboek wordt gedurende een jaar stilgelegd omdat in twee van de sprookjesverhalen een relatie tussen mensen van hetzelfde geslacht voorkomt. (Bijvoorbeeld liggen een prinses en de dochter van een schoenmaker na hun bruiloft in elkaars armen te slapen.) Daarna wordt het boek voorzien van een waarschuwing voor lezers tot 14 jaar. Het Hof stelt vast dat deze maatregelen zijn genomen door een publieke universiteit en daarom zijn toe te rekenen aan de Staat. Doel van de maatregelen was het beperken van de toegang voor kinderen tot content waarin relaties tussen mensen van hetzelfde geslacht worden gepresenteerd als gelijkwaardig aan heteroseksuele relaties. In jurisprudentie van het EHRM is al uitgemaakt dat er geen wetenschappelijk bewijs is dat het bespreken van homoseksualiteit, of het publieke debat over de sociale status van seksuele minderheden, schadelijk zou kunnen zijn voor kinderen. Het Hof merkt daarbij op dat in een aanzienlijk aantal lidstaten, waaronder ook de lidstaat in kwestie, onderwijs over homoseksuele relaties uitdrukkelijk in het curriculum is opgenomen, of respect voor diversiteit, en het verbod van discriminatie op grond van seksuele voorkeur, in het onderwijs gewaarborgd is. Het beperken van toegang tot informatie over homoseksuele relaties draagt verder juist bij aan het voortduren van stigmatisering. Daarom zijn dergelijke beperkingen, hoe gering misschien ook, onvereenigbaar met de noties van gelijkheid, pluriformiteit en tolerantie. Het Hof concludeert unaniem dat sprake is van een schending van artikel 10, vrijheid van meningsuiting, van het EVRM.

 CEDH, la Cour des contes ([libertés chéries](#))

EHRM – ARREST – 31 januari 2023 – Y. t. Frankrijk – [persbericht](#) – [arrest](#) - [76888/17](#) - [ECLI:CE:ECHR:2023:0131JUD007688817](#)

Interseksueel – Weigering vermelding op geboorteakte – Geen schending

Artikel 8 EVRM. Klager is biologisch gezien interseksueel en klaagt over de weigering van de rechter om het woord "neutraal" of "interseksueel" op de geboorteakte te vermelden in plaats van "mannelijk".

Het Hof erkent dat het verschil tussen de biologische identiteit en juridische identiteit van klager bij kan dragen aan angstgevoelens. In het licht van de positieve verplichting van de staat om het privéleven te eerbiedigen is het Hof nagegaan of de staat een juiste belangenafweging heeft gemaakt tussen het algemeen belang en het belang van klager.

Hoewel klager niet heeft verzocht om een algemeen recht op erkenning van een derde geslacht, maar alleen om rectificatie van zijn burgerlijke staat, merkt het Hof op dat als het de vordering van de klager zou toewijzen, dit noodzakelijkerwijs zou betekenen dat de staat verplicht zou zijn om haar nationale wetgeving dienovereenkomstig te wijzigen.

Bij gebrek aan een Europese consensus op dit gebied is het aangewezen het aan de verwerende staat over te laten om te bepalen met welk tempo en in welke mate hij aan de eisen kan voldoen ten aanzien van interseksuele personen zoals klager.

Het Hof concludeert dat, gelet op de discretionaire bevoegdheid ("margin of appreciation") die lidstaten hebben, Frankrijk niet is tekortgeschoten in zijn positieve verplichting om daadwerkelijke eerbiediging van de het privéleven van de aanvrager. Geen schending van artikel 8 EVRM.

 Neutralité de la CEDH sur le sexe neutre ([libertés chéries](#))

HvJ – ARREST – 12 januari 2023 – zaak C-356/21 – T.P. – Polen – ECLI:EU:C:2023:9 – persbericht – conclusie – arrest

Gelijke behandeling in arbeid en beroep – Discriminatie op grond van seksuele geaardheid – ZZP-er

Samenvatting onder: Arbeid en sociale zekerheid

EHRM – factsheets en guides

- [Homosexuality: criminal aspects](#)
- [Sexual orientation issues](#)

Luchtvaart

HvJ – CONCLUSIE A-G EMILIOU – 12 januari 2023 – zaak C-510/21 – Austrian Airlines – Oostenrijk – ECLI:EU:C:2023:19 – conclusie

Schadevergoeding – Ongeval met hete koffie – Gebrekkige eerste hulp - Luchtvervoersdiensten

Verordening (EG) nr. 2027/97. Verdrag van Montreal, Door een kan met hete koffie die van de serveerwagen viel tijdens een vlucht, heeft verzoeker brandwonden opgelopen. Verzoeker vordert schadevergoeding van verweerder en stelt dat er sprake was van gebrekkige eerste verzorging van zijn verwondingen.

Moet de eerste hulp die naar aanleiding van een ongeval als bedoeld in artikel 17, lid 1, van het Verdrag van Montreal aan boord van het luchtvaartuig is geboden en die leidt tot ander lichamelijk letsel bij de passagier dat van de eigenlijke gevolgen van het ongeval kan worden afgebakend, samen met de gebeurtenis die het eerste letsel heeft veroorzaakt als één enkel ongeval worden aangemerkt?

A-G geeft het Hof in overweging: Artikel 29 van het Verdrag van Montreal moet aldus worden uitgelegd dat een vordering tegen een luchtvervoerder, op welke grond dan ook, die objectief verband houdt met lichamelijk letsel dat een passagier heeft opgelopen tijdens een internationale vlucht die binnen de algemene werkingssfeer van dat verdrag valt, als gevolg van een ongeval dat aan boord van het luchtvaartuig heeft plaatsgevonden, in de zin van artikel 17, lid 1, van dat verdrag, uitsluitend onder dat instrument valt. Bijgevolg zijn de daarin opgenomen voorwaarden en aansprakelijkheidsgrenzen, met inbegrip van de verjaringstermijn van twee jaar van artikel 35, lid 1, van dat verdrag, dwingend van toepassing op een dergelijke vordering. Dit antwoord loopt niet vooruit op de vraag of andere soorten letsels van passagiers ook exclusief onder hetzelfde verdrag vallen.

Artikel 17, lid 1, van het Verdrag van Montreal moet aldus worden uitgelegd dat voor de toepassing van artikel 17, lid 1, van dat verdrag, een 'ongeval' wordt geacht lichamelijk letsel van een passagier te hebben 'veroorzaakt' wanneer i) dit letsel zonder die gebeurtenis niet zou zijn opgelopen en ii) dit letsel een voorzienbaar gevolg was van die gebeurtenis, ongeacht het feit dat een andere factor, zoals de daaropvolgende gebrekkige eerste hulp die door het cabinepersoneel is geboden, eveneens tot het betrokken letsel kan hebben bijgedragen.

HvJ – CONCLUSIE A-G PITRUZZELLA – 26 januari 2023 – zaak C-320/21 P – Ryanair / Commissie – ECLI:EU:C:2023:54 – conclusie

Staatssteun – Artikel 107, lid 2, onder b), VWEU – Zweden – COVID-19 – Garantie voor een doorlopende kredietlijn

Samenvatting onder: Staatssteun

WIKI

[Wiki luchtvaartclaims](#)

MH17

EHRM – ONTVANKELIJKHEIDSBESLISSING – Nederland en Oekraïne t. Rusland - persbericht – beslissing - 8019/16 - 43800/14 - 28525/20 - ECLI:CE:ECHR:2022:1130DEC000801916

- E** The European Court's Admissibility Decision in Ukraine and the Netherlands v Russia: The Good, the Bad and the Ugly – Part II ([EJILtalk](#))
- E** The European Court's Admissibility Decision in Ukraine and the Netherlands v Russia: The Good, the Bad and the Ugly – Part I ([EJILtalk](#))
- E** EHRM buigt zich over Russische rol bij neerhalen MH17 ([college voor de rechten van de mens](#))

Mededinging

HvJ – ARREST – 12 januari 2023 – zaak C-883/19 P – HSBC Holdings e.a. / Commissie – ECLI:EU:C:2023:11 – persbericht – conclusie – arrest

Manipulatie van de interbancaire Euribor-referentierentetarieven – Eén enkele voortdurende inbreuk – Schikking – Vermoeden van onschuld – Onpartijdigheid Commissie

Artikel 101 VWEU. Artikel 53 van de EER-Overeenkomst. Artikel 41 en Artikel 48 Handvest EU. Rentederivaten in euro (Euro Interest Rate Derivatives; hierna: „EIRD's”) worden vaak door banken, institutionele beleggers, ondernemingen en particulieren gebruikt als afdekkingsinstrument om zich tegen veranderingen in de markttrente te beschermen. De Euro Interbank Offered Rates (hierna: „Euribor”) zijn belangrijk omdat deze tarieven als maatstaf dienen voor het rentetarief van allerlei financiële producten, zoals renteswaps, rentefutures, spaarrekeningen en hypotheke.

In onderhavige hogere voorziening verzoeken enkele tot de bankgroep HSBC behorende vennootschappen het Hof van Justitie om vernietiging van het arrest van het Gerecht houdende gedeeltelijke verwerping van hun beroep tot nietigverklaring van een besluit van de Commissie waarbij hun een geldboete is opgelegd omdat zij tussen 12 februari en 27 maart 2007 hebben deelgenomen aan een mededingingsregeling op de markt voor aan de Euribor en/of de EONIA gekoppelde EIRD's.

Van bijzonder belang zijn de verplichtingen van de Europese Commissie om onpartijdig te handelen en om het beginsel van het vermoeden van onschuld van niet-schikkende partijen te eerbiedigen bij de uitvoering van hybride procedures, en het begrip „inbreuk naar strekking”.

Hof: Het arrest van het Gerecht van de Europese Unie van 24 september 2019, in zaak T-105/17 wordt vernietigd voor zover in punt 2 van het dictum ervan het beroep in zaak T-105/17 wordt verworpen dat HSBC Holdings plc, HSBC Bank plc en HSBC France, thans HSBC Continental Europe, hebben ingesteld tot nietigverklaring van artikel 1 van besluit C(2016) 8530 final van de Commissie van 7 december 2016 inzake een procedure op grond van artikel 101 VWEU en artikel 53 van de EER-Overeenkomst (zaak AT.39914 – Rentederivaten in euro), en subsidiair van artikel 1, onder b), van dit besluit.

Het beroep in zaak T-105/17 van HSBC Holdings plc, HSBC Bank plc en HSBC France, thans HSBC Continental Europe, tot nietigverklaring van artikel 1 van besluit C(2016) 8530 final en subsidiair van artikel 1, onder b), van dat besluit, wordt verworpen.

HvJ – ARREST – 12 januari 2023 – zaak C-42/21 P – Lietuvos geležinkeliai / Commissie – ECLI:EU:C:2023:12 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

Misbruik van een machtspositie - Litouwse nationale spoorwegmaatschappij - Boete

Artikel 102 VWEU. Het HvJ bekrachtigt het arrest van het Gerecht waarbij een boete van ongeveer 20 miljoen euro is opgelegd aan de Litouwse nationale spoorwegmaatschappij. De Commissie heeft een alomvattende analyse uitgevoerd die het mogelijk maakt om genoegzaam vast te stellen dat het verwijderen van spoorweginfrastructuur concurrentieverstorende effecten kan hebben.

HvJ – ARREST – 12 januari 2023 – zaak C-57/21 – RegioJet – Tsjechië – ECLI:EU:C:2023:6 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

Misbruik van een machtspositie - Schadevordering mededinging – Toegang tot documenten

Richtlijn 2014/104/EU. Verordening (EG) nr. 1/2003. De Uniewetgever heeft met richtlijn 2014/104/EU de regels inzake het verlenen van toegang tot bewijsmateriaal in het kader van schadevorderingen geharmoniseerd. De prejudiciële vragen van de verwijzende rechter zijn gerezen in de ruimere context van een procedure betreffende een vordering tot vergoeding van de schade die RegioJet stelt te hebben geleden door de gedragingen van de vennootschap České dráhy a.s., die de spoorwegmarkt ongunstig beïnvloeden en in strijd zijn met de mededingingsregels. In deze context heeft de eerste prejudiciële vraag weliswaar betrekking op de uitlegging van artikel 5, lid 1, van richtlijn 2014/104, maar in wezen ziet zij op de problematiek van de samenhang tussen de private handhaving van het mededingingsrecht en de publieke handhaving van dit recht. De vier daaropvolgende vragen van de verwijzende rechter hebben specifiek betrekking op artikel 6 van de richtlijn.

De verwijzende rechter vraagt onder meer of het verenigbaar is met de uitlegging van artikel 5, lid 1, van richtlijn 2014/104/EU dat de rechter beslist de toegang tot bewijsmateriaal te gelasten, ook al voert de Commissie een procedure tot vaststelling van een beschikking op grond van hoofdstuk III van verordening nr. 1/2003 op grond waarvan de rechter de procedure tot vergoeding van de schade die is ontstaan als gevolg van een inbreuk op de mededingingsregels schorst?

Het Hof oordeelt dat een nationale rechter de openbaarmaking kan gelasten van bewijsmateriaal met het oog op een procedure tot schadevergoeding in verband met een vermeende inbreuk op het mededingingsrecht, zelfs als de procedure is opgeschort omdat de Commissie een onderzoek naar dezelfde inbreuk heeft ingesteld. Die rechter moet er echter voor zorgen dat de openbaarmaking van bewijsmateriaal daadwerkelijk noodzakelijk en evenredig is voor het doel van de vordering tot schadevergoeding.

Hof: Artikel 5, lid 1, van richtlijn 2014/104/EU staat er niet aan in de weg dat een nationale rechter gelast toegang tot bewijsmateriaal te verlenen met het oog op een nationale procedure die bij deze rechter is ingeleid met betrekking tot een vordering tot schadevergoeding voor een inbreuk op het mededingingsrecht, ook al loopt er bij de Europese Commissie een procedure betreffende die inbreuk met het oog op de vaststelling van een besluit ingevolge hoofdstuk III van verordening (EG) nr. 1/2003, waardoor de nationale rechter de voor hem aanhangige procedure heeft geschorst. Het staat evenwel aan de nationale rechter om zich ervan te vergewissen dat de toegang tot bewijsmateriaal waarom in dit stadium van de procedure wordt verzocht en die aan de voorwaarden van de artikelen 5 en 6 van richtlijn 2014/104 moet voldoen, niet verder gaat dan noodzakelijk is voor het bij hem ingediende verzoek om schadevergoeding.

Artikel 6, lid 5, van richtlijn 2014/104 moet aldus worden uitgelegd dat de schorsing door een nationale mededingingsautoriteit van de door haar ingeleide administratieve procedure omdat de Europese Commissie een procedure op grond van hoofdstuk III van verordening nr. 1/2003 heeft ingeleid, niet kan worden gelijkgesteld met de beëindiging door deze autoriteit van de administratieve procedure „door een beslissing te nemen of anderszins” in de zin van die bepaling.

Artikel 5, lid 8, artikel 6, lid 5, onder a), en artikel 6, lid 9, van richtlijn 2014/104 verzetten zich tegen een nationale regeling waarbij niet alleen de toegang tot informatie die specifiek voor een procedure van de mededingingsautoriteit is „voorbereid”, op grond van artikel 6, lid 5, van deze richtlijn tijdelijk wordt beperkt, maar ook de toegang tot alle informatie die voor deze procedure is „verstrekt”.

Artikel 5, lid 1, van richtlijn 2014/104, gelezen in samenhang met artikel 6, lid 5, onder a), ervan, staan er niet aan in de weg dat een nationale rechter op grond van een nationaal procedureel instrument beslist over de toegang tot bewijsmateriaal en de gerechtelijke bewaring ervan gelast, waarbij hij het onderzoek van de vraag of dit bewijsmateriaal „informatie [omvat] die door een natuurlijke persoon of rechtspersoon specifiek voor de procedure van een mededingingsautoriteit is voorbereid” in de zin van deze laatste bepaling, uitstelt tot het tijdstip waarop deze rechter inzage in dit bewijsmateriaal heeft. Het gebruik van een dergelijk instrument moet echter voldoen aan de vereisten die voortvloeien uit het evenredigheidsbeginsel zoals neergelegd in artikel 5, lid 3, en artikel 6, lid 4, van richtlijn 2014/104.

Artikel 6, lid 5, onder a), van richtlijn 2014/104 moet aldus worden uitgelegd dat wanneer een nationale rechter op grond van een nationaal procedureel instrument het onderzoek uitstelt van de vraag of het bewijsmateriaal waartoe om toegang wordt verzocht, „informatie [omvat] die door een natuurlijke persoon of rechtspersoon specifiek voor de procedure van een mededingingsautoriteit is voorbereid”, deze rechter erop moet toezien dat de verzoeker of andere partijen bij de procedure alsook hun vertegenwoordigers geen toegang krijgen tot dit bewijsmateriaal voordat hij die controle heeft voltooid (ingeval het bewijsmateriaal tot de witte lijst behoort) of voordat de bevoegde mededingingsautoriteit haar procedure heeft beëindigd (ingeval het bewijsmateriaal tot de grijze lijst behoort).

HvJ – ARREST – 19 januari 2023 – zaak C-680/20 – Unilever Italia Mkt. Operations – Italië – ECLI:EU:C:2023:33 – persbericht – conclusie – arrest

Mededinging – Misbruik machtspositie – Beperken verkoop waterijsjes lokale producent door distributeurs van Unilever – Toerekenbaarheid - Economische eenheid

Artikel 102 VWEU. La Bomba is een vennootschap die waterijsjes produceert en actief is in enkele regio's van centraal Italië. La Bomba heeft bij de nationale mededingingsautoriteit aangifte gedaan van het feit dat Unilever exploitanten van strandpaviljoens en cafés die als haar wederverkopers optreden, heeft gelast om naast haar eigen (ijs)producten geen waterijsjes van het merk La Bomba te verkopen en daarbij heeft gedreigd de overeengekomen kortingen niet langer toe te passen of de verkoopovereenkomsten op te zeggen, en eveneens boetes heeft opgelegd. De mededingingsautoriteit heeft vastgesteld dat Unilever een strategie hanteert die mededinging op basis van verdiensten uitsluit en heeft Unilever een geldboete opgelegd en gelast de onrechtmatig geachte handelwijze te staken. Unilever komt in beroep tegen deze besluiten van de mededingingsautoriteit. De verwijzende rechter stelt vragen over artikel 102 VWEU. In de onderhavige zaak worden de gedragingen die misbruik van een machtspositie opleveren – hoewel zij feitelijk niet door Unilever, maar door haar distributeurs zijn verricht – uitsluitend aan Unilever toegerekend op grond van de veronderstelling dat zij en haar distributeurs kunnen worden geacht één economische eenheid te vormen. Het is aan de nationale rechter om de feitelijke inhoud van de contractuele betrekking tussen Unilever en haar distributeurs te onderzoeken. Desondanks moeten vanuit juridisch oogpunt de begrippen “onderneming” en “ondernemer” in het mededingingsrecht worden verduidelijkt, alsook de criteria om te bepalen aan wie mededingingsversturende handelingen moeten worden toegerekend. Met name moet worden verduidelijkt aan welke voorwaarden moet zijn voldaan om de gedragingen van de één ook aan de ander te kunnen toerekenen.

Het hof oordeelt dat de gedragingen van distributeurs aan de producent kunnen worden toegerekend indien vaststaat dat die gedragingen onderdeel zijn van een beleid dat die producent eenzijdig heeft vastgesteld. De mededingingsautoriteit is verder verplicht om het daadwerkelijke uitsluitingsvermogen van exclusiviteitsclausules te beoordelen door ook rekening te houden met het door de onderneming met een machtspositie aangeleverde bewijsmateriaal.

Hof: Artikel 102 VWEU moet aldus worden uitgelegd dat de gedragingen van distributeurs die deel uitmaken van het distributienet voor de producten of diensten van een producent met een machtspositie, aan die producent kunnen worden toegerekend indien vaststaat dat die gedragingen niet zelfstandig door die distributeurs zijn verricht, maar onderdeel zijn van een beleid dat die producent eenzijdig heeft vastgesteld en dat via de distributeurs wordt uitgevoerd.

Artikel 102 VWEU moet aldus worden uitgelegd dat wanneer in distributieovereenkomsten exclusiviteitsclausules zijn opgenomen, een mededingingsautoriteit, om misbruik van een machtspositie vast te stellen, op basis van alle relevante omstandigheden en onder meer rekening houdend met de door de onderneming met een machtspositie eventueel verstrekte economische analyses ter onderbouwing van de stelling dat de betrokken gedragingen niet in staat zijn om even efficiënte concurrenten als zichzelf van de markt uit te sluiten, moet aantonen dat deze clausules de mededinging kunnen beperken. De toepassing van het zogenaamde criterium van de even efficiënte concurrent is facultatief. Indien de betrokken onderneming de uitkomst van een dergelijke toetsing tijdens de administratieve procedure overlegt, is de mededingingsautoriteit evenwel gehouden de bewijswaarde ervan te onderzoeken.

HvJ – CONCLUSIE A-G PITRUZZELLA – 12 januari 2023 – zaak C-128/21 – Lietuvos notary rūmai e.a. – Litouwen – ECLI:EU:C:2023:16 – [conclusie](#)

Standaardiseren vergoedingen notarissen – Mededinging

Artikel 101 VWEU. Kunnen de leden van het presidium van een beroepsorganisatie afzonderlijk worden beboet voor het vaststellen van aan de beroepsorganisatie toe te rekenen besluiten die de mededinging in het Unierecht kunnen vervalsen of beperken?

A-G geeft het Hof in overweging: Artikel 101 VWEU staat er niet aan in de weg dat naast de aan de kamer van notarissen opgelegde geldboeten, aan de afzonderlijke notarissen die lid zijn van het presidium individuele geldboeten worden opgelegd, mits de nationale rechter op basis van het geldende Litouwse recht vaststelt dat zij in de hoedanigheid van ondernemingen een specifieke en concrete bijdrage hebben geleverd die afwijkt van en aanvullend is ten opzichte van die van de andere leden van de kamer van notarissen, of dat er een bepaling van nationaal recht is die dat toelaat.

NOOT – bij HvJ conclusie A-G 15 december 2022, [C-333/21](#)

Superleague: who sets the rules of the game? ([European law blog](#))

OVERIG

Europese Commissie breidt het toepassingsbereik van klokkenluidersinstrument over antitrustzaken uit ([ECER](#))

Milieu, natuur, duurzame energie

HvJ – CONCLUSIE A-G KOKOTT – 19 januari 2023 – zaak C-721/21 – Eco Advocacy – Ierland – ECLI:EU:C:2023:39 – [conclusie](#)

Milieueffectbeoordeling – Woningbouwproject – Voorevaluatie - Motivering

Richtlijn 2011/92/EU. Richtlijn 92/43/EEG. De procedure betreft een beroep tot nietigverklaring van een vergunning die door de nationale instantie voor ruimtelijke ordening (verweerder) is verleend aan een ontwikkelaar van een woningbouwproject. De vragen gaan o.a. over bepaalde vormvereisten voor de *voorevaluatie* van de vraag of de genoemde beoordelingen überhaupt noodzakelijk zijn. Wat voor beide richtlijnen moet worden verduidelijkt is of de motivering van het

besluit om af te zien van de feitelijke beoordeling uitdrukkelijk moet worden aangegeven en of, in het geval van de milieueffectbeoordeling, deze motivering uitdrukkelijk alle criteria moet vermelden waarmee volgens de MEB-richtlijn rekening moet worden gehouden. Met betrekking tot de voorevaluatie in het kader van de habitatrichtlijn moet ook worden onderzocht of bepaalde schadebeperkende maatregelen in aanmerking kunnen worden genomen en of de motivering van een besluit om geen passende beoordeling van de gevolgen uit te voeren bepaalde bezwaren moet weerleggen.

Bovendien dient het Hof zich uit te spreken over de eisen waaraan het betoog van verzoekers voor de nationale rechter dient te voldoen. Hier doet zich een soortgelijk probleem voor als bij de motivering van het besluit inzake de voorevaluatie: het is mogelijk dat de verzoekers zelf niet voldoende duidelijk hebben aangevoerd dat deze motivering niet duidelijk genoeg was.

A-G geeft het Hof in overweging: De procedurele autonomie van de lidstaten, die door het doeltreffendheidsbeginsel wordt beperkt, staat toe dat de partijen bij een geschil worden verplicht om schendingen van het milieurecht van de Unie in een vroeg stadium en voldoende duidelijk en nauwkeurig in hun schriftelijke opmerkingen uiteen te zetten, zodat de nationale rechter met die schendingen rekening kan houden. Het Unierecht behelst in de regel geen verplichting of bevoegdheid voor de nationale rechterlijke instanties om schendingen van het milieurecht van de Unie ambtshalve in het geding te brengen.

De motivering van een besluit om geen milieueffectbeoordeling uit te voeren moet, overeenkomstig artikel 4, lid 5, onder b), van richtlijn 2011/92/EU ervoor zorgen dat de redenen als zodanig herkenbaar zijn en dat de inhoud ervan begrijpelijk is. Of een motivering aan deze eisen voldoet, moet worden onderzocht door de nationale rechter, die over de nodige informatie beschikt om te beoordelen of het publiek in de betrokken lidstaat de redenen als zodanig heeft kunnen herkennen en begrijpen.

De motivering van het niet uitvoeren van een milieueffectbeoordeling moet overeenkomstig artikel 4, lid 5, onder b), van richtlijn 2011/92 op basis van objectieve gegevens en onder verwijzing naar de relevante criteria van bijlage III de waarschijnlijkheid of het risico uitsluiten dat het betrokken project significante milieueffecten zal hebben.

Bij de voorevaluatie van de noodzaak van een passende beoordeling overeenkomstig artikel 6, lid 3, van richtlijn 92/43/EEG inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna, zoals gewijzigd bij richtlijn 2013/17/EU, mogen kenmerken van het plan of project die de verwijdering van verontreinigende stoffen inhouden en een nadelig effect voor de beschermingszone kunnen beperken, in aanmerking worden genomen, indien op grond van objectieve gegevens vaststaat dat die kenmerken als standaardkenmerken in het ontwerp werden opgenomen, ongeacht de eventuele gevolgen voor het betrokken beschermde gebied, en dat iedere redelijke wetenschappelijke twijfel aan hun doeltreffendheid kan worden uitgesloten.

Indien de bevoegde instantie van een lidstaat er in de voorevaluatiefase van overtuigd is dat een beoordeling overeenkomstig artikel 6, lid 3, van richtlijn 92/43 niet nodig is, moet zij op zijn minst een uitdrukkelijke en gedetailleerde motivering geven die elke vanuit wetenschappelijk oogpunt redelijke twijfel over de nadelige gevolgen van de geplande werkzaamheden voor de betrokken beschermingszone als zodanig kan wegnemen. Dit geldt voor de twijfels die in de vergunningsprocedure zijn geuit alleen voor zover deze vanuit wetenschappelijk oogpunt redelijk zijn.

Wanneer de motivering van een besluit om geen passende beoordeling overeenkomstig artikel 6, lid 3, van richtlijn 92/43 uit te voeren, in het besluit is opgenomen, moet de bevoegde instantie ervoor zorgen dat deze redenen als zodanig herkenbaar zijn en dat de inhoud ervan begrijpelijk is. Of een motivering aan deze eisen voldoet, moet worden onderzocht door de nationale rechter, die over de nodige informatie beschikt om te beoordelen of het publiek in de betrokken lidstaat de redenen als zodanig heeft kunnen herkennen en begrijpen.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Ierland – 24 november 2022 (ECER 20.1.23) – [C-727/22](#) - [Friends of the Irish Environment](#)

Milieubeoordeling - SMB-richtlijn – Vergunningen - Plan

Richtlijn 2001/42/EG. Het betreft een procedure tot betwisting van twee onderdelen van Project Ireland 2040 die in 2018 door de Ierse regering zijn vastgesteld. Project Ireland omvat twee plannen, het nationale planningskader (hierna ook: „NPK”) en het nationale ontwikkelingsplan (hierna ook: „NOP”). In casu wordt de geldigheid van de vaststelling van beide plannen betwist omdat niet zou zijn voldaan aan de vereisten van de SMB-richtlijn.

De vragen hebben o.a. betrekking op de werkingssfeer van de SMB-richtlijn, wanneer een plan of programma door een uitvoerend orgaan van de staat wordt vastgesteld, zonder dat er een wettelijk vereiste voor de vaststelling ervan bestaat, maar waarbij het plan of programma bedoeld is om krachtens nationale wettelijke bepalingen potentiële gevolgen teweeg te brengen, en deze ook teweegbrengt, voor de latere besluitvorming op lokaal en regionaal niveau en voor de toekenning van vergunningen voor een specifiek project.

NOOT – bij HvJ 10 november 2022 , [C-278/21](#)

Herbeoordeling van natuurvergunning kan aangewezen zijn. ([omgevingsweb](#))

NOOT – bij HvJ 22 december 2022, [C-61/21](#)

- Human rights and ineffective public duties: the Grand Chamber judgment in *JP v. Ministre de la Transition écologique* ([European law blog](#))
- *JP v Ministre de la Transition écologique*. The CJEU unlike its AG, rules out Frankovich liability for the EU air quality Directives. ([GAVL](#))

REGELGEVING

- Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad inzake de bescherming van het milieu door middel van het strafrecht - Algemene oriëntatie, [16171](#)
- BNC Herziening Kaderrichtlijn Water, Grondwaterrichtlijn en richtlijn Prioritaire Stoffen ([22112](#), nr. 3587)
- Herziening Europese drinkwaterrichtlijn van kracht geworden ([ECER](#))
- BNC Fiche: Mededeling meststoffen ([22112](#), nr. nr. 3583)
- [Joint Declaration on EU Legislative Priorities for 2023 and 2024 – Working document](#), zie onder: A European Green deal

OVERIG

- Climate change as a threat to health and well-being in Europe; Focus on heat and infectious diseases ([EU publications](#))
- Urgenda case affects private companies. ([BS-23-01-2023](#))
- Europese Rekenkamer constateert een toename van de hoeveelheid gevaarlijk afval in Europa ([ECER](#))
- Richtsnoeren van de Commissie voor het actualiseren van de nationale energie- en klimaatplannen ([ECER](#))
- Urgenda case affects private companies ([Leiden law blog](#))

EHRM - factsheets en guides

- [Environment](#)
- [Guide sur la jurisprudence de la Convention européenne des droits de l'homme - Environnement](#)

Nationaliteit

HvJ – CONCLUSIE A-G SZPUNAR – 26 januari 2023 – zaak C-689/21 – Udlændinge- og Integrationsministeriet – Denemarken – ECLI:EU:C:2023:53 – [conclusie](#)

Van rechtswege verlies van nationaliteit bij het bereiken van bepaalde leeftijd – Geen verblijf in lidstaat – Verlies Unieburgerschap

Artikel 20 VWEU. Artikel 7 Handvest EU. Beroep tegen een besluit tot vaststelling dat iemand de Deense nationaliteit heeft verloren bij het bereiken van de leeftijd van 22 jaar omdat er geen aanvraag tot behoud van die nationaliteit was ingediend voorafgaand aan het bereiken van de leeftijd van 22 jaar.

Vraag is of een regeling van een lidstaat op grond waarvan buiten de betrokken lidstaat geboren personen die nooit in deze lidstaat hebben gewoond en daar ook niet hebben verbleven in omstandigheden die wijzen op een nauwe band met die lidstaat, de nationaliteit van die lidstaat in beginsel bij het bereiken van de leeftijd van 22 jaar van rechtswege verliezen, waardoor personen die niet tevens de nationaliteit van een andere lidstaat bezitten de status van Unieburger en de daaraan verbonden rechten verliezen, verenigbaar is met artikel 20 VWEU juncto artikel 7 van het Handvest.

A-G geeft het Hof in overweging: Artikel 20 VWEU, gelezen in het licht van artikel 7 Handvest EU, staat in de weg aan een wettelijke regeling van een lidstaat op grond waarvan de nationaliteit van die lidstaat op de leeftijd van 22 jaar onder bepaalde voorwaarden van rechtswege verloren gaat wegens het ontbreken van een effectieve band wanneer er vóór die leeftijd geen aanvraag tot behoud van die nationaliteit is ingediend, met als gevolg dat onderdanen die niet tevens de nationaliteit van een andere lidstaat hebben, ook hun status van Unieburger en de daaraan verbonden rechten verliezen, zonder dat, wanneer die aanvraag na het bereiken van de leeftijd van 22 jaar wordt ingediend, de gevolgen die dit verlies uit het oogpunt van het Unierecht heeft, in elk individueel geval aan het evenredigheidsbeginsel worden getoetst met de mogelijkheid voor de betrokkenen om de nationaliteit met terugwerkende kracht te herkrijgen wanneer zij een aanvraag indienen voor een reisdocument of enig ander document waaruit hun nationaliteit blijkt.

Ne bis in idem

EHRM – factsheets en guides

- [Right not to be tried or punished twice](#)
- [Guide on Article 4 of Protocol No. 7 to the ECHR – right not to be tried or punished twice](#)

Oekraïne

OVERIG

- Europese Commissie keurt een drietal Nederlandse steunregelingen goed ([ECER](#))
- The EU boycott of Russian scientists and the right to science in the shadow of Ukraine's invasion ([EJILtalk](#))
- Russian defections and political asylum: A complex conundrum ([EU migration law blog](#))
- The Dutch Asylum Policy for Russian Draft Evaders ([Verfassungsblog](#))
- Russische deserteurs en asiel: Een complexe constellatie ([Verblijfblog](#))
- Mag Nederland Russische dienstweigeraars en deserteurs terugsturen? ([verblijfblog](#))

Wiki

[Wiki Oekraïne](#)

Onderwijs

NOOT – bij HvJ 7 september 2022, C-391/20

M.S.P. van den Hove, in: [NTOR 2022/31](#)

De onderwijstaal houdt niet alleen in Nederland de gemoederen bezig, ook in Letland wordt gediscussieerd in hoeverre de voertaal binnen het onderwijs de officiële taal van het land of het Engels moet zijn. In Letland gaat de discussie met name over de vraag of het onderwijs ook in een andere taal mag worden gegeven dan het Lets. De relevantie van dit arrest zit hem voor Nederland in de actuele discussie over de Wet taal en toegankelijkheid en het daarin voorgestelde (vergunning)stelsel. In deze noot wordt het arrest van het Hof kort geduid en daarnaast worden de implicaties voor het Nederlandse stelsel geschetst.

EHRM – factsheets en guides

[Guide on Article 2 of Protocol No. 1 to the ECHR – right to education](#)

Overlevering en uitlevering

HvJ – ARREST – 31 januari 2023 – zaak C-158/21 – Puig Gordi e.a. – Spanje – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2023:57 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

EAB - Recht op eerlijk proces – Aantonen stelselmatige tekortkomingen

Kaderbesluit 2002/584/JBZ. Artikel 47, lid 2 Handvest EU. Dit verzoek vloeit voort uit de weigering van de Belgische gerechten om uitvoering te geven aan het Spaanse EAB dat is uitgevaardigd tegen de heer Lluís Puig Gordi. Het hof van beroep, dat een einduitspraak in deze zaak heeft gegeven, baseert zijn weigering op het bestaan van een risico van inbreuk op het recht om te worden berecht door een bij wet ingestelde rechtbank, aangezien het heeft geoordeeld dat er geen uitdrukkelijke rechtsgrond is voor het verlenen van bevoegdheid aan de Tribunal Supremo (hoogrechtshof) om de heer Puig Gordi te berechten. Het oordeelde ook dat de kans op schending van het vermoeden van onschuld zeer serieus moet worden genomen. Hoewel die weigering alleen Puig Gordi rechtstreeks aangaat, wordt het verzoek van de verwijzende rechter gepresenteerd als een middel om te bepalen welke beslissingen ten aanzien van alle verweerders moeten worden genomen. In casu moet een billijk evenwicht worden gevonden tussen de doeltreffendheid van het bij Kaderbesluit 2002/584 ingestelde systeem voor overlevering tussen de lidstaten en de eerbiediging van de grondrechten van personen voor wie Europese aanhoudingsbevelen zijn uitgevaardigd. Naar aanleiding van de verkiezing van Puigdemont Casamajó en Comín Oliveres tot lid van het Europees Parlement, zijn de in België tegen hen ingestelde procedures opgeschort wegens de parlementaire onschendbaarheid die zij als leden van het Europees Parlement genieten. De procedure inzake de tenuitvoerlegging van het tegen Puig Gordi uitgevaardigde Europees aanhoudingsbevel is echter wel voortgezet.

Het Hof oordeelt dat een uitvoerende rechterlijke autoriteit de tenuitvoerlegging van een Europees aanhoudingsbevel in beginsel niet mag weigeren op grond van de onbevoegdheid van de rechterlijke instantie die de gezochte persoon in de uitvaardigende lidstaat moet berechten. Deze autoriteit moet die tenuitvoerlegging echter weigeren indien zij vaststelt dat het gerechtelijk apparaat van deze lidstaat structurele of fundamentele gebreken vertoont en dat de rechterlijke instantie die de gezochte persoon in die lidstaat moet berechten duidelijk onbevoegd is.

Hof: Kaderbesluit 2002/584/JBZ moet aldus worden uitgelegd dat een uitvoerende rechterlijke autoriteit de tenuitvoerlegging van een Europees aanhoudingsbevel niet kan weigeren op basis van een grond tot weigering van de tenuitvoerlegging die niet voortvloeit uit kaderbesluit 2002/584, maar uitsluitend uit het recht van de uitvoerende lidstaat. Deze rechterlijke autoriteit

kan echter een nationale bepaling toepassen volgens welke de tenuitvoerlegging van een Europees aanhoudingsbevel wordt geweigerd wanneer die tenuitvoerlegging zou leiden tot schending van een in het Unierecht verankerd grondrecht, voor zover de strekking van deze bepaling niet verder gaat dan die van artikel 1, lid 3, van kaderbesluit 2002/584, zoals gewijzigd en zoals uitgelegd door het Hof van Justitie van de Europese Unie.

Artikel 1, leden 1 en 2, en artikel 6, lid 1, van kaderbesluit 2002/584, moeten aldus worden uitgelegd dat de uitvoerende rechterlijke autoriteit niet mag nagaan of een Europees aanhoudingsbevel is uitgevaardigd door een rechterlijke autoriteit die daartoe bevoegd was, en de tenuitvoerlegging van dat Europees aanhoudingsbevel niet mag weigeren wanneer dat volgens haar niet het geval is.

Artikel 1, lid 3, van kaderbesluit 2002/584, gelezen in samenhang met artikel 47, tweede alinea, Handvest EU, moet aldus worden uitgelegd dat de uitvoerende rechterlijke autoriteit die moet beslissen over de overlevering van een persoon tegen wie een Europees aanhoudingsbevel is uitgevaardigd, niet mag weigeren dat aanhoudingsbevel ten uitvoer te leggen op grond dat deze persoon na zijn overlevering aan de uitvaardigende lidstaat het gevaar loopt te worden berecht door een rechter die daartoe niet bevoegd is, tenzij

– ten eerste, deze rechterlijke autoriteit beschikt over objectieve, betrouwbare, nauwkeurige en naar behoren bijgewerkte gegevens die – gelet op het vereiste van een bij wet ingesteld gerecht – blijken geven van structurele of fundamentele gebreken inzake de werking van het gerechtelijk apparaat van de uitvaardigende lidstaat of van gebreken die afbreuk doen aan de rechtsbescherming van een objectief identificeerbare groep personen waartoe de betrokkene behoort, waaruit voortvloeit dat de betrokken justitiabelen in die lidstaat in het algemeen niet beschikken over een doeltreffende voorziening in rechte die het mogelijk maakt de bevoegdheid te toetsen van de strafrechter die hen moet berechten, en

– ten tweede, die rechterlijke autoriteit vaststelt dat er in de specifieke omstandigheden van de zaak zwaarwegende en op feiten berustende gronden bestaan om aan te nemen dat, met name gelet op de gegevens die de persoon tegen wie dat Europees aanhoudingsbevel is uitgevaardigd heeft verstrekt over zijn persoonlijke situatie, de aard van het strafbare feit waarvoor hij wordt vervolgd, de feitelijke context van dat Europees aanhoudingsbevel of elke andere relevante omstandigheid, de rechter die waarschijnlijk kennis zal moeten nemen van de procedure waaraan deze persoon in de uitvaardigende lidstaat zal worden onderworpen, daartoe kennelijk niet bevoegd is.

De omstandigheid dat de betrokkene zich voor de rechterlijke instanties van de uitvaardigende lidstaat heeft kunnen beroepen op zijn grondrechten om de bevoegdheid van de uitvaardigende rechterlijke autoriteit en het Europees aanhoudingsbevel te betwisten, is in dit verband niet van doorslaggevend belang.

Artikel 1, lid 3, van kaderbesluit 2002/584, gelezen in samenhang met artikel 47, tweede alinea, Handvest EU, moet aldus worden uitgelegd dat in een situatie waarin een persoon tegen wie een Europees aanhoudingsbevel is uitgevaardigd, stelt dat hij na zijn overlevering aan de uitvaardigende lidstaat het gevaar loopt te worden berecht door een rechter die daartoe niet bevoegd is, het bestaan van een verslag van de werkgroep inzake willekeurige detentie dat niet rechtstreeks betrekking heeft op de situatie van deze persoon, als zodanig niet kan rechtvaardigen dat de uitvoerende rechterlijke autoriteit weigert dat Europees aanhoudingsbevel ten uitvoer te leggen, maar dat verslag door deze rechterlijke autoriteit in aanmerking kan worden genomen als een van de gegevens voor de beoordeling of er sprake is van structurele of fundamentele gebreken inzake de werking van het gerechtelijk apparaat van deze lidstaat of van gebreken die afbreuk doen aan de rechtsbescherming van een objectief identificeerbare groep personen waarvan die persoon deel uitmaakt.

Artikel 15, lid 2, van kaderbesluit 2002/584, staat eraan in de weg dat de uitvoerende rechterlijke autoriteit de tenuitvoerlegging van een Europees aanhoudingsbevel weigert omdat de persoon tegen wie dit bevel is uitgevaardigd, na zijn overlevering aan de uitvaardigende lidstaat het gevaar loopt te worden berecht door een rechter die daartoe niet bevoegd is, zonder de uitvaardigende rechterlijke autoriteit vooraf om aanvullende gegevens te hebben verzocht.

Kaderbesluit 2002/584, verzet zich niet ertegen dat meerdere opeenvolgende Europese aanhoudingsbevelen worden uitgevaardigd tegen een gezocht persoon om zijn overlevering door een lidstaat te verkrijgen nadat die lidstaat de tenuitvoerlegging van een eerste Europees aanhoudingsbevel ten aanzien van die persoon heeft geweigerd, voor zover de tenuitvoerlegging van een nieuw Europees aanhoudingsbevel niet leidt tot schending van artikel 1, lid 3, van kaderbesluit 2002/584, zoals gewijzigd, en de uitvaardiging van dat nieuwe bevel evenredig is.

- E** Oordeel HvJ EU over weigeren Europees aanhoudingsbevel Catalaanse separatisten (NJB)
- E** Separatisten vor dem EuGH ([Verfassungsblog](#))

EHRM factsheet

- [Extradition and life imprisonment](#)

Prejudiciële procedure HvJ

HvJ – ARREST – 26 januari 2023 – zaak C-403/21 – NV Construct – Roemenië – ECLI:EU:C:2023:47 – geen conclusie – [arrest](#)

Prejudiciële procedure – Begrip ‚nationale rechterlijke instantie’ - Overheidsopdrachten – Selectiecriteria – Inschrijver die een beroep doet op de draagkracht van een andere entiteit om te voldoen aan de vereisten van de aanbestedende dienst

Samenvatting onder: [Aanbesteding en overheidsopdrachten](#)

Wiki

- [Prejudiciële procedure bij het Hof van Justitie EU](#)

Privacy en persoonsgegevens

EHRM – ARREST – 12 januari 2023 – Potoczka en Adamco t. Slowakije - [persbericht](#) – [arrest](#) - [7286/16](#) - ECLI:CE:ECHR:2023:0112JUD000728616

Het niet motiveren van een bevel tot het afluisteren van telefoons leidt tot een schending van het EVRM.

Samenvatting onder: [Procesrecht en recht op eerlijk proces strafrecht](#)

HvJ – ARREST – 12 januari 2023 – zaak C-132/21 – Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság – Hongarije – ECLI:EU:C:2023:2 – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

AVG - Afbakening bevoegdheden toezichthoudende autoriteit en de civiele rechter - Bestuursrechter en civiele rechter

Verordening (EU) 2016/679. Artikel 47 Handvest EU. Verzoeker was aandeelhouder van een NV. De NV is in dit geval de verwerkingsverantwoordelijke. Hij was aanwezig op een algemene vergadering waar een geluidsopname van is gemaakt. Verzoeker heeft verzocht om de geluidsopname. Hij heeft alleen de geluidsfragmenten gekregen waarop de stem van verzoeker was vastgelegd. De civiele rechter heeft in hoger beroep de verwerkingsverantwoordelijke verplicht om een volledige geluidsopname beschikbaar te stellen. Daarnaast is verzoeker een administratieve beroepsprocedure gestart. Verzoeker heeft de verwijzende rechter verzocht om in de administratieve beroepsprocedure rekening te houden met de conclusies van de civiele rechter.

Verzoeker constateert dat de toezichthoudende autoriteit en de civiele rechter over parallelle bevoegdheden beschikken. De verwijzende rechter is van oordeel dat het voor de beslechting van het geding noodzakelijk is om deze parallelle bevoegdheden af te bakenen.

Het Hof oordeelt dat de administratieve en civielrechtelijke rechtsmiddelen waarin de AVG voorziet, tegelijkertijd en onafhankelijk van elkaar kunnen worden uitgeoefend. Het is aan de lidstaten om ervoor te zorgen dat de parallelle toepassing van deze rechtsmiddelen geen afbreuk doet aan de consistente en homogene toepassing van die verordening.

Hof: Artikel 77, lid 1, artikel 78, lid 1, en artikel 79, lid 1, van verordening (EU) 2016/679, gelezen in het licht van artikel 47 Handvest EU moeten aldus worden uitgelegd dat de door artikel 77, lid 1, en artikel 78, lid 1, van verordening 2016/679 enerzijds en artikel 79, lid 1, van deze verordening anderzijds geboden beroepsmogelijkheden naast elkaar en onafhankelijk van elkaar mogen worden benut. Het staat aan de lidstaten om in overeenstemming met het beginsel van procedurele autonomie nader te regelen hoe die beroepsmogelijkheden zich tot elkaar verhouden, teneinde te zorgen voor de doeltreffendheid van de bescherming van de door verordening 2016/679 gewaarborgde rechten alsook voor de coherente en homogene toepassing van deze verordening, en teneinde het in artikel 47 van het Handvest van de grondrechten bedoelde recht op een doeltreffende voorziening in rechte te waarborgen.

- HvJ EU: parallelle uitoefening beroepsmogelijkheden. ([IT4197](#))
- EU-Hof oordeelt over de verhouding tussen de verschillende beroepsmogelijkheden uit de AVG ([ECER](#))
- Arrest HvJ EU over verhouding beroepsmogelijkheden AVG ([NJB](#))

HvJ – ARREST – 12 januari 2023 – zaak C-154/21 – Österreichische Post – Oostenrijk – ECLI:EU:C:2023:3 – persbericht – conclusie – arrest

AVG - Inzagerecht – Inzage in doorgeven persoonsgegevens aan derden - Categorieën van ontvangers of concrete ontvangers

Verordening (EU) 2016/679. Verzoeker heeft onder verwijzing naar artikel 15 AVG verweerster verzocht om inzage te verkrijgen in de hem betreffende persoonsgegevens die verweerster opslaat/heeft opgeslagen, en, voor het geval dat deze gegevens zijn doorgegeven, wie de concrete ontvangers daarvan waren. Concrete ontvangers van verzoekers gegevens heeft verweerster op geen enkel ogenblik aan verzoeker bekendgemaakt. Verzoeker vordert dat verweerster wordt veroordeeld om hem (verbeterde) informatie als bedoeld in artikel 15 AVG te verstrekken: zijn de persoonsgegevens doorgegeven en, zo ja, aan welke ontvanger(s).

Met betrekking tot de prejudiciële vraag bestaan er in Oostenrijk en Duitsland verschillende opvattingen in de rechtsleer: voor en tegen een keuzerecht van de verwerkingsverantwoordelijke. Uit de bewoordingen van artikel 15, lid 1, onder c), AVG volgt geen definitieve beantwoording van de vraag. Indien de prejudiciële vraag bevestigend wordt beantwoord, zou verweerster wegens de niet-vermelding van de namen van de concrete ontvangers nog niet volledig hebben voldaan aan de informatieplicht als bedoeld in artikel 15 AVG en zou de vordering moeten worden toegewezen.

Wanneer een persoon wiens persoonsgegevens worden verwerkt, van de verwerkingsverantwoordelijke informatie wil ontvangen over de derden aan wie deze gegevens worden verstrekt, impliceert zijn recht van inzage dan noodzakelijkerwijs dat hij informatie ontvangt over de concrete ontvangers aan wie de hem betreffende persoonsgegevens worden meegedeeld of hoeft de verwerkingsverantwoordelijke alleen aanwijzingen te verstrekken over de categorieën van ontvangers daarvan?

Het Hof oordeelt dat iedereen het recht heeft om te weten aan wie zijn of haar persoonsgegevens zijn verstrekt. Niettemin mag de verwerkingsverantwoordelijke alleen de categorieën van ontvangers aangeven als het onmogelijk is de ontvangers te identificeren of als het verzoek kennelijk ongegrond of buitensporig is.

Hof: Artikel 15, lid 1, onder c), van verordening (EU) 2016/679 moet aldus worden uitgelegd dat het in die bepaling bedoelde recht van de betrokkene om inzage te verkrijgen van de hem

betreffende persoonsgegevens, meebrengt dat de verwerkingsverantwoordelijke, wanneer die gegevens aan ontvangers zijn of zullen worden verstrekt, verplicht is om aan de betrokkene de identiteit van deze ontvangers mee te delen, tenzij het onmogelijk is om die ontvangers te identificeren of wanneer de verwerkingsverantwoordelijke aantoont dat de verzoeken om inzage van de betrokkene kennelijk ongegrond of buitensporig van aard zijn in de zin van artikel 12, lid 5, verordening 2016/679, in welke gevallen de verwerkingsverantwoordelijke alleen de categorieën van de betreffende ontvangers hoeft mee te delen aan die betrokkene.

- HvJ EU: recht van inzage. ([IT4200](#))
- Burgers hebben recht om te weten aan wie hun data wordt verkocht, besluit Europees Hof van Justitie ([NRC](#))
- EU-Hof: eenieder heeft het recht om te weten aan wie zijn persoonsgegevens zijn verstrekt ([ECER](#))
- HvJ EU: eenieder heeft het recht om te weten aan wie zijn persoonsgegevens zijn verstrekt. ([BS-25-01-2023](#))
- It is your right to know the actual identity of recipients to whom your personal data have been or will be disclosed (C-154/21 Österreichische Post) ([ECLB](#))
- Exercising the right to access personal data in an interconnected online world – Are we really closer to finding out who the recipients of our data are? ([European law blog](#))
- EU-hof: Burger heeft recht om te weten wie over zijn persoonsgegevens beschikt ([Privacyweb](#))

HvJ – ARREST – 26 januari 2023 – zaak C-205/21 – Ministerstvo na vatreshnite raboti – Bulgarije – ECLI:EU:C:2023:49 – persbericht – conclusie – arrest

Biometrische en genetische gegevens – Politie registratie van persoonsgegevens – Verrichting onder dwang – Weigering afname van vingerafdrukken, foto's en DNA - Doelstelling van voorkoming en opsporing van strafbare feiten – Minimale gegevensverwerking

Richtlijn (EU) 2016/680. Artikelen 7, 8, 47, 48 en 52 Handvest EU. De onderhavige prejudiciële verwijzing biedt het Hof de gelegenheid om een instrument van Unierecht uit te leggen dat is gewijd aan de bescherming van persoonsgegevens en dat beoogt bescherming te bieden tegen een strafrechtelijk beleid dat gericht is op maximale doeltreffendheid, terwijl een democratische samenleving in een rechtsstaat – paradoxaal genoeg – de feilbaarheid van een dergelijk beleid tot op zekere hoogte zou moeten inzien. In zekere zin vormt deze zaak op het gebied van bescherming van persoonsgegevens een toepassing van het beginsel dat beter het risico wordt genomen een schuldige te redden dan een onschuldige te veroordelen. Het HvJ verduidelijkt de eisen waaraan nationale regelingen omtrent het verwerken van biometrische en genetische gegevens voor strafrechtelijke doeleinden dienen te voldoen.

Hof: Artikel 10, onder a), van richtlijn (EU) 2016/680, gelezen in het licht van artikel 52 Handvest EU moet aldus worden uitgelegd dat de verwerking van biometrische en genetische gegevens door de politiediensten voor hun onderzoeksactiviteiten ter bestrijding van criminaliteit en handhaving van de openbare orde is toegestaan bij het lidstatelijke recht in de zin van artikel 10, onder a), van die richtlijn, mits het recht van die lidstaat een voldoende duidelijke en nauwkeurige rechtsgrondslag voor het toestaan van die verwerking bevat. Dat de nationale wetgevingshandeling die een dergelijke rechtsgrondslag bevat, bovendien verwijst naar verordening (EU) 2016/679 doet op zich niet af aan het feit dat die verwerking is toegestaan, voor zover uit de uitlegging van alle toepasselijke bepalingen van nationaal recht op voldoende duidelijke, nauwkeurige en ondubbelzinnige wijze blijkt dat de betrokken verwerking van biometrische en genetische gegevens onder die richtlijn en niet onder deze verordening valt.

Artikel 6, onder a), van richtlijn 2016/680, en de artikelen 47 en 48 Handvest EU verzetten zich niet tegen een nationale wettelijke regeling die bepaalt dat wanneer een persoon die in verdenking is gesteld van een ambtshalve vervolgbaar en opzettelijk gepleegd strafbaar feit weigert vrijwillig mee te werken aan de verzameling van zijn biometrische en genetische gegevens met het oog op de registratie ervan, de bevoegde strafrechter gehouden is toe te staan

dat die gegevens onder dwang worden verzameld, zonder dat hij kan beoordelen of er gegronde vermoedens bestaan dat deze persoon het strafbare feit heeft gepleegd waarvan hij in verdenking is gesteld, voor zover het nationale recht waarborgt dat later een doeltreffende rechterlijke toetsing wordt verricht van de voorwaarden voor die inverdenkingstelling, waarop de toestemming voor die gegevensverzameling is gebaseerd.

Artikel 10 van richtlijn 2016/680, gelezen in samenhang met artikel 4, lid 1, onder a) tot en met c), alsook artikel 8, leden 1 en 2, van deze richtlijn verzet zich tegen een nationale wettelijke regeling op grond waarvan de biometrische en genetische gegevens van elke persoon die in verdenking is gesteld van een ambtshalve vervolgbaar en opzettelijk gepleegd strafbaar feit systematisch worden verzameld met het oog op de registratie ervan, zonder dat de bevoegde autoriteit hoeft vast te stellen of aan te tonen dat deze gegevensverzameling strikt noodzakelijk is voor de verwezenlijking van de nagestreefde specifieke doelstellingen en dat deze doelstellingen niet kunnen worden bereikt met maatregelen die de rechten en vrijheden van de betrokkene op minder ernstige wijze aantasten.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Finland – 30 november 2022 (ECER 31.1.23) – [C-740/22 - Endemol Shine Finland](#)

Begrip “verwerking - Mondeling verstrekken van inlichtingen over strafzaken

Verordening (EU) 2016/679. De Finse vennootschap Endemol Shine Finland Oy verzocht bij de rechter mondeling om informatie met betrekking tot mogelijkerwijs aanhangige of afgesloten strafzaken tegen een natuurlijk persoon. De vennootschap verzocht om deze informatie om de strafrechtelijke antecedenten van een aan een selectie deelnemende persoon na te trekken. De rechter heeft het verzoek om informatie van de vennootschap afgewezen omdat het niet ging om één van de in de Finse wet gegevensbescherming genoemde redenen voor de verwerking van strafvonnissen of delicten.

De rechter wil onder meer weten of het mondeling verstrekken van informatie aangaande mogelijkerwijs aanhangige of afgesloten strafzaken tegen een natuurlijk persoon een verwerking van persoonsgegevens in de zin van de AVG vormt.

OVERIG

- Eerste stappen gezet in een EU-VS Data privacy raamwerk. ([BS-16-01-2023](#))
- AP: centrale database paspoortgegevens groot risico ([AP](#))
- Privacytoezichthouders wijzen overheden op vereisten bij gebruik clouddiensten ([AP](#))
- EDPB publiceert besluiten over Facebook en Instagram ([AP](#))
- De vier voordelen van een Europese digitale identiteit ([Privacyweb](#))

Wiki

- [Wiki AVG](#)

EHRM - factsheets en guides

- [Guide to the case-Law of the of the ECHR on dataprotection](#)
- [EHRM Factsheet Personal data protection](#)

Procesrecht en recht op eerlijk proces

EHRM – ARREST – 17 januari 2023 - Cotoră t. Roemenië – persbericht – arrest – 30745/18 - ECLI:CE:ECHR:2023:0117JUD003074518

Rechterlijke macht – Tuchtprocedure – Onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat is ingesteld bij wet

Artikel 6, eerste lid, EVRM. Klaagster is rechter en president van een gerechtshof. In oktober 2015 heeft een aanklager van de Nationale Anti-corruptie Directoraat een memorandum gestuurd naar de Nationale Raad van rechters en aanklagers. In het memorandum stond een opsomming van feiten waaruit bleek dat klaagster mogelijk betrokken was geweest bij de benoeming van twee vice-presidenten van het gerechtshof. Klaagster zou rechtstreeks of via twee collega's contact hebben opgenomen met leden van een selectiecommissie, met het oogmerk om de kansen van bepaalde kandidaten in een procedure te bevorderen. Het strafrechtelijk onderzoek naar klaagsters handelen is geëindigd met de beslissing om niet over te gaan tot vervolging. Vervolgens is een disciplinair onderzoek naar klaagsters handelen ingesteld en daarna is bij de Nationale Raad van Rechters en Aanklagers een tuchtprocedure tegen klaagster gestart. Bij een hoorzitting van de Tuchtcommissie heeft klaagster aangegeven vraagtekens te hebben bij de grondwettigheid van de procedure vanwege het ontbreken van een verjaringstermijn. Het Grondwettelijk Hof heeft vervolgens aangegeven dat het deze kwestie niet in overweging kon nemen, maar het Grondwettelijk Hof heeft wel geoordeeld dat de Tuchtcommissie van de Raad een tuchtrechtsprekende instantie was, die niet kon worden aangemerkt als gerecht, maar dat hoger beroep tegen de oordelen van de Tuchtcommissie mogelijk is bij het Hof van Cassatie. Klaagster heeft door de tuchtcommissie een disciplinaire straf opgelegd gekregen die inhield dat zij voor drie maanden werd gekort op haar salaris. Tegen deze strafoplegging heeft klaagster hoger beroep ingesteld bij Hof van Cassatie. Die heeft het hoger beroep ongegrond verklaard.

Geen schending van artikel 6, eerste lid, EVRM. Onder het begrip 'gerecht' in de zin van artikel 6, lid 1, EVRM vallen niet alleen de gerechten, maar ook organen met de bevoegdheid en de taak om zaken en geschillen te beslechten op basis van wetgeving. Het Hof constateert dat de Nationale Raad van rechters en aanklagers is ingesteld bij wet, namelijk de Grondwet en een specifieke wet. De Raad heeft de bevoegdheid om onderzoeken in te stellen, tuchtzaken aan te brengen bij de Tuchtcommissie van de Raad en die heeft de bevoegdheid om beslissingen te nemen in tuchtzaken. Er zijn regels die de tuchtprocedure reguleren en rechters en aanklagers tegen wie een tuchtprocedure is ingesteld, kunnen juridische bijstand inroepen. Zij worden gehoord en hebben toegang tot bewijsstukken. Er is dan ook sprake van een gerecht dat is ingesteld bij wet in de zin van artikel 6, lid 1, EVRM en het gerecht heeft ook volledige jurisdictie.

De leden van de Tuchtcommissie worden voor een bepaalde periode gekozen uit de leden van de Nationale Raad van rechters en aanklagers. De leden zijn onafhankelijk en het Hof heeft geen factoren gezien die kunnen leiden tot twijfel over de onafhankelijkheid van de leden. Ook heeft het Hof geen redenen om te twifelen aan de onpartijdigheid van de leden van de Tuchtcommissie.

Het Hof constateert dat in de wetgeving specifieke procedurele waarborgen zijn opgenomen ten aanzien van de procedure en constateert dat hoger beroep mogelijk was bij het Hof van Cassatie. Ook is klaagster in de gelegenheid geweest zich te verdedigen in de procedure. Zij is aanwezig geweest en heeft het woord kunnen voeren in de hoorzittingen en heeft toegang gehad tot bewijs. Ook heeft de Tuchtcommissie alle aspecten afgewogen om tot een oordeel te komen. Het oordeel is niet arbitrair of kennelijk onredelijk. De procedure kan dus worden aangemerkt als eerlijk proces in de zin van artikel 6, lid 1, EVRM.

Ten aanzien van de mogelijkheid van toetsing door het Hof van Cassatie constateert het Hof dat dat gerecht de rechtmatigheid en de juistheid van de beslissing van de Tuchtcommissie heeft getoetst. Het Hof van Cassatie is daarbij ook ingegaan op de beroepsgronden die klaagster heeft aangevoerd. Het Hof constateert dat is aangetoond dat het Hof van Cassatie de bevoegdheid heeft om, als het daartoe reden had gezien, de beslissing van de Tuchtcommissie te vernietigen. Er is dus voldoende mogelijkheid geweest tot een herziening bij een andere gerechtelijke instantie. Er is dan ook geen schending van artikel 6, eerste lid, EVRM.

EHRM – ONTVANKELIJKHEIDSBESLISSING – 29 november 2022 - Cömert e.a. t. Turkije – persbericht 12.1.23 - [beslissing](#) - [17231/17](#) - [ECLI:CE:ECHR:2022:1129DEC001723117](#)

Artikel 6 EVRM. Artikel 13 EVRM. Tijdens een demonstratie is een persoon om het leven gekomen, nadat hij een traangasgranaat tegen zijn hoofd had gekregen. De politieagent die de granaat afschoot is in 2018 tot ruim 6 jaar gevangenisstraf veroordeeld voor het veroorzaken van de dood door nalatigheid. Deze veroordeling is in 2019 in cassatie in stand gebleven.

De klagers, familieleden van de overleden persoon, hebben in 2016 een vordering tot schadevergoeding ingediend bij het ministerie van Binnenlandse Zaken. Zij zijn in 2019 door de rechter in het gelijk gesteld. In 2021 is het toegewezen geldbedrag betaald, maar de zaak is nog altijd niet afgedaan door de hogere bestuursrechter. Tweemaal hebben klagers een klacht ingediend bij het constitutioneel hof. Eén daarvan is afgewezen omdat de rechtsmiddelen nog niet waren uitgeput en op de tweede klacht is nog niet beslist.

Bij het EHRM wordt op 22 januari 2017 geklaagd dat artikel 2 EVRM (het recht op leven) is geschonden, omdat het familielid is gedood en omdat artikel 6 (recht op een eerlijke rechtszitting) en 13 EVRM (recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel) zijn geschonden, omdat de mensen die daadwerkelijk verantwoordelijk zijn voor de dood van het familielid daarvoor niet zijn vervolgd.

Het EHRM overweegt dat het volgens de voorwaarden voor ontvankelijkheid, genoemd in art. 35 EVRM, alleen een zaak mag behandelen als alle nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput, omdat staten in de gelegenheid moeten worden gesteld om zaken op de juiste manier af te doen. In het onderhavige geval waren nog meerdere zaken bij de nationale gerechten aanhangig en hadden klagers geen gronden aangevoerd waarom voortijdig bij het EHRM een klacht is ingediend.

De aanhangige nationale procedures bieden volgens het EHRM een effectief middel om de klachten te beoordelen, zodat het EHRM de zaak niet verder zal onderzoeken, nu de klachten voorbarig zijn. Desalniettemin kunnen de klagers een nieuwe klacht indienen bij het EHRM als blijkt dat de nationale rechtsgang gezien de tijdsduur of de manier waarop de zaak wordt behandeld zo vergeefs is, dat die als ineffectief kan worden beoordeeld. Dat is in het bijzonder het geval als het constitutioneel hof tekort schiet in het tegemoetkomen aan de zorgen van klagers. De klacht is niet-ontvankelijk verklaard.

Procesrecht en recht op eerlijk proces – civiel recht

EHRM – factsheets en guides

- [🔗 Guide on article 6 ECHR - right to a fair trial \(civil limb\)](#)

Procesrecht en recht op eerlijk proces – strafrecht

EHRM – ARREST – 12 januari 2023 – Potoczka en Adamčo t. Slowakije - [persbericht](#) – [arrest](#) - [7286/16](#) - [ECLI:CE:ECHR:2023:0112JUD000728616](#)

Het niet motiveren van een bevel tot het afluisteren van telefoons leidt tot een schending van het EVRM

Artikel 8 EVRM. Artikel 13 EVRM. Klagers Potoczka en Adamčo zijn een stel en hebben de Slowaakse nationaliteit. Adamčo wordt in Slowakije vastgehouden voor afpersing naar aanleiding van een geplaatste telefoontap in 2004. De afgetapte telefoon was van Potoczka, maar werd volgens de autoriteiten door Adamčo gebruikt. Met een beroep op artikel 8 en artikel 13 van het EVRM klagen klagers erover dat de nationale autoriteiten toestemming hebben gegeven voor het aftappen van de telefoon terwijl een motivering van de rechter voor de inzet van deze maatregel ontbreekt. Bovendien was er volgens de klagers geen sprake van een effectief rechtsmiddel tegen de genomen beslissing.

De vermeende schending ten aanzien van het bevel tot het tappen van de telefoon ziet naar het oordeel van het Hof op de verantwoordelijkheid van de uitvaardigende rechter en niet op het

handelen door de uitvoerende instantie. Telefoongesprekken vallen onder het begrip “privéleven” in de zin van artikel 8 EVRM. Voor een inmenging op dit recht is enige basis in de nationale wetgeving vereist. Daarnaast moet het verenigbaar zijn met de rechtstaat en voor betrokkenen toegankelijk zijn. Betrokkenen moeten de gevolgen kunnen overzien. Er moet voldoende bescherming worden geboden tegen een willekeurige inmenging.

Op grond van de wet is vereist dat het bevel tot het afluisteren van telefoons door een rechter wordt uitgevaardigd. Dit bevel moet voorzien zijn van een dragende motivering. Het gebruikte bevelschrift is in het onderhavige geval niet aan het Hof overgelegd. Het Hof neemt, bij gebrek aan enig bezwaar van de regering, aan dat het bevelschrift geen andere motivering bevatte dan een verwijzing naar het verzoek van het openbaar ministerie en een terloopse vaststelling dat het verkrijgen van het benodigde bewijs op een andere manier niet effectief of onmogelijk was. Nu een gemotiveerd bevel van de rechter ontbreekt, kan niet worden getoetst of de inmenging noodzakelijk is in een democratische samenleving. Het bevelschrift voldoet aldus niet aan de wettelijke vereisten van het nationale recht. Daarmee is sprake van een schending van artikel 8 EVRM. Bovendien waren de voor de klagers openstaande rechtsmiddelen tegen de vermeende schendingen niet doeltreffend en werden deze afgewezen op gronden die niet direct relevant waren voor het onderwerp van de klachten van de klagers. Daarmee is naar het oordeel van het Hof eveneens sprake van een schending van artikel 13 in samenhang met artikel 8 van het EVRM.

EHRM – ARREST – 10 januari 2023 – [Safssafi t. Nederland](#) – [persbericht](#) – [arrest](#) - [61125/19](#) - [ECLI:CE:ECHR:2023:0110JUD006112519](#)

Geen mogelijkheid tot horen van getuigen – Recht op eerlijk proces - Schending

Artikel 6 EVRM. Klager huurde een woning van een woningstichting. In 2015 heeft hij het onderverhuurd aan een stel (getuigen 1 en 2) met hulp van een verhuurmakelaar (getuige 3). Nadat het echtpaar was ingetrokken en zich bij de plaatselijke gemeente had proberen in te schrijven, kwamen ze erachter dat de klager niet de eigenaar van het huis was en niet in een positie was het onder te verhuren. Het echtpaar ontdekte verder dat klager de woning was binnengegaan en hun bezittingen had verplaatst. Klager is door de Rechtbank Midden-Nederland veroordeeld voor oplichting en onrechtmatig betreden van een door een ander in gebruik zijnde woning op basis van de verklaringen van het echtpaar en de verhuurmakelaar en op basis van de huurovereenkomst.

Klager heeft niet de gelegenheid gehad om de drie getuigen te ondervragen wier verklaringen zijn gebruikt als bewijsmateriaal. Ook in hoger beroep wordt zijn verzoek om de getuigen te horen afgewezen. Het hof achtte het noodzakelijkheids criterium van toepassing en oordeelde dat er geen reden was te twifelen aan de betrouwbaarheid van de getuigenverklaringen. De getuigenverklaringen waren daarnaast niet het enige en doorslaggevende bewijs, aangezien ze werden bevestigd door ander bewijsmateriaal, waaronder een huurcontract. Het EHRM past het beoordelingskader toe zoals uiteengezet in o.a. [Schatshaschwili](#) en [Keskin](#) en oordeelt dat aan geen van de vereiste stappen is voldaan. Derhalve is geen sprake van een eerlijk proces en is art. 6 §§ 1 en 3 (d) EVRM geschonden.

EHRM – ARREST – 10 januari 2023 - [Caliskan t. Nederland](#) – [persbericht](#) – [arrest](#) – [34507/16](#) - [ECLI:CE:ECHR:2023:0110JUD003450716](#)

Geen mogelijkheid tot horen van getuigen – Recht op eerlijk proces - Schending

Artikel 6 EVRM. Klager is veroordeeld tot vijftien maanden gevangenisstraf wegens oplichting en poging tot oplichting. Klager en zijn medeverdachten hebben valse namen aangenomen en zich voor gedaan als bonafide dakdekkers. De veroordeling van klager is onder meer gebaseerd op verklaringen van drie slachtoffers die aangifte hebben gedaan van fraude bij de politie. In hoger beroep heeft de verdediging verzocht deze drie getuigen te ondervragen. Het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden heeft dat verzoek afgewezen omdat het verzoek om één getuige te horen niet gemotiveerd was en de andere twee getuigen zouden worden ondervraagd over een

juridische vraag (verschil contractbreuk en fraude) die aan het hof was voorbehouden. Belangrijker is dat het hof overwoog dat, nu klager een beroep had gedaan op zijn zwijgrecht, het niet inzag hoe aanvullende verklaringen van deze drie getuigen relevant zouden kunnen zijn voor een eventueel in de procedure te nemen beslissing.

Het EHRM past het beoordelingskader toe zoals uiteengezet in o.a. Schatschaschwili en Keskin en oordeelt dat aan geen van de vereiste stappen is voldaan. Het Hof benadrukt hierbij dat het recht van een verdachte om getuigen tegen hem of haar te ondervragen niet afhankelijk kan worden gesteld van het al dan niet afstand doen van het zwijgrecht. Het feit dat de verdachte tijdens de zitting in de gelegenheid gesteld is zijn eigen versie van de gebeurtenissen te vertellen is van beperkt nut in de situatie waarin een verdachte de mogelijkheid wordt ontzegd om getuigen te ondervragen en kan (op zichzelf) als onvoldoende procedurele waarborg worden gezien om die afwezigheid te compenseren (Keskin).

Nu klager niet de mogelijkheid heeft gekregen de getuigen te ondervragen, is geen sprake van een eerlijk proces en is art. 6 §§ 1 en 3 (d) EVRM geschonden.

Het hof oordeelt verder nog dat het Nederlandse recht een grondslag biedt voor heropening van de procedure indien het Hof een schending van het Verdrag constateert en acht de constatering van de schending daarom voldoende compensatie.

[EHRM – ARREST – 24 januari 2023 - Kutayev t. Rusland – persbericht – arrest – 17912/15 - ECLI:CE:ECHR:2023:0124JUD001791215](#)

[EHRM – ARREST – 24 januari 2023 - Svetova t. Rusland – persbericht – arrest - 54714/17 - ECLI:CE:ECHR:2023:0124JUD005471417](#)

Meerdere schendingen in zaken van mensenrechtenactivisten in Rusland

Artikelen 3, 5, 6, 8, 10 en 13 EVRM. Deze zaken betreffen zaken van bekende mensenrechtenactivisten en hun familieleden.

De heer Kutayev stelt dat hij is gearresteerd, gemarteld en berecht op beschuldiging van bezit van drugs nadat hij had geweigerd een ontmoeting bij te wonen met de Tsjetsjeense president. Volgens de klager heeft de daadwerkelijke reden van zijn arrestatie te maken met zijn betrokkenheid bij het organiseren van een herdenkingsdag van het Tsjetsjeense Volk op een andere dag dan de officiële dag.

Mevrouw Svetova, haar man en drie kinderen klagen over de willekeurige inbeslagname van persoonlijke bezittingen door de politie tijdens een huiszoeking in hun flat in het kader van een strafrechtelijk onderzoek naar de financiële transacties van een bekende zakenman.

Kuyatev

Het Hof concludeert een schending van artikel 3 EVRM vanwege de marteling van klager. Ook is sprake van een schending van het recht op een eerlijk proces (artikel 6 EVRM) nu zijn onder dwang verkregen bekentenis voor het bewijs is gebruikt. Het Hof overweegt dat de beschuldiging ten aanzien van de drugs niet geloofwaardig is, en is met de klager van oordeel dat zijn arrestatie bedoeld was als straf voor zijn betrokkenheid bij de organisatie van de alternatieve herdenkingsdag. Daarmee is artikel 5 lid 1 EVRM geschonden, nu zijn detentie geen legitiem doel heeft gediend, evenals artikel 18 EVRM (inperking van de toepassing van beperkingen op rechten). *Svetova*

Het Hof is van oordeel dat de doorzoeking en inbeslagname een schending van het recht op privacy (artikel 8 EVRM) oplevert. Er was geen aanwijzing dat de klagers verdacht werden van enige criminele activiteit. De klagers hadden geen afschrift van het huiszoekingsbevel ontvangen en de nationale rechter weigerde een rechterlijke toetsing uit te voeren om de redenen die ten grondslag lagen aan het huiszoekingsbevel te beoordelen. Het bevel bevatte algemene termen die de politie onbeperkte vrijheid gaf om te bepalen wat er in beslag moest worden genomen. Meerdere persoonlijke spullen van de klagers werden meegenomen, waaronder journalistiek werk van mevrouw Svetova. Een dergelijke willekeurige inbeslagname kan niet als 'noodzakelijk in een democratische samenleving' worden beschouwd. Ook is artikel 13 (i.c.m. artikel 8) EVRM

geschonden nu zij geen effectieve beoordeling van hun klachten hebben gehad. Tenslotte is artikel 10 EVRM geschonden vanwege een onevenredige inmenging met de journalistieke vrijheid van meningsuiting.

HvJ – ARREST – 26 januari 2023 – zaak C-205/21 – Ministerstvo na vatreshnite raboti – Bulgarije – ECLI:EU:C:2023:49 – persbericht – conclusie – arrest

Biometrische en genetische gegevens – Politie registratie van persoonsgegevens – Verrichting onder dwang – Weigering afname van vingerafdrukken, foto's en DNA - Doelstelling van voorkoming en opsporing van strafbare feiten – Minimale gegevensverwerking

Samenvatting onder: [Privacy en persoonsgegevens](#)

HvJ – CONCLUSIE A-G PIKAMÄE – 26 januari 2023 – zaak C-660/21 – K.B. en F.S. – Frankrijk – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2023:52 – conclusie

Recht op informatie in strafprocedures - Rechten van de verdediging – Ambtshalve toetsing schending rechten verdediging

Artikel 82, lid 2, VWEU. Richtlijn 2012/13/EU. F.S. en K.B. zijn aangehouden door opsporingsambtenaren vanwege een verdenking dat zij op frauduleuze wijze brandstof hebben onttrokken van een bedrijf. De opsporingsambtenaren en de hulpofficier van justitie hebben onderzoekshandelingen verricht en belastende verklaringen opgenomen van F.S. en K.B. voordat zij F.S. en K.B. hadden geïnformeerd over hun rechten van verdediging op grond van het Franse en het Europese recht.

Staat het EU-recht in de weg aan een verbod voor de nationale rechter om schending van de rechten van de verdediging zoals gewaarborgd door de genoemde richtlijnen ambtshalve vast te stellen, en meer in het bijzonder in de weg aan het feit dat hem wordt verboden om, met het oog op nietigverklaring van de procedure, ambtshalve vast te stellen dat bij de aanhouding geen of te laat mededeling is gedaan van het recht om te zwijgen?

A-G geeft het Hof in overweging: De artikelen 3 en 4, alsmede artikel 8, lid 2, van richtlijn 2012/13/EU, gelezen in het licht van artikel 47 en artikel 48, lid 2, Handvest EU en van de beginselen van gelijkwaardigheid en doeltreffendheid, staan niet in de weg aan de uitlegging van een nationale bepaling die de rechter belet om in de fase van de berechting die niet is voorafgegaan door een voorbereidend onderzoek, ambtshalve vast te stellen dat het recht van de beklaagde op informatie over zijn zwijgrecht is geschonden, mits de nationale procedurevoorschriften ten eerste waarborgen dat verdachten of beklaagden vóór en tijdens de fase van de berechting recht hebben op een advocaat en ten tweede waarborgen dat met de onrechtmatigheid van in strijd met dat recht verrichte procedurehandelingen of verkregen bewijsmateriaal rekening wordt gehouden via mechanismen van nietigheid van die handelingen of niet-toelaatbaarheid van dat bewijsmateriaal of bij de beoordeling van de bewijskracht ervan.

NOOT – bij HvJ 10 november 2022, C-203/21

Enjoyment by private companies of the presumption of innocence and the rights of the defence: judgment by the CJEU in the case of *Delta Stroy 2003* ([Johan Callewaert](#))

*In the case of *Delta Stroy 2003* (C-203/21, 10.11.2022), the CJEU declared incompatible with Article 48 of the EU-Charter (presumption of innocence and rights of the defence) national legislation under which a national court may impose on a legal person a criminal penalty for an offence for which a natural person who has the power to bind or represent that legal person is allegedly liable, where that legal person has not been put in a position to dispute the reality of that offence.*

OVERIG

It is a Long Way to ... E-Evidence: EU Reforms in the Collection of Electronic Evidence – Part 1 ([infolawcentre](#))

EHRM - factsheets en guides

- [Police arrest and assistance of a lawyer](#)
- [Guide on article 6 ECHR - right to a fair trial \(criminal limb\)](#)

Rechtsstaat en rechterlijke macht

EHRM – ARREST – 17 januari 2023 - Cotoră t. Roemenië – [persbericht](#) – [arrest](#) – [30745/18](#) - [ECLI:CE:ECHR:2023:0117JUD003074518](#)

Rechterlijke macht – Tuchtprocedure – Onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat is ingesteld bij wet

Samenvatting onder: [procesrecht en recht op eerlijk proces](#)

HvJ – CONCLUSIE A-G COLLINS – 26 januari 2023 – zaak C-817/21 – [Inspectia Judiciară](#) – Roemenië – [ECLI:EU:C:2023:55](#) – [persbericht](#) – [conclusie](#)

Tuchtrechtelijke overtreding – Hoofdinspecteur – Gerechtelijke inspectie

Beschikking 2006/928. Artikel 2 en Artikel 19, lid 1, VEU. Bestuursrechtelijk beroep tot, onder andere, nietigverklaring van de besluiten van gerechtelijke inspecteurs met betrekking tot een klacht dat de hoofdinspecteur van de gerechtelijke inspectie tuchtrechtelijke overtredingen zou hebben begaan. Verzoeker is partij bij meerdere strafprocedures die zich in de fase van vooronderzoek of afdoening bevinden. In deze context heeft hij meerdere klachten ingediend tegen rechters en aanklagers, omdat hij van mening is dat hij door hun rechterlijke werkzaamheden is benadeeld. De gerechtelijke inspecteurs hebben op die klachten beslist, en enkele van die besluiten zijn goedgekeurd of bevestigd door de hoofdinspecteur.

Verzet het Unierecht zich tegen een nationale regeling volgens welke de hoofdinspecteur van de gerechtelijke inspectie bestuurshandelingen van normatieve en/of individuele aard kan vaststellen waarbij hij zelfstandig beslist over de organisatie van het institutionele kader van de gerechtelijke inspectie voor de selectie van gerechtelijke inspecteurs en de beoordeling van hun werkzaamheden, indien deze personen volgens de organieke wet de enigen zijn die besluiten tot tuchtrechtelijk onderzoek tegen de hoofdinspecteur kunnen vaststellen, goedkeuren of weerleggen.

Volgens de A-G staat het EU-recht in de weg aan nationale wetgeving die de plaatsvervangend hoofdinspecteur verantwoordelijk maakt voor het toezicht op het onderzoek naar klachten tegen de hoofdinspecteur.

OVERIG

- [Rule of Law Update – January 2023](#)
- Europese Rekenkamer begonnen met beoordeling van de doeltreffende belangenbescherming tegen schendingen van de rechtsstaat ([ECER](#))
- Judges, Political Mandates and Judicial Independence in Germany ([Verfassungsblog](#))
- 7 Years Later: Poland as a Legal Black Hole ([Verfassungsblog](#))

The EU is faced with a Member State where all of its top courts are now unlawfully composed; where every single judicial appointment procedure since 2018 is inherently defective due to the involvement of an unconstitutional body; and where core EU and ECHR requirements relating to effective judicial protection and the fundamental right to an independent court established by law have been held “unconstitutional” in 2021 and 2022 by the body masquerading as Poland’s Constitutional Tribunal.

WIKI

[Wiki - Rechtsstaat en rechterlijke macht](#)

EHRM – factsheets en guides

[Independence of the justice system](#)

Recht op leven

EHRM – ARREST – 17 januari 2022 – Daraibou t. Kroatië – [persbericht](#) – [arrest](#) – [84523/17](#) - [ECLI:CE:ECHR:2023:0117JUD008452317](#)

Dodelijke brand in kelder politiebureau - Schending artikel 2 EVRM

Artikel 2 EVRM. De zaak betreft een brand die uitbrak in de kelder van het politiebureau, die destijds dienst deed als detentiecentrum voor illegale migranten. Drie migranten die daar werden vastgehouden kwamen om bij de brand. Klager, eveneens een gedetineerde migrant, liep ernstige verwondingen op.

Het Hof constateert dat de medewerkers van het politiebureau duidelijk slecht voorbereid waren op het uitbreken van een brand en dat een aantal vragen onbeantwoord is gebleven, ondanks een snelle start van het onderzoek. Er waren met name tekortkomingen in het fouilleren en bewaken van de gedetineerden, die er blijkbaar in waren geslaagd een sigarettenaansteker te bemachtigen en zo hun beddengoed in brand hadden gestoken toen ze onbewaakt werden achtergelaten. Het Hof concludeert daarom dat de autoriteiten hebben nagelaten om de klager adequate bescherming van zijn leven te bieden, hetgeen een *materiële* schending van artikel 2 EVRM oplevert.

Verder overweegt het Hof dat de autoriteiten de zeer ernstige beschuldigingen van de klager met betrekking tot de geschiktheid van het pand en eventuele brandvoorzorgsmaatregelen onvoldoende hebben onderzocht. Bovendien zijn er geen pogingen gedaan om vast te stellen of er bredere institutionele tekortkomingen waren geweest die een dergelijke tragedie in de toekomst kunnen voorkomen. Artikel 2 EVRM is daarmee eveneens *formeel* geschonden, concludeert het Hof.

EHRM – ARREST – 19 januari 2023 - Machalikashvili e.a. t. Georgië – [persbericht](#) – [arrest](#) - [32245/19](#) - [ECLI:CE:ECHR:2023:0119JUD003224519](#)

Gebrek aan een effectief en grondig onderzoek na een fatale antiterrorisme operatie

Samenvatting onder: [Detentie en politieonderzoek](#)

EHRM – factsheets en guides

[Guide on article 2 ECHR on right to life](#)

Staatssteun

HvJ – ARREST – 12 januari 2023 – gevoegde zaken C-702/20 en C-17/21 – DOBELES HES en GM – Letland – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2023:1 – persbericht – conclusie – arrest

Hernieuwbare energiebronnen – Staatssteun – Begrip “met staatsmiddelen bekostigd”

Verordening (EU) nr. 1407/2013. Verordening (EU) 2015/1589. Richtlijn 2002/20/EG. Nederland, Duitsland, Spanje, Letland en de Europese Commissie hebben schriftelijke opmerkingen ingediend. De feiten en omstandigheden in beide zaken zijn nagenoeg gelijk. Verzoekster is een elektriciteitsproducent en maakt gebruik van hernieuwbare energiebronnen. Tot halverwege 2005 hadden elektriciteitsproducenten het recht om het overschot aan opgewekte elektriciteit tegen een hogere prijs te verkopen aan een openbare exploitant, mits was voldaan aan bepaalde criteria. Vanaf 8 juni 2005 is een wet in werking getreden, die een algemene wijziging van het systeem betekent. Voor elektriciteitsproducenten die gebruikmaakten van hernieuwbare energiebronnen en reeds met hun activiteit waren begonnen, bleven de oude eisen en prijzen gehandhaafd. De toezichthouder heeft tussen 2006 en 2010 geen prijs vastgesteld voor het in de handel brengen van elektriciteit, wat in 2008 door de bestuursrechter in een ander geding als onwettig is beoordeeld. Verzoekster heeft de toezichthoudende instantie daarna verzocht om vergoeding van de schade vanwege het niet vaststellen van de prijs. Deze vordering is afgewezen, waarna verzoekster beroep heeft ingesteld en door de rechter in eerste aanleg in het gelijk is gesteld.

De verwijzende rechter vraagt onder andere of de aan de openbare exploitant opgelegde verplichting om tegen een hogere prijs dan de marktprijs elektriciteit te kopen van producenten die hernieuwbare energiebronnen gebruiken om elektriciteit op te wekken, waarbij voor de eindafnemer de verplichting geldt om te betalen in verhouding tot zijn verbruik, moet worden aangemerkt als een maatregel van de staat of met staatsmiddelen bekostigd in de zin van artikel 107, lid 1, VWEU.

Hof: Artikel 107, lid 1, VWEU moet aldus worden uitgelegd dat een nationale regeling die het erkende elektriciteitsdistributiebedrijf verplicht om uit hernieuwbare energiebronnen geproduceerde elektriciteit af te nemen tegen een hogere prijs dan de marktprijs en bepaalt dat de daaruit voortvloeiende extra kosten worden gefinancierd middels een verplichte heffing ten laste van de eindverbruikers, of die bepaalt dat de voor de financiering van deze extra kosten bedoelde middelen constant onder staatscontrole staan, een „met staatsmiddelen bekostigde” maatregel in de zin van die bepaling vormt.

Artikel 107, lid 1, VWEU moet aldus worden uitgelegd dat voor de kwalificatie van een voordeel als „staatssteun” in de zin van die bepaling niet de voorwaarde geldt dat de betrokken markt eerst volledig is geliberaliseerd.

Artikel 107, lid 1, VWEU moet aldus worden uitgelegd dat wanneer een nationale regeling een steunmaatregel in de zin van die bepaling heeft ingevoerd, de uitbetaling van een op basis van die regeling in rechte gevorderd bedrag eveneens een dergelijke steunmaatregel vormt.

Artikel 107, lid 1, VWEU moet aldus worden uitgelegd dat, wanneer een nationale regeling die voorziet in een wettelijk recht op een verhoogde betaling voor uit hernieuwbare energiebronnen opgewekte elektriciteit, neerkomt op een „steunmaatregel” in de zin van die bepaling, vorderingen in rechte waarmee wordt beoogd het volledige genot van dat recht te verkrijgen, moeten worden beschouwd als vorderingen tot betaling van het niet-ontvangen deel van deze staatssteun en niet als vorderingen tot toekenning van afzonderlijke staatssteun door de aangezochte rechter.

Verordening (EU) nr. 1407/2013 in het bijzonder artikel 5, lid 2, ervan, moet aldus worden uitgelegd dat de inachtneming van de de-minimisdrempel van artikel 3, lid 2, van deze verordening moet worden beoordeeld aan de hand van het steunbedrag dat op grond van de relevante nationale regeling wordt gevorderd, vermeerderd met het bedrag van de betalingen die op grond van die regeling reeds zijn ontvangen gedurende de referentieperiode.

Artikel 1, onder b) en c), van verordening (EU) 2015/1589 moet aldus worden uitgelegd dat, wanneer een steunmaatregel met geen van de in artikel 1, onder b), van die verordening bedoelde

categorieën bestaande steun overeenkomt, de betrokken steun, met inbegrip van het deel ervan waarvan later uitbetaling wordt gevorderd, moet worden aangemerkt als „nieuwe steun” in de zin van artikel 1, onder c), van die verordening.

Artikel 108, lid 3, VWEU, alsook artikel 2, lid 1, en artikel 3 van verordening 2015/1589 moeten aldus worden uitgelegd dat de nationale rechter een vordering tot betaling van een bedrag dat niet bij de Commissie aangemelde nieuwe steun vormt, kan toewijzen met het voorbehoud dat de betrokken nationale autoriteiten deze steun eerst naar behoren aanmelden bij de Commissie en zij daarvoor toestemming geeft of zal worden geacht te hebben gegeven.

Artikel 107, lid 1, VWEU moet aldus worden uitgelegd dat het voor de beoordeling van de vraag of bedragen „staatssteun” in de zin van deze bepaling vormen, irrelevant is dat deze bedragen worden gevorderd van een andere overheidsinstantie dan die welke naar nationaal recht in beginsel gehouden is deze bedragen uit te keren en waarvan de begroting uitsluitend voor haar eigen activiteit dient.

- E EU-Hof: nationale regeling die financiering via wettelijk verplichte heffing invoert of de voor financiering bedoelde middelen onder constante staatscontrole stelt betreft staatsmiddelen ([ECER](#))

HvJ – ARREST – 31 januari 2023 – zaak C-284/21 P – Commissie/Braesch e.a. – Grote Kamer – ECLI:EU:C:2023:58 – [conclusie](#) – [arrest](#)

Staatssteun – Herstructureringssteun – Bankensector – Procesbevoegdheid – Artikel 108, lid 2, VWEU – Begrip ‚belanghebbende’

Artikelen 107 en 108 VWEU. Artikel 263, vierde alinea, VWEU. Artikel 108, lid 2, VWEU. Verordening (EU) 2015/1589. Met haar hogere voorziening vordert de Commissie vernietiging van het arrest van het Gerecht, Braesch e.a./Commissie, waarbij een beroep ontvankelijk is verklaard dat strekte tot nietigverklaring van het op grond van artikel 4, lid 3, van verordening (EU) 2015/1589 vastgestelde besluit van de Europese Commissie om geen bezwaar te maken, waarbij de Commissie, na de inleidende onderzoeksfase en op basis van toezeggingen door de Italiaanse autoriteiten, de door Italië aan BMPS toegekende staatssteun verenigbaar met de interne markt had verklaard.

Deze zaak biedt het Hof de gelegenheid om de voorwaarden te verduidelijken voor de ontvankelijkheid van een beroep dat is ingesteld tegen een besluit om geen bezwaar te maken tegen een staatssteunmaatregel, en meer in het bijzonder de voorwaarden waaronder personen die geen concurrent van een begunstigde van deze maatregel zijn en niet beweren door deze maatregel op de markt te worden geraakt, kunnen worden aangemerkt als „belanghebbenden” in de zin van artikel 108, lid 2, VWEU of als „belanghebbende[n]” in de zin van artikel 1, onder h), van verordening 2015/1589, teneinde zich te kunnen beroepen op de bevoegdheid om op te komen tegen dit besluit.

Hof: Het arrest van het Gerecht van de Europese Unie, in zaak T-161/18 wordt vernietigd.

Het beroep in eerste aanleg van Anthony Braesch, Trinity Investments DAC, Bybrook Capital Master Fund LP, Bybrook Capital Hazelton Master Fund LP en Bybrook Capital Badminton Fund LP, strekkende tot nietigverklaring van besluit C(2017) 4690 final van de Commissie van 4 juli 2017 betreffende steunmaatregel SA.47677 (2017/N) – Italië, nieuwe steun en gewijzigd herstructureringsplan van Banca Monte dei Paschi di Siena, wordt niet-ontvankelijk verklaard.

HvJ – CONCLUSIE A-G PITRUZZELLA – 26 januari 2023 – zaak C-320/21 P – Ryanair / Commissie – ECLI:EU:C:2023:54 – [conclusie](#)

Staatssteun – Artikel 107, lid 2, onder b), VWEU – Zweden – COVID-19 – Garantie voor een doorlopende kredietlijn

Artikel 107, lid 2, onder b), VWEU. Ryanair heeft het Hof om vernietiging van het arrest van 14 april 2021, Ryanair/Commissie verzocht, waarbij het Gerecht het beroep heeft verworpen dat Ryanair krachtens artikel 263 VWEU had ingesteld tot nietigverklaring van besluit C(2020) 2784 final van de Commissie betreffende de steun die Zweden had verleend aan SAS.

A-G geeft het Hof in overweging: de hogere voorziening af te wijzen. Overeenkomstig artikel 184, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie.

REGELGEVING

Staatssteun: machtigingsverordening inzake vervoer aangenomen ([ECER](#))

OVERIG

- J. Langer, De Nederlandse civiele rechters en Europese staatssteunregels 2017-2022, in: [TBR 2023/2](#)
- Europese Commissie keurt een drietal Nederlandse steunregelingen goed ([ECER](#))

Strafrecht

HvJ – ARREST – 12 januari 2023 – zaak C-583/22 PPU – MV – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:5 – [conclusie](#) – [arrest](#)

Strafrechtelijke veroordelingen in meerdere lidstaten - Vaststelling van totale straf - Opnemning van veroordeling in andere lidstaat - Overschrijding van maximale totale straf waarin nationaal recht voorziet

Kaderbesluit 2008/675/JBZ. De onderhavige zaak biedt het HvJ voor het eerst de gelegenheid om artikel 3, lid 5, van Kaderbesluit 2008/675/JBZ uit te leggen, dat de vraag opwerpt van de mogelijke vaststelling van een gezamenlijke straf als sprake is van het plegen van meerdere strafbare feiten in verschillende lidstaten.

Hof: Artikel 3, leden 1 en 5, van kaderbesluit 2008/675/JBZ moet aldus worden uitgelegd dat een lidstaat in geval van een strafrechtelijke procedure tegen een persoon niet verplicht is aan de veroordelingen die eerder in een andere lidstaat wegens andere feiten tegen die persoon zijn uitgesproken rechtsgevolgen te verbinden die gelijkwaardig zijn aan de rechtsgevolgen van eerdere nationale veroordelingen overeenkomstig de voorschriften van het betrokken nationale recht inzake het vaststellen van totaalstraffen wanneer, ten eerste, het strafbare feit dat aan die procedure ten grondslag ligt is gepleegd voordat die eerdere veroordelingen waren uitgesproken en, ten tweede, de inaanmerkingneming van die eerdere veroordelingen overeenkomstig die nationale wetgeving de nationale rechter bij wie die procedure aanhangig is gemaakt verhindert aan de betrokkene een uitvoerbare straf op te leggen.

Artikel 3, lid 5, tweede alinea, van kaderbesluit 2008/675 moet aldus worden uitgelegd dat de inaanmerkingneming van eerdere, in een andere lidstaat uitgesproken veroordelingen in de zin van deze bepaling niet vereist dat de nationale rechter het nadeel dat voortvloeit uit de onmogelijkheid om achteraf een totaalstraf vast te stellen, terwijl voor eerdere nationale veroordelingen wel in die mogelijkheid is voorzien, concreet onderbouwt en motiveert.

HvJ – CONCLUSIE A-G PIKAMÄE – 12 januari 2023 – zaak C-608/21 – Politseyski organ pri 02 RU SDVR – Bulgarije – ECLI:EU:C:2023:23 – [conclusie](#)

Recht op informatie tijdens strafprocedures - Politie-informatie aan verdachte tijdens detentie

Richtlijn 2012/13/EU. Vanwege een verdenking van het plegen van een strafbaar feit, namelijk verstoring van de openbare orde bij deelname aan protesten, is verzoeker, bij wijze van bestuurlijke dwangmaatregel, voor 24 uur in detentie geplaatst. Verzoeker heeft beroep ingesteld.

Tijdens de procedure wordt duidelijk dat niet kan worden vastgesteld of de politieverslagen ook aan verzoeker ter beschikking zijn gesteld tijdens zijn detentie.

De vraag is o.a. of richtlijn 2012/13/EU in de weg staat aan een nationale regeling die op basis van vaste rechtspraak in de betrokken EU-lidstaat corrigerend wordt toegepast en die toestaat dat de informatie over de redenen voor de aanhouding van een verdachte en over het strafbare feit waarvan hij wordt verdacht, niet in het schriftelijke bevel tot vrijheidsbeneming is opgenomen, maar in andere begeleidende documenten die niet onverwijld worden overhandigd en waarvan de betrokkene achteraf bij een eventuele betwisting in rechte van de rechtmatigheid van de detentie kennis kan nemen.

A-G geeft het Hof in overweging: Artikel 6, lid 2, juncto artikel 6, lid 1, van richtlijn 2012/13/EU moet aldus worden uitgelegd dat het zich verzet tegen een nationale regeling die in overeenstemming met vaste rechtspraakpraktijk in de betrokken lidstaat wordt toegepast en volgens welke de redenen voor de detentie van een verdachte of een beklaagde niet noodzakelijkerwijs in het schriftelijke bevel tot vrijheidsbeneming dienen te zijn opgenomen, maar ook mogen voorkomen in andere documenten waarvan de betrokkene slechts kennis zal krijgen indien hij beroep bij de rechter instelt tot betwisting van de rechtmatigheid van dat bevel. Die redenen moeten hem immers worden meegedeeld zo snel als noodzakelijk is om hem in staat te stellen desgewenst een dergelijk beroep in te stellen en in ieder geval vóór het eerste officiële verhoor door de politie.

Artikel 6, lid 2, juncto artikel 6, lid 1, van richtlijn 2012/13 moet aldus worden uitgelegd dat de aangehouden of gedetineerde persoon alle informatie moet krijgen die zonder het lopende onderzoek te schaden noodzakelijk is om hem in staat te stellen zijn vrijheidsbeneming doeltreffend te betwisten en aldus zijn rechten van verdediging daadwerkelijk uit te oefenen. Die informatie moet als reden voor aanhouding of detentie een omschrijving van het strafbare feit waarvan die persoon wordt verdacht bevatten, met inbegrip van, indien bekend, tijd en plaats, alsmede de aard van zijn betrokkenheid daarbij en de wettelijke kwalificatie die de bevoegde autoriteit er voorlopig aan heeft gegeven.

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Bulgarije - 20 november 2022 (ECER 20.1.23) - [C-722/22](#) - [Sofiyski gradski sad](#)

Hulpmiddelen misdrijven – Vervoersmiddelen - Confiscatie

Kaderbesluit 2005/212/JBZ. Is het verenigbaar met artikel 2 juncto artikel 1, derde gedachtestreep, van kaderbesluit 2005/212 om een nationale wet aldus uit te leggen dat een vrachtwagen (trekker en aanhanger), die door leden van een georganiseerde criminele groep is gebruikt voor het loutere bezit en het vervoer van grote hoeveelheden accijnsgoederen (sigaretten) zonder banderol, niet kan worden geconfisqueerd als hulpmiddel?

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Bulgarije - 10 november 2022 (ECER 20.1.23) – [C-717/22 Sistem Lux](#)

Bestuurlijke sanctie – Opsporingsonderzoek - Confiscatie

Kaderbesluit 2005/212/JBZ. Verordening (EG) nr. 952/2013. Richtlijn 2014/42/EU. Volgens de verwijzende rechter kan de in de Bulgaarse wet bedoelde mogelijkheid om naast de sanctie „geldboete” de aanvullende sanctie confiscatie van het voorwerp van de overtreding op te leggen, leiden tot een gebrek aan evenredigheid tussen de bestuursrechtelijke overtreding en de opgelegde aanvullende sanctie confiscatie van het voorwerp van de overtreding, Voorts zouden de nationale bepalingen onverenigbaar kunnen zijn met het in artikel 17, lid 1, van het Handvest neergelegde eigendomsrecht.

De vraag is o.a. of artikel 42, lid 2, van verordening 952/2013 aldus moet worden uitgelegd dat een nationale regeling die als aanvullende bestuurlijke sanctie voorziet in confiscatie (ontneming van eigendom ten gunste van de staat) van het voorwerp van de overtreding, ontoelaatbaar is.

OVERIG

De afwezige getuige en strafvorderlijke samenwerking binnen de Europese Unie. ([BS-27-01-2023](#))

EHRM – factsheets en guides

- [Domestic violence](#)
- [Police arrest and assistance of a lawyer](#)
- [Protection of minors](#)
- [Secret detention sites](#)
- [Trafficking in human beings](#)
- [Violence against women](#)
- [Guide on article 7 ECHR - no punishment without law: the principle that only the law can define a crime and prescribe a penalty](#)

Terrorisme en witwassen

EHRM - factsheets en guides

- [Terrorism and the European Convention on Human Rights](#)
- [Guide to the case-law of the ECHR on terrorism](#)

Toegang tot documenten

HvJ – ARREST – 12 januari 2023 – zaak C-57/21 – RegioJet – Tsjechië – [ECLI:EU:C:2023:6](#) – [persbericht](#) – [conclusie](#) – [arrest](#)

Misbruik van een machtspositie - Schadevordering mededinging – Toegang tot documenten

Samenvatting onder: [Mededinging](#)

GERECHT EU – ARREST – 25 januari 2023 – zaak T-163/21 – De Capitani/Raad – ECLI:EU:T:2023:15 – [persbericht](#) – [arrest](#)

Toegang tot documenten - Raadswerkgroepen

Verordening (EG) nr. 1049/2001. Richtlijn 2013/34/EU. De Raad moet toegang verlenen tot documenten die in zijn werkgroepen zijn opgesteld met betrekking tot de wetgevingsprocedure betreffende de wijziging van de richtlijn betreffende de jaarrekening. Het Gerecht stelt vast dat geen van de door de Raad aangevoerde gronden de conclusie ondersteunt dat openbaarmaking van de betrokken documenten het betrokken wetgevingsproces op concrete, feitelijke en niet-hypothetische wijze ernstig zou ondermijnen. Besluit SGS 21/000067 wordt nietig verklaard.

Vennootschappen

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Italië – 3 november 2022 (ECER 26.1.23) - [C-713/22](#) - [LivaNova](#)

Milieuschade – Hoofdelijke aansprakelijkheid - Splitsing NV's

Samenvatting onder: [Civiel](#)

Verkiezingen en kiesrecht

PREJUDICIËLE VERWIJZING – Frankrijk – 15 november 2022 (ECER 17.1.23) - [C-716/22](#) - [Préfet du Gers et Institut national de la statistique et des études économiques II](#)

Kiesrecht - Britse staatsburgers - Europese verkiezingen

Besluit (EU) 2020/135. De vraag gaat o.a. over het kiesrecht van Britse staatsburgers als voormalige Unieburgers bij Europese verkiezingen wanneer zij gebruik hebben gemaakt van hun recht van vrij verkeer en vrije vestiging in een andere lidstaat, specifiek wanneer hun nu elk kiesrecht is ontnomen.

NOOT – bij EHRM 10 november 2022, [Bakirdzi en E.C. t. Hongarije](#)

The right answer without a reasonable argument? The shortcomings of Bakirdzi and E.C. v. Hungary. ([strasbourgobservers](#))

OVERIG

New Book on Combating Hate Speech During Electoral Processes ([ECHR blog](#))

EHRM – factsheets en guides

[🔗](#) [Guide on Article 3 of Protocol No. 1 to the ECHR - right to free elections](#)

Vrijheid van meningsuiting, persvrijheid en demonstratierecht

EHRM – ARREST – 17 januari 2022 - Axel Springer t. Duitsland – [persbericht](#) – [arrest](#) – [8964/18](#) - ECLI:CE:ECHR:2023:0117JUD000896418

Gedwongen worden om een correctie op een krantenartikel te publiceren was niet in strijd met de vrijheid van meningsuiting

Artikel 10 EVRM. De zaak betreft een rechterlijke uitspraak waarbij de firma Axel Springer werd gelast een correctie te publiceren op een krantenartikel van oktober 2019. Het krantenartikel ging over de uitvoerend directeur van de politieke partij Die Linke en haar connectie met de regerende partij van de voormalige Duitse Democratische Republiek (de Sozialistische Einheitspartei Deutschland).

Het hof overwoog dat het Duitse hof voldoende rekening had gehouden met de beginselen en criteria die van toepassing zijn bij een belangenafweging tussen het recht op eerbiediging van het privéleven en het recht op vrijheid van meningsuiting.

Het hof oordeelt unaniem dat geen sprake is van een schending van artikel 10 EVRM (het recht op vrijheid van meningsuiting).

EHRM – ARREST – 23 januari 2023 – Macaté t. Litouwen – [Grote Kamer](#) - [persbericht](#) – [arrest](#) – [61435/19](#) - ECLI:CE:ECHR:2023:0123JUD006143519

Vrijheid van meningsuiting – Verbod van holebi (LHBT) sprookjesboek dient geen legitiem doel.

Samenvatting onder: [LHBTI-rechten](#)

EHRM – ARREST – 24 januari 2023 - Svetova t. Rusland – [persbericht](#) – [arrest](#) - [54714/17](#) - ECLI:CE:ECHR:2023:0124JUD005471417

Meerdere schendingen in zaken van mensenrechtenactivisten in Rusland

Samenvatting onder: [Procesrecht en recht op eerlijk proces – strafrecht](#)

NOOT – bij EHRM 20 december 2022, [Zemmour t. Frankrijk](#)

Case Law, Strasbourg: Zemmour v France, Journalist's conviction for inciting discrimination did not breach Article 10 – Catherine Arnold ([Informs](#))

OVERIG

- Demonstratierecht onder druk, blijkt uit aanhouding klimaatactivisten ([college voor de rechten van de mens](#))
- New Book on Combating Hate Speech During Electoral Processes ([ECHR blog](#))
- No Peace, no Quiet_ (Verfassungsblog) [Protesting in Lützerath]

EHRM – factsheets en guides

- [Hate speech](#)
- [Protection of journalistic sources](#)
- [Protection of reputation](#)
- [Guide on article 10 ECHR - freedom of expression](#)

Vervoer en reizen

HvJ – ARREST – 12 januari 2023 – zaak C-396/21 – FTI Touristik – Duitsland – ECLI:EU:C:2023:10 – persbericht – conclusie – arrest

Getroffen maatregelen – Covid 19-pandemie – Pakketreis – Non-conformiteit

Richtlijn 2015/2302. Verzoekende partijen zijn tijdens een vakantiereis in een Spaans hotelcomplex geconfronteerd met verschillende maatregelen om de Covid 19-pandemie te beteugelen. Zij menen om die reden recht te hebben op een verlaging van een evenredig deel van de reissom.

Vormen getroffen maatregelen om de Covid 19-pandemie te beteugelen en waarvan tijdens een vakantie hinder wordt ondervonden, maar die ook in de woonplaats van de reiziger zijn opgelegd, een geval van non-conformiteit in de zin van artikel 14, eerste lid van richtlijn 2015/2302, op grond waarvan recht op prijsverlaging bestaat?

Het Hof oordeelt dat reizigers wier pakketreis is getroffen door maatregelen om de COVID-19-pandemie tegen te gaan, eventueel recht hebben op een prijsverlaging. De richtlijn betreffende pakketreizen voorziet immers in een risicoaansprakelijkheid van de organisator.

Hof: Artikel 14, lid 1, van richtlijn (EU) 2015/2302 moet aldus worden uitgelegd dat een reiziger recht heeft op een verlaging van de prijs van zijn pakketreis wanneer een non-conformiteit van de in zijn pakketreis begrepen reisdiensten te wijten is aan beperkingen die op zijn reisbestemming zijn opgelegd om de verspreiding van een besmettelijke ziekte tegen te gaan en dergelijke beperkingen ook in de woonplaats van de reiziger alsmede in andere landen zijn opgelegd vanwege de wereldwijde verspreiding van die ziekte. Om passend te zijn, moet deze prijsverlaging worden beoordeeld in het licht van de in de betrokken pakketreis begrepen diensten en overeenkomen met de waarde van de diensten waarvan de non-conformiteit is vastgesteld.

- E Price reduction for travel services not performed due to pandemic - CJEU in FTI Touristik (C-396/21) ([ECLB](#))

REGELGEVING

Staatssteun: machtigingsverordening inzake vervoer aangenomen ([ECER](#))

Vrijheid van vereniging

EHRM – ARREST – 17 januari 2022 - Hoppen and trade union of AB Amber Grid employees t. Litouwen – persbericht – arrest – 976/20 - ECLI:CE:ECHR:2023:0117JUD000097620

Ontslag van werknemer die tevens voorzitter was van de vakbond - Geen strijd met artikelen 14 en 11 EVRM nu het ontslag geen verband houdt met zijn activiteiten voor de vakbond

Artikel 11 EVRM. Artikel 14 EVRM. Geen schending. Klagers zijn 1) een Litouws onderdaan en 2) de vakbond waarvan klager 1 lid was. Klager 1 was sinds 1993 werkzaam bij AB Amber Grid, een gas bedrijf. In 2017 hebben werknemers een vakbond (klager 2) opgericht en werd klager 1 benoemd tot leider van deze vakbond. Hierna zijn onderhandelingen tussen het bedrijf en de vakbond gestart over collectieve arbeidsafspraken. In augustus 2018 is een dergelijk collectief akkoord getekend. In juni 2019 is klager 1 ontslagen. In de civiele procedures hiertegen hebben de gerechtelijke instanties geoordeeld dat het ontslag van klager 1 niets te maken had met zijn vakbondswerkzaamheden maar dat zijn houding en manier van communiceren spanningen op het werk veroorzaakten en bedrijfsactiviteiten in de weg zat. Klagers klagen nu dat het ontslag van klager 1 in strijd is met artikel 14 en 11 EVRM nu het is gebaseerd op zijn deelname aan de vakbond.

Het hof overweegt dat de nationale gerechtelijke instanties hebben vastgesteld dat het ontslag van klager 1 was gebaseerd op het feit dat hij over onvoldoende passende kwaliteiten voor de functie beschikte en niets te maken had met zijn vakbondswerkzaamheden. De nationale gerechten hebben een juiste en onafhankelijke afweging van de belangen gemaakt. Er is sprake van voldoende waarborgen voor ontslag wegens deelname aan vakbondsactiviteiten. Er is dan ook geen sprake van schending van artikelen van het EVRM.

EHRM – factsheets en guides

- [Guide on the case-law of the ECHR on mass protests](#)
- [Guide on article 11 ECHR - freedom of assembly and association](#)

Vrijheid van verplaatsing (artikel 2, Vierde Protocol EVRM)

EHRM – ARREST – 19 januari 2023 - Pagerie t. Frankrijk – persbericht – arrest - 24203/16 - ECLI:CE:ECHR:2023:0119JUD002420316

Noodtoestand Frankrijk vanwege terroristische aanslagen – Huisarrest - Vrijheid van verplaatsing - Geen schending

Artikel 2, Vierde Protocol. De minister van binnenlandse zaken heeft de klager een aantal maatregelen opgelegd, onder meer inhoudende dat hij zich gedurende 13 maanden alleen binnen zijn eigen gemeente mocht begeven, dat hij zich drie keer per dag bij de politie moest melden en van 20.00 uur tot 06.00 uur thuis moest blijven. Dit bevel had een wettelijke grond in de noodtoestand die was uitgeroepen na een golf van terroristische aanvallen in Frankrijk in november 2015. Al zijn bezwaren werden door de nationale rechters afgewezen.

Bij het EHRM betoogt klager dat art. 8 (recht op privé- en familie- en gezinsleven), 9 (recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst) en 14 (verbod van discriminatie) EVRM zijn geschonden, evenals art. 2 van Protocol nr. 4 van het EVRM (vrijheid van verplaatsing, verder: het Protocol) zijn geschonden, nu voor de bevelen een voldoende voorzienbare wettelijke basis ontbrak en zij disproportioneel waren.

Het EHRM oordeelt dat de nationale rechtsmiddelen in verband met het beroep op art. 8, 9 en 14 EVRM nog niet zijn uitgeput, waardoor deze klachten worden afgewezen.

Met betrekking tot artikel 2, Vierde Protocol overweegt het EHRM dat het volledig op de hoogte is van de uitdagingen die gepaard gaan met de strijd tegen terrorisme en dat het EHRM van staten eist dat zij in die strijd een balans vinden tussen het beschermen van de bevolking en het effectief waarborgen van rechten. In het bijzonder kijkt het EHRM naar de aard en reikwijdte van de bestaande waarborgen tegen misbruik en willekeur.

In deze zaak is sprake van een wettelijke basis voor de opgelegde maatregelen. In de wet wordt met voldoende duidelijkheid de reikwijdte van de bevoegdheden van de minister bepaald, evenals de manier waarop hij zijn bevoegdheden mag uitvoeren. Ook zijn in de wet passende waarborgen tegen misbruik en willekeur bepaald.

Met betrekking tot de vraag of de maatregelen noodzakelijk waren, overweegt het EHRM dat de minister zijn beslissingen had gebaseerd op een combinatie van factoren die op bepaalde gedragingen wezen die substantiële gronden vormden voor het vermoeden dat klager een bedreiging vormde voor de openbare orde en veiligheid en hij tot deze maatregelen had beslist met het doel terrorisme te voorkomen. De maatregelen zijn voorts regelmatig getoetst. De beslissing en de verlengingsbeslissingen konden verder worden beoordeeld door de nationale rechters. Klager kon ten overstaan van de nationale rechter zijn standpunten naar voren kon brengen, en de nationale rechter heeft de gronden voor de maatregelen bij elke verlenging nauwkeurig getoetst.

Gezien de noodzaak om terrorisme te voorkomen en gezien het gedrag van klager, de procedurele waarborgen en het feit dat de maatregelen periodiek zijn getoetst, zijn de maatregelen niet buitenproportioneel geweest. Geen schending van artikel 2, Vierde Protocol.

Deel II – Algemeen

Algemeen

- [Joint Declaration on EU Legislative Priorities for 2023 and 2024 – Working document](#)
- ‘Qatargate’ exposes a long-denounced inadequacy of the ethics framework for members of the EU institutions ([European law blog](#))

Cursus en opleiding

Studiemateriaal over Europees recht gratis online beschikbaar; links naar EJTN, ERA en HELP ([Intro](#))

Raad van Europa - **HELP** (Human rights education for legal professionals) **Online (gratis) cursussen over mensenrechten** met focus op EVRM ([Help](#))

- [New! Human Rights in the Armed Forces](#)
- [NEW! Introduction to Corruption Prevention](#)
- [NEW! Cybercrime and Electronic Evidence](#)
- [Access to Justice for Women](#)
- [Alternative Measures to Detention](#)
- [Alternatives to Immigration Detention](#)
- [Asylum and Human Rights](#)
- [Children's Rights - Key Challenges](#)
- [Child-friendly Justice](#)
- [Combating Trafficking in Human Beings](#)
- [Data Protection and Privacy Rights](#)
- [Ethics for Judges, Prosecutors and Lawyers](#)
- [Family Law and Human Rights](#)
- [Freedom of Expression](#)
- [Hate Crime and Hate Speech](#)
- [Internal Displacement](#)
- [International Cooperation in Criminal Matters](#)
- [Introduction to the ECHR and the ECtHR](#)
- [Introduction to the European Social Charter](#)
- [Judicial reasoning and human rights](#)
- [Pre-trial Investigation and the ECHR](#)
- [Procedural Safeguards in Criminal Proceedings and Victims' Rights](#)
- [Property Rights](#)
- [Protection and Safety of Journalists](#)
- [Refugee and Migrant Children](#)
- [Rights of Persons with Disabilities](#)
- [Right to Liberty and Security](#)
- [Right to the Integrity of the Person \(Bioethics\)](#)
- [Right to Respect for Private and Family Life](#)
- [The Environment and Human Rights](#)
- [Violence Against Women and Domestic Violence](#)
- [Violence Against Women and Domestic Violence for Law Enforcement](#)

Introduction to the European Convention on Human Rights”, a 5-hour interactive training course aimed at legal professionals, public authorities, civil society and students.

Overzicht van trainingen op het gebied van Europees Strafrecht (Bijzonder Strafrecht)

Dit overzicht staat ook op de Wikipagina Cursus en opleiding Europees en Internationaal recht

Datum	Onderwerp	Titel
<u>e-learning</u>	Grondrechten	De horizontale directe werking (HDW) van EU Grondrechten; De toepassing van grondrechten tussen private partijen, een dagdeel
<u>e-learning</u>	EU Handvest	Toepasselijkheid van EU Grondrechten Digitale zelfstudiemodule over artikel 51 EU Handvest van de Grondrechten, SSR
<u>e-learning</u>	straf	The European Arrest Warrant: 10 Key Questions for Defence Counsel, specialised e-learning course, ERA
<u>e-learning</u>	IE	How to make the best use of the case law of the CJEU on EU copyright in your legal practice? Ten questions on European copyright law, ERA
<u>e-learning</u>	algemeen	The Preliminary Reference Procedure before the CJEU, ERA
<u>webcollege</u>	algemeen	Gratis webcolleges EU-recht beschikbaar op MIJN SSR: Webcolleges EU en haar invloed op het Nederlandse rechtssysteem
<u>webcollege</u>	asiel & migratie	SSR webcollege 'Procedurerichtlijn, het rechterlijk toetsingskader
<u>webcollege</u>	erfrecht	Europese erfrechtverordening, via SSR.nl (alléén voor de rechtspraak)
<u>webcollege</u>	EVRM	Gratis webcollege door docenten Prof. mr. Egbert Myjer en Prof. mr. Martin Kuijer over het EVRM
<u>webcollege</u>	ASIEL & MIGRATIE	Associatierecht EEG-Turkije, Stichting migratierecht
<u>webcollege</u>	STRAFRECHT	Webinar: EHRM Keskin & rechterlijke beoordeling van getuigenverzoeken
<u>16 feb 2023</u> <u>13 april 2023</u>	Strafrecht	Webinar Actualiteiten Europees Strafrecht , Maastricht University, 13:00 -

Datum	Onderwerp	Titel
<u>22 juni 2023</u> <u>28 sep 2023</u> <u>30 nov 2023</u>		14:00, waarna gelegenheid tot het stellen van vragen Docent: Prof. André Klip
<u>14 april 2023</u>	MILIEU	<u>Expert Workshop on Climate Change, Human Rights and ECHR</u> , Florence, Italië, 9.00 – 18.30 uur
<u>9-10 juni 2023</u>	IPR	<u>Conference on “The HCCH 2019 Judgments Convention: Cornerstones, Prospects, Outlook” – Rescheduled to 9 and 10 June 2023</u> Bonn, Duitsland

Nieuwsbrieven

Algemeen

- [EUR-Alert jurisprudentienieuwsbrief van het Belgische GCE-netwerk \(INTRO\)](#)
- [Brussels law societies](#)
- [Information note ECHR](#)
- [Maandelijks Bulletin HvJ](#)

Bestuursrecht

- [Jurisprudentienieuwsbrief bestuursrecht Landelijk Bureau Vakinhoud rechtspraak](#)

Dataproductie

- [European data protection supervisor \(EDPS\) nieuwsbrief](#)

Strafrecht

- Nieuwsbrieven (Europees) Strafrecht , o.a. over cybercrime, ([Bijzonder Strafrecht](#))

Vreemdelingenrecht

- [EASO \(European asylum support office\)](#)
- [Centrum voor Migratierecht van de Radboud Universiteit Nijmegen: CJEU Overview of judgments and pending cases](#)
- [NEMIS: newsletter on European migration issues](#)
- [NEAIS: newsletter on European asylum issues](#)
- [NEFIS: newsletter on European free movement issues](#)

Databank op het gebied van asiel: www.dicta.eu

Databanken en zoeksystemen

- [EUAA](#) (asiel en migratie)
- [Dicta](#) (asiel en migratie)

- [European database of asylum law](#) (asiel en migratie)
- [Statelessness Case Law Database](#) (sinds juli 2021)
- [EDAL](#) – European database of asylum law)
- [Refworld UNHCR](#)
- [FRA](#) (Handvest EU) – onderverdeeld per artikel uit het Handvest EU
- [EFRIS](#)
- HUDOC (EHRM)
 - [HUDOC - Part I - Simple search - EN \(ECHR-CEDH\) - YouTube](#)
- [HUDOC User Manual](#)

NL zaken bij het HvJEU

Datum	Zaak-nr.	Naam	NL Prejudiciële verwijzing	Conclusie HvJ	Arrest HvJ	Einduitspraak	Onderwerp
12-1	gevoegde zaken C-323/21 (B), C-324/21 (F) en C-325/21 (K)	Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid	ECLI:NL:RVS:2021:983 (C-323/21) ECLI:NL:RVS:2021:984 ECLI:NL:RVS:2021:985		ECLI:EU:C:2023:4		Asiel en migratie

NL prejudiciële verwijzingen

Een volledig overzicht van Nederlandse prejudiciële verwijzingen wordt apart gepubliceerd op rechtspraak.nl en staat op de Wiki [Prejudiciële procedure bij het Hof van Justitie EU](#).

Een overzicht van *alle* prejudiciële verwijzingen uit alle lidstaten is te vinden op de [website van het Expertisecentrum Europees recht van het Ministerie van buitenlands zaken](#) of in de [Databank van het HvJ](#) (curia-website).

Datum	Instantie	ECLI	Onderwerp

NL zaken bij het EHRM

Een volledig overzicht van Nederlandse zaken bij het EHRM wordt apart gepubliceerd op rechtspraak.nl.

Datum	Datum	Nummer	Artikel	Onderwerp
Caliskan	10.1.23	34507/16	6 EVM	Recht op eerlijk proces (strafrecht); Getuigenverhoor
Safssafi	10.1.23	61125/19	6 EVM	Recht op eerlijk proces (strafrecht); Getuigenverhoor

Verzoeken Protocol no. 16 EVRM

Een advies kan alleen worden gevraagd in het kader van een bij de nationale rechter aanhangige zaak. Het al dan niet in behandeling nemen van het verzoek staat ter beoordeling van de rechtbank. Een panel van vijf rechters beslist of het verzoek wordt ingewilligd en motiveert de redenen voor elke weigering.

Adviezen, gegeven door de Grote Kamer, zijn gemotiveerd en niet bindend. De adviezen worden gepubliceerd en meegedeeld aan de verzoekende rechterlijke instantie en aan de betrokken Hoge Verdragsluitende Partij. Rechters hebben het recht een afzonderlijk advies uit te brengen. Het panel en de Grote Kamer omvatten ambtshalve de rechter die is gekozen voor de Hoge Verdragsluitende Partij waartoe het verzoekende gerecht behoort.

Het doel van Protocol nr. 16 is om de interactie tussen het Hof en de nationale autoriteiten te versterken en daardoor de uitvoering van de rechten en vrijheden van het Verdrag te versterken.

Zie ook: Toon Moonen & Laurens Lavrysen, 'Abstract but Concrete, or Concrete but Abstract? A Guide to the Nature of Advisory Opinions under Protocol No 16 to the ECHR', Human Rights Law Review, 2021, Vol. 21, Issue 3, pp. 752–785.

Datum	Land	Onderwerp	Artikel	zaaknummer	Advisory opinion
10.10.22	Finland	Familie recht - Adoptie van volwassen kind - Rechten van biologische moeder	Artikelen 6 en 8 EVRM	<u>P16-2022-001</u> <u>Persbericht</u> 8.11.22	
19.4.21	Frankrijk	Jagersvereniging	Artikel 1, Eerste Protocol EVRM	P16-2021-002 <u>Persbericht</u> 2.6.21	<u>ADVISORY OPINION</u> 13.7.22
11.3.21	Armenië	Politiebehandeling; verjaring marteling – uitvoering EHRM arrest	Artikelen 3 en 7 EVRM	P16-2021-001 <u>Persbericht</u> 12.5.21	<u>ADVISORY OPINION</u> 26.4.2022
19.11.20	Slowakije	Onderzoek naar misdaden door de politie	Artikelen 2, 3 en 6 EVRM.	<u>persbericht</u> 4.12.2020	<u>Persbericht:</u> afwijzing van het verzoek 1.3.2021
5.11.20	Litouwen	Afzettingsprocedure parlements lid	Artikel 3, Eerste Protocol EVRM	P16-2020-002 <u>Persbericht</u> 28.1.21	<u>ADVISORY OPINION</u> 8.4.2022 <u>persbericht</u>
2.8.19	Armenië	Geen straf zonder wet - Terugwerkende kracht van een strafbepaling –	Artikel 7 EVRM	P16-2019 -001	<u>ADVISORY OPINION</u> 29.5.2020

		Verwijzing naar andere bepaling			<u>persbericht</u>
12.10.18	Frankrijk	Draagmoederschap; geboorteregister	Artikel 8 EVRM	P16-2018-001	<u>ADVISORY OPINION</u> 10.4.2019 Menneson t. Frankrijk